

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

С. В. ГОРОВА

**ІНТЕРНЕТ-ЗМІ
ЯК ОБ'ЄКТ БІБЛІОТЕЧНОЇ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Монографія

Київ 2013

УДК 021.1:004.77(05)
ББК Ч730.022+Ч62с51
Г70

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
(протокол № 11 від 09.09.2013)

Науковий редактор
В. М. Удовик, канд. іст. наук

Рецензенти:

В. Ю. Омельчук, д-р іст. наук, проф.
А. М. Колодій, д-р юрид. наук, проф.,
чл.-кор. Національної академії правових наук,
засл. юрист України

Горова С. В.

Інтернет-ЗМІ як об'єкт бібліотечної інформаційної діяльності :
монографія / С. В. Горова ; НАН України, Нац. б-ка України
ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – 208 с.

ISBN 978-966-02-6983-5

У монографії розглядаються проблеми використання інтернет-ЗМІ в практиці бібліотечної діяльності, у роботі з інформування всіх категорій користувачів про зміст наявних інформаційних ресурсів бібліотечних фондів та наявність суспільно корисної інформації в масивах сучасної інтернет-інформації.

Орієнтована на науковців, практиків у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, студентів, широкий загаль читачів, що зацікавлені цією проблемою.

УДК 021.1:004.77(05)
ББК Ч730.022+Ч62с51

ISBN 978-966-02-6983-5

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. БІБЛІОТЕКИ ЯК ЦЕНТРИ ЕЛЕКТРОННОГО ІНФОРМУВАННЯ	10
1.1. Структура сучасних електронних інформаційних ресурсів	10
1.2. Удосконалення бібліотечної діяльності в контексті розвитку електронних інформаційних ресурсів	20
РОЗДІЛ 2. БІБЛІОТЕЧНА ЕЛЕКТРОННА ПЕРІОДИКА ЯК ЗАСІБ ДОНЕСЕННЯ ЗМІСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ КОРИСТУВАЧАМ	36
2.1. Характерні особливості процесу розвитку інтернет-ЗМІ	36
2.2. Особливості функціонування інтернет-ЗМІ	44
2.3. Інтернет-ЗМІ як інформаційний ресурс сучасних бібліотек	63
РОЗДІЛ 3. ПЕРІОДИЧНІ ЕЛЕКТРОННІ ВИДАННЯ БІБЛІОТЕК: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ	102
3.1. Сучасна бібліотечна електронна періодика в інформатизації суспільства	102
3.2. Періодичні інтернет-видання сучасної бібліотеки	119
3.3. Досвід організації виробництва періодичних електронних видань (на прикладі діяльності НБУВ)	143

РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ БІБЛІОТЕЧНИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ У РОЗВИТКУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ	164
4.1. Інтернет-періодика як функціональний інструмент інформатизації.....	164
4.2. Бібліотечна періодика – для всіх: організаційно-технологічні перспективи розвитку	184
ПІСЛЯМОВА.....	199
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	206

ВСТУП

Сьогодні можна вже констатувати, що інформаційне суспільство, деклароване протягом останніх десятиріч у наукових та науково-популярних виданнях, набуло основних передбачуваних характеристик, розкриваючи при цьому зростаючу кількість нових проблем, надаючи фактичний матеріал для нових прогнозів і орієнтирів. Електронні інформаційні ресурси вже стали обов'язковим елементом усіх сфер людської діяльності. Характерною особливістю цих ресурсів є активне проникнення до сфери використання інформації на всіх інших носіях, створення завдяки цьому проникненню можливостей для більш ефективного використання цих ресурсів. У кінцевому підсумку електронні інформаційні ресурси крім постійного вдосконалення своєї власної інформаційної функції дедалі більше виконують функцію своєрідної інформаційної матриці для інформаційної основи суспільного розвитку.

У процесі розвитку інтернет-технологій, введення в систему інтернет-ресурсів наукової, науково-прикладної, управлінської, навчальної, розважальної та іншої інформації, вони в кращих своїх зразках поступово набувають значення, співмірного або ж і переважаючого за змістовним навантаженням та дієвістю інформацію на паперових та інших традиційних уже носіях, а також мають суттєві переваги в зручності використання.

Розвиток нових інформаційних і комунікаційних технологій у наш час забезпечив доступ до інформаційних ресурсів усіх категорій громадян України, розкрив нові можливості та став стимулом для зростання соціальної активності членів суспільства, для розвитку всіх сфер суспільного життя, його соціокомунікаційних властивостей і структур. Цей процес, сприяючи розкриттю творчих можливостей людей, забезпечує зростаючу життєздатність самих соціальних структур і необхідну адекватність реагування сучасного суспільства на весь комплекс викликів, що ставить перед ним сьогодення.

Електронні інформаційні технології, ставши найпродуктивнішим з усіх відомих до цього часу інструментом введення в суспільну практику

необхідних інформаційних ресурсів, активізували, прискорили темпи процесу виробництва матеріальних і духовних благ, сприяли піднесенню до вимог сьогодення еволюції самої людини, розкриття її можливостей і здібностей, обумовили творення нових і нових соціальних спільностей. Водночас члени суспільства, кожної окремої соціальної спільності в основній своїй масі нині на відміну від недалекого ще минулого, відповідно до вимог сучасності, активізують сферу своєї інфотворчості в напрямі професійної та громадської діяльності, а також усіх інших напрямів розвитку особи в умовах інформаційного суспільства. Розвиток процесів інфотворчості, зростаюча увага до вивчення інформаційних ресурсів, продуктивного їх використання – характерна ознака і обов'язкова умова суспільного прогресу.

Активізація процесу циркуляції інформації в суспільстві, зростаючі запити на її використання в усіх сферах суспільного життя обумовлюють об'єктивні процеси трансформації бібліотечних установ як центрів зберігання і організації використання інформаційних ресурсів у нову інституційну якість, формує нові вимоги до сучасного бібліотечного обслуговування. У розвитку сучасної бібліотечної діяльності суттєвого значення набуває вдосконалення інформаційної функції бібліотек, трансформація її в інформаційно-аналітичну з виробництвом власних продуктів для традиційного, у читальних залах, та дистантного, в інтернет-розсилці використання.

Інформаційні, інформаційно-аналітичні бібліотечні продукти, орієнтовані на різні суспільні запити, сьогодні становлять широкий спектр електронних видань, що наближаються за своєю значущістю до популярних електронних ЗМІ, дають можливість задовольняти необхідні потреби людини в користуванні сучасними бібліотечними фондами. У системі жанрів інформаційно-аналітичного забезпечення користувачів протягом останніх років набули практичної значущості періодичні електронні видання, що базуються на використанні наявних бібліотечних інформаційних ресурсів, структуровані тематично. Вони підвищують ефективність використання інформаційних ресурсів бібліотек. Ця специфіка періодичних електронних видань відрізняє їх від звичайних ЗМІ, що відображають події, здійснюють їх аналіз на базі використання оперативного фактажу. Водночас електронні періодичні видання бібліотек оцінюють події з позиції ґрунтового

суспільного досвіду, у контексті процесів суспільного розвитку і представляють цей аналіз широкому колу читачів.

Як показує набутий практичний досвід Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) й інших бібліотек, даний вид бібліотечних ЗМІ швидко завойовує популярність у замовників, передусім, у представників управлінських структур та бізнесу. Він має значну перспективу для використання на інформаційних ринках. У зв'язку зі зростаючою значущістю даної форми роботи в практиці бібліотечного обслуговування користувачів, насамперед їх дистантної частини, досвід її використання й перспективи розвитку потребують наукового аналізу.

Проблема вивчення бібліотечних електронних ЗМІ як нового явища в розвитку сучасної бібліотечної роботи ґрунтується на результатах кількох напрямів теоретичних досліджень. Сучасні уявлення про зміст, функції і особливості цього виду інформаційної діяльності своєю основою мають синтез результатів наукових досліджень у сфері соціальної інформації, дослідження процесу формування на основі розвитку електронних інформаційних технологій сучасного інтернет-простору, узагальнення здобутків наукової думки у сфері теорії сучасної журналістики, наукових розвідок з теми становлення й розвитку в Україні періодичних електронних видань та аналізу сучасних підходів до реалізації проблеми комплектування бібліотечних установ електронними інформаційними ресурсами.

Фундаментальні основи дослідження пов'язані з розробкою понять «інформація» (Н. Вінер) та соціальної інформації (К. Черрі, А. Урсул, В. Афанасьєв та ін.). Значним є внесок у дослідження закономірностей розвитку інформаційних технологій ряду західних теоретиків, серед яких особливо помітною постаттю є М. Кастельс. Важливими для вивчення впливу глобальних інформаційних факторів на розвиток інформаційних процесів у постсоціалістичний період розвитку на території нових незалежних країн СНД стали праці Р. Абдєєва, О. Білоруса, О. Зернецької та ряду інших дослідників.

Крім загальнотеоретичних питань для дослідження процесу розвитку періодичних електронних видань важливим є також наукове узагальнення процесу розвитку традиційної журналістики. В умовах становлення національної української журналістики 90-х років минулого століття значний

внесок у формування базових принципів її розвитку було зроблено А. Москаленком. Особливості й природа інформації в сучасній журналістиці, значення національної ідеї як чинника формування громадської думки засобами ЗМІ, проблеми функціонування й розвитку української мови в сучасному медіа-просторі та ін. розглядаються в роботах В. Різуна, О. Холода та інших дослідників.

Важливим для узагальнення процесу трансформації традиційних бібліотек у сучасні інформаційні центри, у структури, що оперують з метою задоволення запитів сучасних користувачів як традиційними, так і електронними інформаційними технологіями, удосконалюють процес комплектування сучасною суспільно значущою інформацією, організовують підготовку її до якомога більш ефективного використання, став науковий доробок Л. Шрайберга, І. Давидової, Р. Мотульського, Г. Швецової-Водки, М. Слободяника та ін.

Заслужують на увагу дослідження інноваційного компонента бібліотечного виробництва, що проводяться вченими НБУВ під керівництвом академіка НАН України О. Онищенка (Л. Дубровіної, Л. Костенка, В. Омельчука, Т. Добко, О. Воскобойнікової-Гузевої, Т. Павлуші, К. Лобузіної та ін.). Важливим внеском у сучасні уявлення про роль бібліотечних установ у процесі інформатизації суспільства, активізації їх як важливих джерел наповнення сучасних інформаційних комунікацій стали монографічні дослідження В. Горового.

У цих роботах прослідковується історія формування періодичних електронних видань, визначаються певні їх характерні особливості, однак, донедавна зібраний матеріал ще не був вибудований у стійку систему, не міг дати всебічної характеристики періодичних електронних видань як самостійного явища в інформаційному просторі України. І лише активізація процесів інформатизації суспільства, зростаюча активність вітчизняного інфотворчого середовища створили можливості для вирішення даного завдання.

Пропонована монографія орієнтована на виявлення особливостей розвитку багатогранної на сьогодні системи електронних інформаційних ресурсів. У ній розробляються підходи врахування цих особливостей у вдосконаленні технологій ефективного використання сучасних електронних ресурсів в

інтересах суспільного розвитку. Зростаючого значення в цій діяльності набувають бібліотечні установи з активізацією процесів їх комп'ютеризації та суспільним усвідомленням ролі цих установ у сучасній інформатизації.

Особлива увага в цій праці приділяється трансформації традиційної інформаційної функції сучасної бібліотеки відповідно до вимог сьогодення, розвитку сучасних форм бібліотечної роботи, зокрема, встановлення ролі періодичних електронних видань – нового різновиду електронних інформаційних ресурсів, як джерел бібліотечного комплектування, а також розкриття значення цих ресурсів у системі бібліотечно-інформаційної діяльності, інформування користувачів про зміст та інформаційну цінність бібліотечних фондів і ресурсів, актуальних для суспільного використання – важливого орієнтира для інформування про цінність представлених у глобальному інформаційному просторі, корисних для вітчизняних користувачів інформаційних ресурсів.

У дослідженні розглядається специфіка періодичних електронних видань за рівнем їх функціонування, використання їх у бібліотечному комплектуванні, характеризуються особливості бібліотечних періодичних електронних видань як самостійного, функціонально затребуваного в суспільстві виду інформаційного забезпечення різних категорій користувачів, успішно використовуюваного, насамперед, для їхнього дистантного обслуговування, проаналізована ефективність використання періодичних електронних видань як перспективного напрямку інформаційної, інформаційно-аналітичної діяльності, як дієвого інструмента розкриття змісту бібліотечних фондів, розкрито можливості використання періодичних електронних видань як дієвого інструмента орієнтації в мережевих інформаційних ресурсах.

Дане монографічне дослідження розглядається автором як певний внесок у роботу з узагальнення результатів вивчення процесу вдосконалення сучасних форм бібліотечної роботи відповідно до динаміки сучасних інформаційних процесів, щодо організації ефективного використання інформаційних ресурсів, необхідних для вирішення актуальних проблем розвитку суспільства.

Розраховане на спеціалістів та широке коло читачів, що цікавляться даною проблематикою.

БІБЛІОТЕКИ ЯК ЦЕНТРИ ЕЛЕКТРОННОГО ІНФОРМУВАННЯ

1.1. Структура сучасних електронних інформаційних ресурсів

На нинішньому етапі розвитку інформаційного суспільства електронні інформаційні ресурси використовуються в усіх сферах людської діяльності. «Усі застосування визначення “електронні” узагальнити за такими ознаками, як подання інформації в цифровому вигляді (текст, звук, зображення статичне або те, що рухається в цифрових форматах), необхідність програмних та апаратних засобів для її сприйняття людиною (тобто комп’ютерного обладнання та програмного забезпечення), необхідність телекомунікаційних засобів для отримання або розповсюдження інформації» [1, с. 23]. У процесі розвитку інтернет-технологій, введення в систему інтернет-ресурсів наукової, науково-прикладної, управлінської, навчальної, розважальної та іншої інформації, вони в кращих своїх зразках поступово набувають значення, співмірного з інформацією на паперових та інших традиційних уже носіях. При цьому електронні інформаційні ресурси перед усіма іншими мають суттєві переваги в зручності використання.

Інформація – єдина природна субстанція, добування (сканування) якої із середовища не завдає прямого збитку природі. Більш того, це значною мірою позбавляє від діставання із середовища речовини та енергії. Добування та використання інформації природи в кінцевому рахунку означає засвоєння трьох принципів, за якими функціонують природні системи [2, с. 72].

Так, доступ до них не регламентований у часі, у відстані до їх розміщення, в обсягах використовуваної інформації. Електронні інформаційні ресурси, що торкаються важливих, суспільно значущих тем, у

більшості своїй оснащуються гіперпосиланнями на доступні за допомогою електронних технологій матеріали, що сприяють зануренню на будь-яку потрібну глибину в досліджувану тему. Удосконаленню даного процесу сприяє також розвиток навігаційних інструментів по системі електронних інформаційних ресурсів. Самі тексти в системі інтернет-ресурсів доступні для обробки, трансформації в інтересах користувача й використання в межах, передбачених законодавством, у чому ще одна їх суттєва перевага перед надрукованими на папері. Гнучкі у використанні, електронні інформаційні ресурси можуть вдало доповнювати, представляти інформаційно-аналітичні видання на всіх інших носіях і, таким чином, успішно проникають сьогодні в усі складові частини сучасної інформаційної сфери, поступово створюючи, по суті, її електронну матрицю.

Недоліки електронної інформації і проблеми її використання пов'язані насамперед з обсягами цих ресурсів, що не входять ні в яке порівняння з усіма іншими. Різке зростання виробництва цих ресурсів в останнє десятиріччя пов'язане з розвитком глобальної інформатизації, що забезпечила не лише доступ до наявної в розпорядженні суспільства інформації широких мас користувачів, а й вирішення технічних проблем, пов'язаних зі створенням можливостей для всіх бажаючих працювати в інформаційній сфері, самовиражатись у ній шляхом нового інфотворення. Таким чином, у виробництво нової інформації і представленні її в інформаційному просторі [3] включилася значна частина суспільства. З одного боку, дана обставина сприяла створенню можливостей для вивільнення творчого потенціалу значно більшої кількості членів суспільства, ніж це відбувалося раніше, потенціалу, спрямованого на вирішення складних проблем сучасності. З іншого – до процесу інфотворення стало приєднуватися дедалі більше некваліфікованих учасників, людей, що мали на меті при виробництві нової інформації цілі, далекі від суспільно значущих, або й просто шкідливі для суспільства в цілому чи для певних його складових. Виробництво нової інформації дедалі частіше стало ув'язуватися з певними економічними, політичними й іншими цілями. Воно щораз більше стає інструментом воєнного тиску, використовується із злочинною метою, у тому числі в розвитку такого явища

як кібертероризм.

Суттєвою проблемою при використанні інтернет-ресурсів з розвитком їх обсягів стає проблема інформаційних шумів [4, с. 119]. Розглядаючи дане явище, дослідники вказують на його характерні особливості. Так, Ю. Ільїн вказує на нерелевантність значних обсягів інформації при пошуку потрібної [5], Л. фон Трієр – на надлишковість, непотрібність, несвоєчасність інформації, що є інформаційним шумом [6], у дослідженнях вказуються також серед причин його виникнення фактичні помилки, механічні, технічні, коректорські тощо.

Усі ці обставини створюють серйозні проблеми для ефективного використання електронних інформаційних ресурсів в інтересах прогресивного розвитку суспільства. Вирішення цих проблем неможливе без вивчення закономірностей розвитку сучасних інформаційних процесів. При цьому на сьогодні особливої актуальності набуває вивчення основоположної закономірності, пов'язаної із структуризацією електронних інформаційних ресурсів.

Найбільш загальною формою такої структуризації є розподіл ресурсів за масштабами використання. У зв'язку з цим наявні в розпорядженні людства ресурси можуть бути розрізнені на загальноцивілізаційні (або ж глобальні, за визначенням ряду дослідників), загальнодержавні, національні, ресурси, що продукуються в інтересах певних соціальних об'єднань, та ресурси, необхідні для задоволення потреб окремого члена суспільства, окремого індивіда.

Розгляд такого поділу ресурсів з філософської точки зору як співвідношення цілого й часткового дає можливість окреслити масштаб завдань із залучення інформації під час розробки конкретної теми, виходячи з рівня її суспільної значущості, суспільного значення мети виконуваної в інформаційній сфері роботи.

У сучасних дослідженнях зазначається, що загальноцивілізаційні ресурси й засоби їх використання становлять глобальний інформаційний простір, що перебуває в процесі прискореного розвитку і задає загальний темп перетворень в інформаційній сфері кожної нації і держави [7, с. 31–32]. Це твердження в принципі не викликає заперечень, хоча при цьому видається за доцільне підкреслити, що *метою використання даних ресурсів має бути*

реалізація саме глобальних завдань розвитку сучасної цивілізації.

Усі інформаційні ресурси, якими користується наше суспільство, у тому числі й загальноцивілізаційні, розрізняються за носіями, на яких вони фіксуються. Крім електронних, що розвиваються сьогодні найбільш динамічно, широко продовжує використовуватись у сучасній практиці також інформація, зафіксована на папері, кінострічці, у магнітозапису та ін. Врахування форми фіксації інформаційних ресурсів є дуже важливим під час розробки нових технологій розширення доступу до інформаційних ресурсів та їх використання в межах розвитку процесів інформатизації.

У складі загальноцивілізаційної інформаційної бази електронних ресурсів, що швидко стає основним компонентом інформаційної основи розвитку сучасної цивілізації, на сьогодні вже розмежовуються певні групи інформаційних ресурсів зі своїми характерними ознаками: ресурси для вирішення загальноцивілізаційних завдань розвитку [8, с. 121]; ресурси міжнародних суб'єктів інформаційної діяльності; ресурси глобального ринку інформації, бойові інформаційні ресурси, що є основним компонентом інформаційних воєн [9, с. 32], та ресурси нейтралізації даного виду інформаційних впливів, що хоча й орієнтовані насамперед на забезпечення певного впливу в міждержавних відносинах, однак, відбиваються також і на всій міжнародній системі інформаційних обмінів; ресурси міжнародної кіберзлочинності [10, с. 132–248] та нейтралізуюча їх інформація [11, с. 31–46].

Поряд з даними видами інформаційних ресурсів у глобальному інформаційному просторі розвиваються також і інші джерела інформаційного виробництва, обумовлені розвитком глобальної інформатизації та доступом до можливостей інфотворення широких мас населення в усіх регіонах планети.

Глобальні інформаційні ресурси, таким чином, це ресурси, що відображають рівень загальноцивілізаційного розвитку, на основі яких вирішуються проблеми цього розвитку. Це та частина інформаційних ресурсів людства, що є спільною його власністю або ж пропонується в спільну власність і освячується авторитетом міжнародної спільноти.

Дана сукупність інформації розміщується в системі контрольованих

міжнародними організаціями баз даних, у системі найбільших бібліотечних установ, інших загальносуспільних центрів, що забезпечують доступ до глобальних інформаційних ресурсів усім користувачам, що її потребують.

Поповнення глобальної інформаційної бази відбувається шляхом продукування нової інформації міжнародними організаціями та під їхнім керівництвом при реалізації проектів загальноцивілізаційного значення, ресурсу міжнародних правових актів, що стосуються організації всіх сфер суспільної діяльності, враховуючи інформаційну, методик протистояння негативним впливам інформаційних воєн та кіберзлочинності, всесвітньо значущих здобутків науки і культури, нового внеску в загальноцивілізаційні ресурси, здійснюваного державами, націями, найбільш прогресивними складовими соціальної структури суспільства, його окремими видатними представниками.

Використання даних інформаційних ресурсів відбувається за вертикальним принципом циркуляції – з інформаційних баз загальноцивілізаційного значення системі користувачів в усіх регіонах світу. Основними користувачами даних інформаційних ресурсів є держави і нації¹. Вони використовують розроблену вже загальноцивілізаційну правову базу, аналізують здійснені вже напрацювання стосовно нових міжнародних правових актів і включаються у їх вдосконалення, адаптують власне законодавство до міжнародного, використовують політичну, економічну, наукову, культурологічну та іншу інформацію глобальних ресурсів в інтересах власного розвитку. З розвитком всесвітньої інформатизації розширюється доступ до цієї інформації всіх категорій користувачів. Остання обставина є важливою, оскільки поліпшує координаційний зв'язок загальноцивілізаційних процесів з регіональними, підвищуючи ефективність загальноцивілізаційного поступу шляхом прогресу.

Інформаційні ресурси держав і націй формуються в інтересах власного

¹ Дане поєднання понять обумовлене наявністю в соціальній структурі суспільства значної кількості однаціональних держав, націй у складі єдиних держав, які мають певний рівень автономії та тих, що відстоюють такий рівень у період активізації національних рухів сучасності (Див про це, наприклад: Горюхов В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства. – К., 2005).

суспільного розвитку. На відміну від загальноцивілізаційних, що не відчувають явного вертикального впливу інформації вищого рівня організації, у період розвитку сучасного інформаційного суспільства [12], даний вид ресурсів зазнає впливу інформації глобального інформаційного простору, що несе в собі як позитивні, так і негативні фактори тиску для державного й національного розвитку. При цьому, як зауважує С. Краснер, один з найбільш авторитетних фахівців у питаннях державного суверенітету на Заході, глобалізація не підриває фундаментальні основи суверенітету держав. Глобалізація – це виклик ефективності державного контролю, але це не є доказом того, що нові виклики істотно відрізняються від старих [13, с. 34].

Безсумнівно, приєднуючись до цієї точки зору, варто лише зауважити, що, говорячи про дану проблему в умовах розвитку інформаційного суспільства, слід мати на увазі не лише ефективність державного контролю, але й у цілому ефективність державної організації, що має не лише контролювати, а й сприяти продуктивному використанню інформаційних ресурсів в інтересах прогресивних перетворень.

Структуризація загальнодержавних, національних інформаційних основ розвитку певною мірою відрізняється від загально-цивілізаційної. В основі цих ресурсів – суверенна інформація, що відображає зміст національної, державної специфіки, напрацьованої всіма попередніми поколіннями народу, є орієнтиром для вітчизняного інформотворення, відбору інформаційних ресурсів із глобального інформаційного простору, збереження національної самоідентифікації в умовах активізації глобальних процесів у сучасному світі. Дані ресурси входять органічною частиною в усі інші ресурси загальнодержавного, загальнонаціонального значення, що є інформаційною основою існування й розвитку нації чи держави. Недостатнє врахування їх у відповідних базах може стати причиною втрати національної своєрідності, реалізації на практиці загрози уніфікації під впливом глобальних інформаційних ресурсів.

Оновлення цього виду ресурсів відбувається:

– за рахунок державного, національного інформаційного виробництва та виробництва інформації управлінськими структурами;

- за рахунок відбору, адаптації і введення у вітчизняні бази суспільно важливої інформації глобального інформаційного простору;
- за рахунок комплектації вітчизняних інформаційних баз ресурсами, одержаними з допомогою ринкових механізмів;
- за рахунок вітчизняного інфотворення (виробництва наукової інформації в наукових, науково-освітніх, культурно-освітніх, у тому числі бібліотечних установах, виробництва інформації політичними й іншими громадськими організаціями, бізнес-структурами, аналітичними центрами й фондами, окремими громадянами) та ін.

Загальнодержавні й національні ресурси є базовою складовою частиною національного інформаційного простору², що окреслюється можливостями контролю національною системою інформаційної безпеки. У цьому просторі в сучасних умовах існують можливості проникнення несанкціонованої вітчизняними засобами контролю, а також шкідливої для Української держави і нації інформації, що негативно впливає на свідомість і можливі дії українських користувачів, може проникати в систему вітчизняних інформаційних баз, порушуючи їх традиційний змістовний і структурний уклад.

Якщо говорити про вертикальний принцип циркуляції інформації [14, с. 19–20], то негативні інформаційні масиви у вітчизняний інформаційний простір потрапляють насамперед унаслідок інформаційного тиску ТНК, що лобіюють свої інтереси на українських ринках, через спроби інформаційного впливу на українське суспільство радикальних міжнародних релігійних організацій, кримінальних об'єднань та ін.

Горизонтальний принцип поширення інформації використовується в міждержавних інформаційних обмінах, в обмінах при налагодженні співробітництва між партіями, іншими громадськими об'єднаннями загальнодержавного чи загальнонаціонального значення, релігійними

² Використання поняття інформаційного простору в системі соціальних категорій є виправданим, оскільки дане поняття визначає «фундаментальну форму існування людей, що включає всі умови й ресурси їхньої соціальної діяльності і визначається не тільки для всього суспільства в цілому, а й для окремих систем». (Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка, – К.: Генеза, 2004. – С. 547).

організаціями, офіційними науковими установами та ін. Горизонтальний принцип інформаційних обмінів використовується на міждержавному рівні в процесі розвитку інформаційної ринкової діяльності. Він застосовується сьогодні в інформаційних війнах між державами. При цьому вдосконалення бойових інформаційних ресурсів орієнтується на якомога відчутніше занурення в інформаційний простір потенційного противника, глибше проникнення в структуру його базових, суверенних інформаційних ресурсів з метою їх дезорганізації і зниження ефективності використання. Діючи в основному на горизонтальному рівні впливів, бойові інформаційні ресурси, як правило, мають і вертикальну складову своєї дії: вони повинні створювати позитивний імідж політичній позиції і діям держави – учасника конфлікту в глобальному співтоваристві.

У зв'язку з цим організація національної безпеки, інформаційної безпеки держави, нації обумовлює необхідність створення в структурі загальнодержавних інформаційних ресурсів інформаційних продуктів, орієнтованих на нейтралізацію таких негативних впливів, а також розробки ефективних методик боротьби з інформаційною агресією продуктивного апелювання в цій боротьбі до загальноцивілізаційних правових норм.

Організація інформаційних ресурсів на рівні функціонування окремих соціальних структур, а також окремих громадян у внутрішньодержавному масштабі пов'язана насамперед з формуванням і розвитком базових масивів інформації, необхідних для функціонування й розвитку структурних складових суспільства. Сучасні технічні можливості дають змогу базову інформацію зберігати у власних архівах, власних інформаційних базах, на сайтах організацій, установ чи бізнес-структур. Ця інформація за принципом рознесених інформаційних баз може зберігатися в бібліотечних установах, за умови постійного доступу до їх фондів для всіх представників даної спільності.

Збагачення баз соціальних структур новою інформацією здійснюється як традиційним власним інформаторством членами даних соціальних структур, так і з використанням нових можливостей сучасної інформатизації. При цьому використовується раніше невідома активізація двох основних діалектично взаємопов'язаних тенденцій еволюції інформаційних процесів.

Одна з них полягає у збільшенні кількості та зміцненні інформаційних зв'язків глобального значення, що у своїй сукупності створюють умови для функціонування глобального інформаційного простору. Сьогодні цей простір, доступний завдяки наявним технічним можливостям для будь-якої людської спільноти, і є основою зростаючої єдності, цілісності людства.

Інша тенденція пов'язана з переходом до того етапу розвитку кожної із соціальних інформаційних баз у їх суспільній ієрархії, коли вони завдяки вдосконаленню системи партнерських зв'язків із глобальним інформаційним простором та системою горизонтальних зв'язків, у тому числі й з розвитком соціальних мереж, набувають відносної самостійності, можливостей для самоідентифікації і дедалі активнішого прояву в інформаційній сфері діяльності як самостійного суб'єкта й об'єкта інформаційних впливів [15, с. 25]. З розвитком вітчизняного інформаційного ринку відбувається також наповнення соціальних інформаційних баз інформацією, одержаною як товарна продукція. Соціальні структури, уся система юридичних і фізичних осіб приєднуються до процесу виробництва інформації, інформаційних послуг на продаж, у тому числі й за кордон. З ініціативи інформаційних товаровиробників питома вага інформаційного виробництва в загальному виробництві продукції неухильно зростає, інформаційний ринок, пов'язаний із впровадженням інтернет-технологій, досить динамічно розвивається. На кінець 2010 р., за підрахунками iKS-Consulting, обсяг прибутку ринку провідного доступу в Інтернеті становив 870 млн грн. Це на 31 % більше, ніж у IV кварталі 2009 р. З місяця в місяць кількість стільникових абонентів в Україні також зростає. Проникнення стільникового зв'язку на її території, за даними цієї ж компанії, на кінець вересня 2012 р. становило 123,6 % та виражається у функціонуванні 56 307 875 активних sim-карт [16].

Таким чином, сучасний національний інформаційний простір як сфера інформаційних обмінів національного значення містить у собі розгалужену систему структур, що забезпечують виробництво нової інформації, зберігання наявної на різних видах носіїв, а також організацію її використання з допомогою мережі соціальних комунікацій усередині суспільства і на міжнародній арені. Цей комплекс інформаційних структур становить національний інформаційний ресурс – інформаційний потенціал

суспільства. Від рівня цього потенціалу в сучасному світі значною мірою залежить збереження розвитку національної інформаційної бази – інформаційної основи розвитку нашого суспільства, внесок українського народу в загальноцивілізаційний розвиток [17, с. 26].

При цьому розвиток вітчизняних інформаційних процесів відбувається з урахуванням найбільш його суттєвих факторів. Серед них:

- верховенство інститутів українського суспільства над процесом національного виробництва й використання інформаційних ресурсів;

- забезпечення незалежності, умов для рівноправного міжнародного співробітництва в інформаційній сфері;

- забезпечення перспектив:

- а) розвитку вітчизняного інформаційного виробництва, широкого використання глобальних інформаційних масивів для задоволення потреб вітчизняних користувачів;

- б) прискореного зростання ефективності використання інформаційних ресурсів, забезпечення розвитку творчого потенціалу українського суспільства у використанні інформаційних ресурсів, вдосконаленні інформатизації суспільства [18, с. 27].

Соціальні структури українського суспільства у своїй інформаційній діяльності широко розвивають горизонтальні інформаційні зв'язки, що, за умови реальної опори на національну інформаційну базу, на суверенні інформаційні ресурси, у цілому, є позитивним процесом внутрішньосупільної консолідації. Набуваючи досвіду, освоюючи сучасні інформаційні технології, вони виходять зі своїми інформаційними продуктами на зарубіжні інформаційні ринки. Ці процеси регламентуються відповідним державним законодавством.

У системі горизонтальних інформаційних обмінів мають місце і прояви негативного інфотворення, виробництво інформаційних продуктів, або ж популяризація через сайти, у соціальних мережах інформації, що об'єктивно завдає шкоди суспільству. До цієї інформації належить неправдива інформація, інформація, що входить в основу маніпулятивних технологій, пов'язаних у нашому суспільстві насамперед з політичною діяльністю, сугестивними впливами для досягнення неправомірних цілей. У вітчизняному

інформаційному просторі мають місце також і прояви кіберзлочинності. «У теперішній час у розпорядженні суспільства знаходиться сукупність різноманітних компонентів інформаційної інфраструктури: соціальні інформаційні комунікації, наявні інформаційно-аналітичні, бібліотечні, архівні та інші центри збереження й організації використання інформаційних ресурсів, наукові установи, структури, пов'язані з аналізом первинних масивів інформації типу “фабрика думки“, дослідницькі фонди, соціологічні центри – всі структури, що займаються виробництвом суспільно значущої інформації, включаючи управлінську, економічні, політичну та для забезпечення всіх видів іншої суспільної діяльності, системи правотворчого регламентування інформаційної сфери. Ці компоненти є комп'ютеризованими і пов'язаними комп'ютерними мережами з усіма галузями господарської діяльності, життєво важливими центрами суспільного життя. Тому саме кібернетичні загрози, кібертероризм набуває особливої небезпеки для національної інфраструктури, захисту інформаційного суверенітету України» [19, с. 115]. Як правило, усі ці негативні прояви обумовлюються невідповідністю темпів правотворчої роботи розвитку інформаційних технологій, повільним розвитком методик протистояння негативним проявам в інформаційній сфері, відсутністю належної виховної роботи серед громадян, що вже де-факто стали членами інформаційного суспільства, але де-юре цього статусу ще достатньою мірою не закріпили і у свідомості не зафіксували.

1.2. Удосконалення бібліотечної діяльності в контексті розвитку електронних інформаційних ресурсів

Розвиток інформаційних ресурсів на всіх рівнях їх функціонування, створення обсягів інформації, з якими раніше ніколи не стикалася людська цивілізація, глобальна інформатизація та інтернет-технології обумовили не лише новий якісний рівень розвитку суспільства, а й породили численні проблеми зростання, вирішення яких вимагають реалії нового інформаційного суспільства. Ці реалії базуються на необхідності реалізації основоположних принципів сучасного суспільства: підвищення

продуктивності праці в інформаційній сфері, удосконалення ефективності використання інформаційних ресурсів.

На важливу особливість еволюції загальноцивілізаційних інформаційних ресурсів справедливо вказує Р. Абдєєв, говорячи про основні рівні самоорганізації суспільства: на першому етапі домінував пізнавальний аспект, на другому – енергетичний, а на третьому – інформаційно-управлінський, причому заперечування одного напрямку іншим означало не відмову від досягнутого різноманіття, а зміну генеральної лінії розвитку, за якої все цінне, що було досягнуте раніше, зберігалось і отримувало подальший розвиток [20, с. 315]. Однак оперування системою сучасних інформаційних ресурсів пов'язане з цілим рядом складно вирішуваних проблем.

Перша з них пов'язана саме з відсутністю в сучасному суспільстві практики продуктивної роботи з великими обсягами інформації. У середині минулого століття суспільство зіткнулося, при вирішенні актуальних проблем, із труднощами пошуку потрібної інформації у швидкозростаючій системі ресурсів, рознесених, як уже зауважувалося вище, у бібліотечних установах, архівах, наукових та інших інформаційних центрах. При цьому трудові витрати, пов'язані з проведенням пошуку, реальні часові межі його здійснення досить часто ставали співмірними з витратою відповідних ресурсів на вирішення існуючих проблем шляхом повторного створення необхідних інформаційних продуктів. Дублювання в створенні значної частини інноваційних ресурсів суттєво знижувало ефективність використання інформації на найважливіших напрямках інноваційного розвитку.

Розробка й впровадження сучасних технологій обробки великих масивів інформації, насамперед електронної, привела до значного зменшення того дубляжу й втрат, про який так багато говорилося в публікаціях періоду так званого «інформаційного вибуху» 50–60-х років минулого століття. Однак стрімке збільшення виробництва нової інформації у світі, у зв'язку з розвитком процесів глобальної інформатизації, проблему обробки зростаючих її масивів не знімає з порядку денного. І справа в цьому випадку не лише в постійній необхідності вдосконалення пошукових інструментів і намагання з

їх допомогою більшою мірою замінити трудомісткі операції в роботі інформаційних працівників, які працюють над відбором та обробкою потрібних замовникам інформаційних ресурсів.

Справа також у необхідності реагування на зростаючий фактор багатомовності в Інтернеті, у повільному, виходячи з потреб сучасності, розвитку якості перекладу текстів з мови на мову, виведення на загальноцивілізаційний рівень специфіки викладу інформації при «зростаючій єдності, цілісності людства, утвердженні колективності, як його органічної властивості, що є однією з основних тенденцій загальноцивілізаційного процесу» [21, с. 8]. Водночас донесення користувачу згаданої специфіки, запоруки найпродуктивнішого в самотності творення й викладу інформації рідними мовами, є важливою обставиною сучасних інформаційних обмінів, цінність яких, із реалізацією можливостей для національного розвитку та інтеграції у вирішенні загальносупільних проблем постійно збільшується.

Ускладнення відбору необхідної інформації з глобальних ресурсів обумовлюється також розвитком ринкових відносин в інформаційній сфері і зростаючого сегмента інформаційних продуктів та послуг, що реалізуються як товарна продукція зі зростаючою вартістю.

У загальних обсягах продукованих ресурсів при їх постійному зростанні дедалі складніше знайти вузькоспеціальну інформацію або ж просто таку, що тематично відповідає запитам користувачів. «Неупорядкованість, стихійність й екстенсивність розвитку мережі Інтернет спонукає кожного дослідника самостійно обстежувати інформаційне середовище або користуватися послугами інформаційних компаній, інфопосередників. Адже Інтернет – це нерозбірливе сховище інформації, значна частина якої є неточною, здублюваною або рекламною... коли постає питання щодо доступу до високоякісної та достовірної, рецензованої, наукової інформації, багато користувачів потрапляють у складні ситуації» [22, с. 257]. При цьому йдеться про інформацію якісну. Однак на нинішньому етапі розвитку продукування інформаційних ресурсів глобальний інформаційний простір переповнений низькопробною, неякісною інформацією, що дуже ускладнює пошуки якісних ресурсів. Значні обсяги неякісної інформації обумовлені:

– непрофесійністю, або ж недостатньою професійністю, виробників нової інформації, що прийшли в дану сферу виробництва на непрофесійному рівні в контексті розвитку інформатизації, забезпечення широкого доступу як до використання, так і до продукування нової інформації;

– недотриманням (ігноруванням з тих чи інших причин) міжнародних стандартів на інформаційне виробництво;

– низьким технічним рівнем устаткування, на якому здійснюється виробництво нової інформації, що обумовлює низьку якість виготовлення продуктів, введення в інформаційний простір технологічних шумів та ін.;

– наявність в інформаційному просторі шкідливої та ворожої українському суспільству інформації, введення в нього дезінформації та інформації, пов'язаної з кібертероризмом.

Слід також мати на увазі, що глобальні інформаційні ресурси поділяються на оперативні й резервні. Останні використовуються не постійно, а час від часу. Відповідно, і рівень доступу до них може бути ускладненим. У сучасній практиці резервні інформаційні ресурси найчастіше можуть бути на паперових або ж інших неелектронних носіях, і це ускладнює доступ до них. Водночас значення резервної інформації в певних критичних обставинах для суспільства може набувати значної актуальності.

Як уже зазначалося вище, глобальні інформаційні ресурси сьогодні характеризуються широкою різноманітністю, зокрема за способом фіксації. У даному випадку важливим є те, що кожен із способів фіксації, і на електронних носіях, і на папері, на кіноплівці чи в магнітозаписі тощо має свою технологію творення й використання ресурсу. Приведення цих технологій до спільного, електронного знаменника хоча й відбувається, однак, потребує значних витрат коштів і часу та поки що не може задовольняти суспільних запитів. Потенційні користувачі в основній своїй масі на сьогодні ще не володіють достатньою мірою необхідними, дуже різноманітними технологіями.

Окремо необхідно зупинитися на розвитку пошукових систем, інших механізмів навігації, характерних насамперед для електронних інформаційних ресурсів. Вони стали виходом у вирішенні проблем тематичного пошуку інформації, у вимірі її кількісних характеристик,

відслідковуванні деяких інших її параметрів. І на початковому етапі інформатизації, до кінця минулого століття та на початку нинішнього, дані рішення в принципі задовольняли потреби, що виникали.

Однак з виходом на передній план проблеми оперативного, ефективного використання нової інформації в інтересах розвитку сучасного суспільства, нейтралізації проблем, що виникають перед ним, при зростаючій необхідності прискорення втілення нової інформаційної енергії в суспільну діяльність знайдені технологічні рішення у сфері обробки інформаційних масивів вже є недостатніми. Мова йде при цьому про необхідність удосконалення змістовного аналізу наявних ресурсів, аналіз якості підготовки інформаційних продуктів, вивчення можливостей їх розвитку та планування на базі використання цих можливостей майбутньої суспільної діяльності.

Сучасні пошукові системи, на жаль, не в змозі здійснювати ефективний пошук інформації в міждисциплінарній сфері її розвитку, якщо є потреба аналізу змісту нетотожної термінології, проведення аналогій у процесах подібних, але відображених термінологічно по-різному. Водночас напрями міждисциплінарних досліджень на сьогодні є дуже продуктивними при вирішенні сучасних суспільних проблем у різних сферах діяльності.

Подібні проблеми виникають також під час намагання використати в інтересах власного суспільного розвитку культурного надбання інших націй і народів, залучення до використання в інтересах власного розвитку інформаційних ресурсів, створених в умовах іншої культурної традиції, відмінної морфологічної побудови мовних конструкцій.

Як справедливо зауважується сучасними дослідниками, важливий і до кінця не усвідомлений на сьогодні в загальноцивілізаційному вимірі інтерес до розвитку національних мов крім культурологічних, загальнодемократичних, гуманістичних, політичних мотивів набуде й певного прагматичного значення. Він буде пов'язаний із зростаючим значенням творчої праці, що, як показує суспільна практика, завжди є найефективнішою в національному культурному середовищі з використанням виражальних засобів рідної мови.

Сучасні пошукові системи не можуть враховувати також і необхідний

рівень узагальнення інформаційних ресурсів, розподіл ресурсів за масштабами використання для конкретних цілей. Так, при вирішенні конкретних проблем, скажімо, очищення води, яка використовується цукровим заводом, працівникам підприємства потрібно одержати інформацію про найбільш ефективні, прийнятні за вартістю технології, і зовсім не з'являються відповідні рішення міжнародних організацій з цього питання.

Проблемним питанням при відборі із системи глобальних ресурсів є також розрізнення в її загальних обсягах потрібної інформації і шкідливої, неправдивої, особливо тієї, що є спеціально замаскованою під інформацію корисну й інноваційну. Дана обставина є суттєвою з огляду на поширення інформаційних війн та кібертероризму. Однак вона має суттєве значення також і в процесі розвитку інформаційних обмінів на ринкових засадах.

Дана обставина є особливо важливою з огляду на те, що слабкість основних суб'єктів українського інформаційного ринку (і особливо – при розгляді його як українського сегмента міжнародного ринку інформації) призводить до активного входження в цей ринок зарубіжних учасників з набагато сильнішою матеріально-технічною базою, технологічними й фінансовими можливостями, ідеологією впливу на суспільні процеси в Україні, заснованою на власних інтересах. Значення ідеологічної складової зарубіжного впливу не лише на внутрішню структуру українського ринку, а й механізми розвитку нашого суспільства в цілому, створення в ньому комфортних умов для просування всіх видів власних товарів і забезпечення вигідних умов придбання українських продуктів – значення цієї складової частини зарубіжного впливу в нинішніх умовах зростає.

Незважаючи, однак, на всі наявні проблеми в процесі використання глобальних інформаційних ресурсів, дане джерело поповнення національних інформаційних баз набуває дедалі більшого значення в збагаченні національних інформаційних баз. Ця обставина пояснюється тим, що:

– на сьогодні жодна країна не може дозволити собі виробництво нової інформації на всіх напрямках суспільного розвитку. Таким чином, в усіх країнах світу користувачі змушені виробляти методики залучення зарубіжних ресурсів в інтересах власного розвитку. Даний процес, у свою

чергу, обумовлює необхідність формування відповідної правової бази;

– налагодження міжнародних інформаційних обмінів сприяє економії вітчизняних ресурсів на напрямках інформаційного виробництва, що не є постійно затребуваними, на яких економічно невиправданим є формування спеціальної інфраструктури для інфотворення;

– формування міжнародних інформаційних ринків як найефективніша форма інформаційних обмінів сучасності обумовлює як реалізацію власних інформаційних продуктів на цих ринках, так і придбання тих продуктів за кордоном, що забезпечують інноваційний розвиток, є корисними для держави й нації і виробництво яких в умовах нашої країни, у порівнянні із зарубіжними зразками, є нерентабельним.

При цьому національні інтереси диктують необхідність дотримання власних інтересів в інформаційних обмінах. Отже, з усіх багатоаспектних дискусій у середовищі дослідників, що стосується сфери інформаційних впливів, можна на сьогодні зробити один висновок, а саме: *вплив глобальних процесів на будь-яку інформаційну базу є позитивним лише доти, поки сприяє творенню нової інформації в традиціях даної людської спільності, інформації, що відображає навколишню дійсність і сприяє її освоєнню в інтересах цієї спільності* [23, с. 203].

Таким чином, і становлення українського ринку інформаційних послуг, і всі інші механізми інформаційних обмінів, що практикуються нині, мають розвиватися з урахуванням необхідних заходів, що забезпечують інформаційну безпеку нашого суспільства. Вони мають нейтралізувати можливі загрози існуванню і розвитку України, забезпечувати захист економічного й політичного суверенітету, власної соціокультурної ідентичності. При цьому зовнішня інформація асимілюється, перетворюється у внутрішню, у результаті чого розширюється внутрішня різноманітність системи, що, у свою чергу, робить її придатною сприймати ще більшу зовнішню різноманітність [24, с. 117].

Також важливим є в межах розвитку демократичного процесу дотримання балансу між відкритістю інформації і суспільно необхідними обмеженнями на її поширення. У системі цих загроз на сьогодні найбільш суттєвими є ті, що призначені цілям підпорядкування інтересів націй та держав інтересам

транснаціональних компаній, міжнародним терористичним угрупованням та іншим проблемно-орієнтованим наддержавним об'єднанням з глобальними амбіціями.

Іншою помітною вже сьогодні складовою частиною цих загроз є загроза національно-культурної уніфікації, з допомогою якої нейтралізується національна, професійна чи інша своєрідність розвитку, самоідентифікації. Така нейтралізація сприяє ліквідації можливого опору досягненню певних тактичних цілей провідних зарубіжних глобалізаторів і завдає шкоди загальносуспільному розвитку в цілому. Сьогодні це особливо наочно видно на процесах поширення масової культури, новітніх релігійних течій, культу сили на телеекрані тощо. За твердженням дослідників, «народження нового світового порядку базується не стільки на економічних трансформаціях, скільки на радикальних зсувах у духовній сфері. Ці зсуви базуються на цілому комплексі проблем, нерідко досить далеких від безпосередньо інформаційних процесів, однак вони обов'язково відображаються в цих процесах і, у цілому, при некритичному сприйнятті можуть створювати небезпеку для українського національного розвитку» [25, с. 256].

Відповідно до системи традиційних об'єктів враження, з точки зору нації чи держави, найбільш вразливими складовими інформаційної безпеки є: національна, економічна, політична, інформаційна, технічна, фізична, соціальна, військова, екологічна, ресурсна, продовольча, енергетична, фінансово-грошова, цінова, демографічна, пожежна, медична, психологічна, психічна, кримінальна безпеки [26, с. 10–11].

Як бачимо, комплексний вплив продукованих у світі інформаційних ресурсів на вітчизняну інформаційну основу розвитку суспільства обумовлює необхідність комплексної відповідної реакції. Таким чином, у сфері організації сучасної вітчизняної реакції на розвиток глобального інформаційного простору формується відповідна ієрархія завдань. При цьому на рівні загальнодержавному національні інформаційні інтереси мають узгоджуватись із тими, що відповідають інтересам міжнародного розвитку і враховувати підпорядковані інтереси системи власних соціальних структур.

Розвиток інформатизації в Україні й посилення глобального інформаційного тиску на національні інформаційні ресурси, конкретизація

загроз, пов'язаних із застосуванням електронних інформаційних технологій, необхідність, урешті, удосконалення процесів, необхідних для підвищення ефективності використання інформаційних ресурсів, як основи інноваційного розвитку, сьогодні обумовлює необхідність якісного вдосконалення інформаційної насиченості вітчизняного інформаційного простору, налагодження ефективних механізмів поповнення національного інформаційного ресурсу.

Сучасні інформаційні інтереси України з огляду на посилення глобальних впливів дедалі більшою мірою пов'язуються з організацією збереження в національних інтересах продуктів і технологій конкретної економічної значущості, із захистом нової суспільно значущої інформації наукового рівня організації, як інформації найвищого рівня якості, що акумулює в собі інтелектуальне освоєння нових фактів та процесів громадського життя, необхідних для суспільного розвитку, вирішенням всієї системи проблем, пов'язаних з організацією інформаційної безпеки України [27]. І якщо на рівні законотворчому, нормотворчому формується, хоч і не з належною оперативністю правова база для вироблення відповідної політики, то в системі інформаційних структур українського суспільства належна координація все ще відсутня.

Таким чином, доходимо висновку про необхідність, по-перше, в умовах зростаючих глобальних впливів формування широкої загальнодержавної системи інформаційних структур, що задовольняли б запити суспільства на актуальну для розвитку інформацію, сприяли б її ефективному використанню в країні і в системі міжнародних обмінів, задовольняли б необхідні потреби в організації сучасної інформаційної безпеки і, по-друге, налагодження централізованого контролю і вироблення чіткої загально-національної політики стосовно організації суспільно корисної інформаційної діяльності в Україні. При цьому дуже важливим завданням в нинішніх умовах є налагодження широкого доступу до інформаційних ресурсів усім категоріям користувачів і організація інформування їх про зміст наявних ресурсів.

Задоволення даних потреб суспільства здійснюється трьома основними способами:

- виробництвом нової інформації, що відповідає напрямам суспільного

розвитку, введенням її в суспільний обіг через систему національних інформаційних комунікацій, представленням через систему міжнародних комунікацій на міжнародні інформаційні ринки, а також спрямування на комплектацію вітчизняних інформаційних баз, у тому числі й бібліотечних фондів;

– введення в широкий суспільний обіг інформаційних ресурсів, що містяться у фондах бібліотечних установ, архівних закладів, інших інформаційних баз і становлять національно-культурну духовну цінність, створену попередніми поколіннями українського народу і є системою важливих орієнтирів у сучасному національному розвитку;

– відбором необхідної в інтересах розвитку українського народу інформації з ресурсів глобального інформаційного простору.

При цьому, якщо доставка нової інформації та інформації з наявних в Україні інформаційних баз відбувається через систему вітчизняних комунікацій і здійснюється відповідними інформаційними працівниками, орієнтованими на якісне інформаційне обслуговування (бібліотекарями, працівниками архівних установ, співробітниками аналітичних центрів чи фондів), то ресурси глобального інформаційного простору, за виключенням виконання певних договірних зобов'язань у рамках бізнес-проектів та здійсненням зумисного впливу на інформаційний простір і бази України, несанкціонований нею, ці ресурси просто представлені користувачу. І відбір інформації покладається на нього.

Складність цього відбору в умовах дефіциту часу, наявних величезних обсягів інформаційних ресурсів, структурної їх різноманітності й різної якості робить і науковців, і бізнесменів, і політичних діячів у сучасному інформаційному просторі, не зважаючи навіть на гіпотетично чітке уявлення про те, що вони намагаються знайти, дедалі зростаючою мірою дилетантами. Робота в сучасних інформаційних масивах, із залученням сучасних технологій потребує специфічних професійних навиків і, урешті, виокремлення серед інформаційних нових професій – операторів інформаційними ресурсами. Їхня допомога підвищує ефективність використання інформаційних ресурсів, продуктивність праці всіх категорій користувачів.

Економічна ситуація в державі не сприяє створенню нових високопродуктивних інформаційних центрів. І в той же час поза суспільною увагою тривалий час у період становлення нової української держави в процесі розвитку інформатизації суспільства залишалися бібліотечні та архівні установи, традиційні інформаційні центри нашого минулого.

У своєму оптимальному варіанті ці механізми мають бути, очевидно, у нашій країні пов'язаними з розвитком бібліотечної діяльності. Цей розвиток, однак, має базуватися на сучасній технологічній основі при вдосконаленні діяльності бібліотечних установ як загальносуспільних інформаційних центрів, у яких мають працювати кваліфіковані інформаційні працівники, посередники між виробниками й користувачами інформації, між наявним у суспільстві інформаційним ресурсом і соціальними структурами, що на ньому базується. При цьому бібліотечні установи відповідатимуть вимогам сьогодення, успішно виконуватимуть роль основних елементів інфраструктури з керування інфоресурсами суспільства за таких умов:

1) коли їхня техніко-технологічна база забезпечуватиме можливість керування електронними потоками інформації;

2) коли вони зможуть ефективно працювати в глобальному інформаційному просторі, відбираючи необхідну нашому суспільству інформацію;

3) коли стануть центрами надійного збереження нової електронної і переведеної з інших носіїв у форму електронної інформації, структурованої і надійно керованої;

4) коли переведена в електронну форму інформація з фондів бібліотек упроваджуватиметься в активний обіг, створюючи єдині масиви з новою, утверджуючи напрацьовані поколіннями традиції інформотворення;

5) коли за рахунок планомірного комплектування фондів новою інформацією буде відновлено й зміцнено внутрішні міжгалузеві зв'язки, що сприятимуть удосконаленню всієї системи інформаційних баз суспільства;

6) коли бібліотечні установи зі свого боку активізують роботу з дистанційного обслуговування користувачів, відпрацьовуватимуть технології, що забезпечать підвищення ефективності використання інформації, у тому числі й шляхом адаптації до потреб замовника, з

урахуванням специфіки його сприймання, за аналогією з процесами спілкування;

7) коли бібліотечні установи розпочнуть процес входження як повноправних суб'єктів на інформаційні ринки, що може мати для них не лише фінансове значення. Адже ринок – хороший індикатор будь-якої діяльності;

8) коли бібліотечні установи як загальносуспільні інформаційні центри стануть також центрами передового досвіду, наукової думки, просвіти й освіти для категорій громадян, що долучаються до сучасних інформаційних технологій та вводять їх у свій спосіб життя [28, с. 220–221].

Варто також зауважити, що в новій своїй якості, як про це вже свідчить наявний досвід, бібліотечні установи набувають нових практичних можливостей, розширюють спектр своїх функцій, виходячи з можливостей електронних інформаційних технологій.

Так, комп'ютеризація бібліотек стала сприятливим фактором для підвищення якості традиційних уже напрямів діяльності, пов'язаних з обслуговуванням читачів у залах бібліотеки, налагодженням інформації про наявні ресурси, скороченням термінів обробки нової літератури при комплектуванні та ін.

Поряд із цим набуло розвитку обслуговування електронними ресурсами з допомогою бібліотечних сайтів. «Сучасний етап розвитку та поширення ІТ в Україні дозволяє розглядати веб-сайт як основний і надзвичайно дієвий інструмент дистанційного ІО користувачів бібліотек усіх типів і видів. І мова йде не лише про ознайомлення відвідувачів веб-сайту зі структурою, розкладом роботи, контактною інформацією та місцем розташування бібліотек тощо. Для сучасної бібліотеки є нормою ведення ЕК нових надходжень і оперативне оновлення останнього на власному веб-сайті, формування та представлення тематичних списків літератури та повнотекстових документів, інформування про книжкові і мистецькі виставки та проведення культурно-масових заходів, представлення систематизованого переліку веб-посилань (лінків) з анотаціями, наведення впорядкованої довідкової соціальної чи наукової інформації тощо» [29, с. 52].

Також отримало відповідний розвиток обслуговування електронними

ресурсами за допомогою адресної дистантної доставки користувачам документів. Відбувається розвиток повнотекстових електронних бібліотек та участь у наповненні якісною інформацією соціальних мереж.

Характерною особливістю діяльності сучасних бібліотечних установ є продукування власних інформаційно-аналітичних ресурсів у режимі «інформація про інформацію», що розкриває зміст бібліотечних фондів з актуальних проблем суспільної діяльності, зміст нових глобальних інформаційних ресурсів, пов'язаних із суспільно корисною проблематикою. Такі видання, що в концентрованій формі розповідають про нові інформаційні напрацювання, оснащені багатим довідковим матеріалом, сприяють удосконаленню використання інформаційних ресурсів.

Список використаних джерел до розділу 1

1. Електронні видання : довідник / уклад. Т. Ю. Киричок. – К. : НТУУ «КПІ», 2011. – С. 23.
2. Социально-экономические проблемы информационного общества / под. ред. Л. Г. Мельника. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2005. – С. 72.
3. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки [Електронний ресурс] : Закон України // Відом. Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – С. 102. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/537-16>. – Назва з екрана; Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, Л. А. Дубровіна та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – С. 141; *Воскобойнікова-Гузєва О.* Наукова бібліотека ХХІ ст. в європейському соціокультурному вимірі / *О. Воскобойнікова-Гузєва* // Бібл. вісн. – 2008. – № 6. – С. 33–36; *Столяров Ю. Н.* Библиотека: структурно-функциональный поход. – М. : Книга, 1981.
4. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – С. 119.

5. *Ильин Ю.* Маятник внимания [Электронный ресурс] / Ю. Ильин. – Режим доступа: <http://www.computerra.ru/features/243301>. – Загл. с экрана.
6. *Абзалова Г.* Перед выборами: как управлять СМИ, чтобы они не управляли Вами [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mediart.ru/blog/okazivai-vliyanie/742-1-pered-viborami-kak-pravlyat-smi-chtobi-oni-ne-upravlyali-vami.html>. – Загл. с экрана.
7. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – С. 31–32.
8. *Скаленко А. К.* Глобальные резервы роста / А. К. Скаленко. – К. : Интеллект, 2002. – С. 121.
9. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України. – С. 32.
10. *Бутузов В. М.* Протидія комп'ютерній злочинності в Україні (системно-структурний аналіз) : монографія / В. М. Бутузов. – К. : КИТ, 2010. – С. 132–148.
11. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України. – С. 31–46.
12. *Кастельс М.* Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / М. Кастельс, Верпаховский Б. Э. [и др.] (пер. с англ.); Шкаратан О. И. (науч. ред. пер.); Гос. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : ГУ ВШЭ, 2000; Глобальные трансформации и стратегии развития. – К. : Ориане, 2000; *Білорус О. Г.* Глобалізація і національна стратегія України. – К. : ВО «Батьківщина» ; Броди : Просвіта, 2001.
13. *States and Sovereignty in the Global Economy* / edited by David A. Smith, Dorothy J. Solinger and Steven C. Topik. – London, 1999. – P. 34.
14. *Горовий В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий. – К., 2005. – С. 19–20.
15. Там само. – С. 25.
16. iKS-Рейтинг: сотовая связь в Украине (сентябрь 2012 г.) [Электронный ресурс] // iKS-Consulting (ИКС-Консалтинг). – Режим доступа: http://www.iks-consulting.ru/topics/ukr_office/iks_ratings/4602407.html. – Загл. с экрана.

17. Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, Л. А. Дубровіна та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – С. 26.
18. Там само. – С. 27.
19. Інтернет-комунікація в діяльності інститутів сектору безпеки: теоретико-практичний аспект : монографія. – К. ; Луганськ : Янтар, 2013. – С. 115.
20. *Абдеев Р. Ф.* Философия информационной цивилизации / Р. Ф. Авдеев. – М. : ВЛАДОС. – 1994. – С. 315.
21. *Кремінь В. Г.* Політична безпека України: концептуальні засоби та система забезпечення : монографія / В. Г. Кремінь, І. Ф. Бінько, С. І. Головащенко. – К. : МАУП, 1998. – С. 8.
22. *Добко Т.* Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) / Тетяна Добко ; відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – С. 257.
23. *Горовий В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий. – К., 2005. – С. 203.
24. *Афанасьев В. Г.* Социальная информация и управление обществом / В. Г. Афанасьев. – С. 117.
25. Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – С. 256.
26. *Тардаскіна Т. М.* Менеджмент інформаційної безпеки в галузі зв'язку / Т. М. Тардаскіна, В. Г. Кононович. – Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. – С. 10–11.
27. *Олійник О. В.* Політико-правові аспекти формування інформаційного суспільства суверенної і незалежної держави [Електронний ресурс] / О. В. Олійник, О. В. Соснін, Л. Є. Шиманський. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/book/Sosnin_2.htm. – Назва з екрана; Національний інформаційний суверенітету контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К.,

2011; *Марутян Р.* Національні інформаційні ресурси як першооснова інформаційного суверенітету України / Р. Марутян // Актуальні проблеми міжнародної безпеки: український вимір. – К. : Стилос, 2010.

28. *В. Горовий.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. Горовий. – К., 2010. – С. 220–221.

29. *Ісаєнко О.* Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування : монографія / Олександр Ісаєнко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – С. 52.

**БІБЛІОТЕЧНА ЕЛЕКТРОННА ПЕРІОДИКА
ЯК ЗАСІБ ДОНЕСЕННЯ ЗМІСТУ
ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ КОРИСТУВАЧАМ**

**2.1. Характерні особливості процесу розвитку
інтернет-ЗМІ**

Сучасний розвиток інтернет-ЗМІ уже сьогодні обіцяє зростаючі перспективи посилення впливу на читацьку аудиторію, громадську думку в країні. І така тенденція викликає відповідний попит замовників політтехнологічних впливів, розробників технологій просування економічних та інших інтересів у вітчизняному інформаційному просторі. Впровадження в суспільну практику цих нових інструментів громадського інформування на базі використання інтернет-технологій викликало підвищену увагу дослідників. З огляду на зростаюче суспільне значення нового виду ЗМІ, входження технологій їх використання також і в сучасну бібліотечну практику, цей інноваційний компонент бібліотечного виробництва вивчається вченими Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського під керівництвом академіка О. Онищенка – Л. Дубровіною, Л. Костенком, В. Омельчуком, О. Воскобойніковою-Гузєвою, Т. Павлушею, К. Лобузінною та ін.). Важливим внеском у сучасні уявлення про роль бібліотечних установ у процесі інформатизації суспільства, активізації їх як важливих джерел наповнення сучасних інформаційних комунікацій стали монографічні дослідження В. Горового «Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства» [1] та «Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс» [2].

Важливим для узагальнення процесу трансформації традиційних бібліотек у сучасні інформаційні центри став науковий доробок Л. Шрайберга [3, с. 16], Р. Мотульського [4], Г. Швецової-Водки [5, с. 24],

М. Слободяника [6] та ін.

Окремі аспекти роботи із сучасними електронними інформаційними ресурсами, питання підготовки кадрів даної спрямованості знайшли відображення в роботах П. Бакута, О. Баркової, А. Чачко та ін. Цей науковий доробок забезпечив можливість подальших кроків у дослідженні проблеми і дає можливість формування більш конкретизованого уявлення про періодичні електронні видання як повноцінне суспільно значуще джерело комплектування бібліотечних установ.

Сучасні уявлення про зміст, функції й особливості цього виду періодичних електронних видань своєю основою мають синтез результатів наукової діяльності у сфері соціальної інформації, дослідження процесу формування на основі розвитку електронних інформаційних технологій сучасного інтернет-простору, узагальнення здобутків наукової думки у сфері вивчення розвитку сучасної журналістики, наукових розвідок з теми становлення й розвитку в Україні періодичних електронних видань та аналізу сучасних підходів до реалізації проблеми комплектування бібліотечних установ електронними інформаційними ресурсами. Варто зауважити, що при розгляді поставлених у переліку першими дуже багатогранних на сьогодні напрямів теоретичного опрацювання для розкриття теми цього дослідження прислуговується лише той їхній аспект, що стосується саме формування й розвитку періодичних електронних видань, а також розгляду їх як джерела бібліотечного комплектування.

Фундаментальні основи дослідження пов'язані з розробкою понять «інформація» та «соціальна інформація». Одне з найбільш відомих у сучасній науці визначень поняття інформації, зареєстроване в Міжнародній реєстраційній палаті новизни як відкриття, належить Н. Вінеру: інформація – загальна властивість взаємодії матеріального світу, що визначає – напрям руху енергії та речовини. Ця загальна нематеріальна властивість взаємодії матеріального світу містить у собі первинну й вторинну інформацію, при цьому під первинною інформацією ідеться про спрямованість руху речовини, за якої виникає не лише спрямованість її руху в просторі, а й форма (структура, морфологія) як результат спрямованості руху елементів, що складають речовину, а вторинна інформація є відображенням первинної

інформації в колі у вигляді форми (структури, модуляції) просторових сил, що супроводжують будь-який рух речовини [7].

Таке класичне визначення інформації хоча і є надто широким для використання як критерію визначення суспільно значущих інформаційних ресурсів, якими мають комплектуватися бібліотеки, однак воно окреслює простір для дослідження поняття «соціальна інформація».

Спеціально різні аспекти сутності інформації розглядалися в працях К. Черрі, який звертав особливу увагу на наявність психологічної складової у людському спілкуванні й проблеми її фіксації та виміру [8, с. 72]. Продовжуючи змістовний аналіз поняття інформації, А. Урсул наголошує на необхідності комплексного підходу до аналізу інформаційних процесів зусиллями ряду наук, що дає можливість досліджувати специфіку різних інформаційних процесів. У свою чергу, це сприяє розвитку теорії інформації, що робить можливим сфери її застосування [9, с. 58–59].

Подальші кроки в уточненні змісту цього поняття на певному етапі розвитку інформаційних процесів, пов'язаних з першими кроками комп'ютеризації, знайшли своє відображення у формулюваннях, де інформація трактувалась як сукупність даних, зафіксованих на матеріальному носії, таких, що зберігаються, поширюються в часі й просторі [10], як відомості про об'єкти та явища навколишнього простору, їхні параметри, властивості й стан, що сприймаються інформаційними системами (живими організмами, керуючими машинами та ін.) у процесі життєдіяльності й праці [11].

Варто зауважити, що у визначенні поняття інформації дослідники всіх часів будуть наближатися до вичерпних характеристик свого предмета, водночас він буде збагачуватися новими характерними рисами, віддаляючись від дослідників. І хоча цей процес, у принципі, не має меж, він у комплексі об'єднує свої складові єдиною метою дослідницької діяльності, що забезпечує науково-прикладне значення, сприяє вдосконаленню практики інформаційної діяльності. У зв'язку з цим, очевидно, заслуговує на увагу ще одне, сформульоване в останній час визначення інформації як ідеального відображення у свідомості людини важливих для неї ознак матеріальних предметів і явищ, створення на їхній основі ідеальних образів, що стають

орієнтирами для мотивації її існування й розвитку [12, с. 260–265].

Це визначення заслуговує на цитування поряд з іншими, оскільки ним прокладається місток до розвитку поняття соціальної інформації. Дослідники цього виду інформації, як, наприклад, А. Урсул, виходять з того, що життя кожної людини вплітається в густу мережу найрізноманітніших соціальних зв'язків і дій, що можуть бути здійсненими лише в результаті інформаційних обмінів. Він зауважує, що в розвитку суспільства яскраво простежується тенденція накопичення інформації, причому це накопичення відбувається не тільки і, головне, не в середині біологічного організму людини, а поза ним – у продуктах його суспільної діяльності, у взаєминах людей. Нагромадження інформації поза організмом людини набуло таких темпів і масштабів, що сутність суспільної людини уже не можна виявити, не розглядаючи це зовнішнє стосовно індивіда, але внутрішнє, сутнісне для всього суспільства нагромадження інформації [13, с. 206].

В. Афанасьєв під соціальною інформацією розуміє інформацію, що циркулює в соціальній системі суспільства. При цьому дослідник має на увазі інформацію двох сортів, ту, що використовується в керуванні всіма процесами суспільного життя, управлінську в найширшому значенні цього слова і ту, виробництво якої не було мотивоване безперечною доцільністю, тобто інформацію якісну й неякісну. Ця думка дуже добре підтверджується інфотворчою практикою сьогодення. Важливою як для практики розвитку інформаційної сфери сьогодення, так і для вирішення в сучасних умовах проблеми комплектування, організації зберігання й ефективного використання соціальної інформації є введення якісних параметрів оцінки інформаційних ресурсів. У зв'язку з цим дуже слушною видається точка зору В. Гейця про те, що «теоретичне мислення», «ідеї» це не те, що є найважливішим у суспільстві. Хоча кожне суспільство має в собі ці феномени, вони – лише частина всього того, що вважається «знанням». Швидко повсякденне знання, а не «ідеї», має перебувати у фокусі соціологічного знання. Якраз ці інформаційні активи є «фабрикою знань». Без них не може існувати жодне суспільство [14, с. 17].

Теоретичні дослідження розвитку інформаційних процесів у сучасному суспільстві набули особливої динаміки і зростаючого значення під впливом результатів науково-технічного прогресу, що значно прискорив

глобалізаційні процеси у світі, які супроводжуються бурхливим розвитком електронних інформаційних технологій. При цьому значний внесок у дослідження проблем впливу глобальних факторів на розвиток інформаційних процесів сьогодення належить М. Кастельсу. Глибокий дослідник інтернет-технологій, він здійснив важливі узагальнення стосовно суспільної еволюції під впливом цих технологій, що стали важливими для переходу в нову форму суспільства – мережеве суспільство, а ним – і до нової економіки [15, с. 2]. Горизонтальні інформаційні зв'язки, «групи взаємопов'язаних вузлів», на його думку, є перспективою розвитку суспільства внаслідок властивої їм гнучкості та адаптаційності – принципів якостей для виживання й успіху в довкіллі, що швидко змінюється [16].

У зв'язку з цим Г. Кардозо робить висновок про те, що ми бачимо присутність нового поняття простору, де фактичне та віртуальне впливає одне на одного, закладаючи підґрунтя для виникнення нових форм соціалізації, нових способів життя та нових форм соціальної організації [17, с. 20]. Розглядаючи тенденції формування структури нового, інформаційного суспільства, Б. Уеллман уточнює їхні особливості: спільнота – це мережі міжособистних зв'язків, які забезпечують комунікабельність, підтримку, інформацію, відчуття приналежності та соціальну ідентичність [18, с. 31].

Наведені приклади, пов'язані зі шляхами творчого пошуку західних теоретиків соціального й пов'язаного з ним інформаційного розвитку другої половини минулого століття, мають фундаментальне значення для розуміння закономірностей розвитку інформаційних технологій нашого часу, пов'язаних з формуванням нових запитів на організацію і ведення інформаційної діяльності в наш час, формування специфічних вимог до цього забезпечення, його сучасного оформлення. Як зауважує М. Кастельс, соціальні рухи ХХІ ст., рішучі колективні дії, спрямовані на трансформацію цінностей та інституцій суспільства, виявляють себе сьогодні насамперед в Інтернеті й через Інтернет... онлайн-мережі стають формами «спеціалізованих спільностей», тобто формами комунікабельності, побудованими навколо специфічних інтересів... люди можуть належати до декількох таких мереж [19, с. 2]. Значний внесок у дослідження глобальних

інформаційних факторів на розвиток відповідних процесів у постсоціалістичний період розвитку на території нових незалежних країн СНД належить працям Р. Абдєєва [20], О. Білоруса [21], О. Зерницької [22], М. Згуровського [23, с. 43–56] та ряду інших дослідників.

Важливий внесок у розвиток інформаційних процесів в Україні в останнє десятиріччя здійснено у сфері наукових досліджень традиційної журналістики. Ці дослідження мали відобразити зміни, що відбуваються в інформаційному виробництві газетно-журнальної періодики на радіо і телебаченні у зв'язку з трансформаційними процесами в українському суспільстві, розвитком соціальної структуризації, активізацією демократичного процесу, впровадженням електронних інформаційних технологій, функціонуванням періодичних електронних видань в умовах становлення інформаційного ринку, дедалі відчутнішого прояву загальносуспільної необхідності підвищення ефективності використання інформаційних ресурсів як характерної особливості нового інформаційного суспільства.

Сучасний процес інформаційного забезпечення суспільства має знайти переконливі вирішення проблем, пов'язаних з розвитком цілої системи нових джерел інтернет-формування, у зв'язку зі зростаючими можливостями доступу всіх категорій громадян до інформаційних ресурсів, розкриттям широких можливостей масового інфотворення. Також необхідно знайти вирішення проблем, що пов'язані з визначенням оптимального місця цих джерел інформування в сучасній системі інформаційних обмінів, інформаційної діяльності. В умовах активного розвитку й постійного посилення впливів глобального інформаційного простору на інформаційну сферу українського суспільства зростає значущість проблеми загальнодержавного значення, пов'язаної з необхідністю сприяння національних ЗМІ процесу організації ефективних інформаційних обмінів України на міжнародному рівні, формування позитивного її іміджу як ділового партнера. Чекають свого вирішення також і проблеми наукового осмислення ролі вітчизняних ЗМІ в процесі забезпечення й розвитку національного інформаційного суверенітету, національної інформаційної безпеки.

Крім загальнотеоретичного значення для електронних періодичних видань важливим є також узагальнення в наукових розвідках процесу пошуку форм, вирішальних можливостей традиційної журналістики, оскільки це має велике значення для підвищення ефективності використання в таких виданнях мультимедіаресурсу.

В умовах становлення національної української журналістики в 90-х роках минулого століття значний внесок у формування базових принципів її розвитку було зроблено А. Москаленком. У його фундаментальних роботах «Вступ до журналістики» [24], «Современная журналистика» [25], «Теорія журналістики» [26] та ін. було поставлено як першочергове завдання сучасних ЗМІ «повернення національної єдності шляхом осмислення величчя і самобутності нації», розглянуто проблеми, пов'язані зі зростанням значення ЗМІ в розвитку демократичного суспільства, у сучасному політичному процесі, обґрунтовано функціональну роль традиційних ЗМІ в системі джерел сучасного інформування суспільства, аналізується також еволюція жанрових особливостей традиційних ЗМІ, формуються нові вимоги до підготовки журналістських кадрів.

Важливі теоретичні питання масово-комунікаційного процесу в сучасних умовах розглядаються в працях В. Різуна. Дослідник аналізує особливості та природу інформації в сучасній журналістиці, значення національної ідеї як чинника формування громадської думки засобами ЗМІ, розглядає проблеми функціонування й розвитку української мови в сучасному медіа-просторі та ін. У своїй праці з теорії масової комунікації В. Різун системно виклав теоретичні засади розуміння масового спілкування, технологію масового впливу та представив основні наукові течії, принципи й підходи до вивчення масової комунікації [27].

Істотний внесок у розробку теоретичних проблем сучасної журналістики, зокрема в соціо- і психолінгвістичний аналіз сучасних соціальних комунікацій, зроблено О. Холодом [28], В. Бебиком [29] та іншими дослідниками.

У 1962 р. у роботі «Взаємодія людини та машини в реальному часі» дослідник із США Дж. Ліклайдер обґрунтував ідею забезпечення військових потреб американського уряду в стійкій мережі зв'язку шляхом об'єднання

системи комп'ютерів і локальних мереж в єдину систему, у якій кожен користувач одержує доступ до будь-яких даних і програмних продуктів цієї мережі. Під керівництвом цього дослідника в рамках Агентства дослідницьких проектів особливої складності (ARPA) цю ідею було реалізовано, створено мережу зв'язку високого рівня надійності, що в 1990 р. була трансформована в Інтернет. Нова система була орієнтована на пересилку файлів і неформатованого тексту. Значним кроком у наближенні нової системи зв'язку до практичних потреб користувачів стала розробка швейцарськими фізиками Т. Бернерс-Лі та П. Кайо інфраструктури для обміну результатами досліджень через Інтернет у вигляді звичного відформатованого й ілюстрованого тексту, до того ж оснащеного можливістю гіперпосилань. Ці принципи стали фундаментом www (World Wide Web) – всесвітньої інформаційної павутини, що є основою сучасного інтернет-спілкування.

З початком нинішнього століття журналістика в Інтернеті вже розглядається як самостійний вид журналістики з власною специфікою, орієнтованою на особливості нової, сучасної аудиторії, що успішно освоює електронні інформаційні технології, користується їхніми всезростаючими можливостями. Електронна преса в Інтернеті, набуваючи самостійного значення, отримує усталені характерні особливості. Вони стають предметом вивчення цілого ряду дослідників. У сучасному науковому обігу досить широко відомі роботи Р. Крейга «Інтернет-журналістика: робота журналіста і редактора в нових ЗМІ» [30], О. Калмикова та Л. Коханової «Інтернет-журналістика» [31], праці Ю. Марлоу «Пиар в электронных СМИ» [32], Л. Городенко [33, с. 214–220], О. Бобряшова [34, с. 302–318] та ін.

У цих роботах прослідковано історію формування періодичних електронних видань, визначаються певні їхні характерні особливості, однак донедавна зібраний матеріал ще не був вибудований у стійку систему, не міг дати всебічної характеристики цього виду ЗМІ як самостійного явища в інформаційному просторі України. І лише активізація процесів інформатизації суспільства, зростаюча активність вітчизняного інфотворчого середовища створила можливості для вирішення цього завдання.

Вивчення проблеми використання періодичних електронних видань як джерела комплектування сучасних бібліотек пов'язано також з науковими

дослідженнями, що уточнюють критерії вибору нових інформаційних ресурсів, стратегію такого відбору, суспільного призначення в сучасних умовах.

2.2. Особливості функціонування інтернет-ЗМІ

Розвиток періодичних інтернет-видань обумовлює процес їх певної структуризації за відповідним розвитком суспільних інтересів. Дослідження цих процесів є важливим, виходячи з інтересів бібліотечних установ. Вони демонструють, що в процесі розвитку періодичних електронних видань в Україні вже можна виділити три основні рівні їх функціонування, що відображають загальносуспільний процес освоєння суспільно значущих інформаційних ресурсів. Перший рівень пов'язаний з оперативним оглядом системи інформаційних ресурсів відповідно до інформаційних запитів, що виникають у суспільстві. Інформаційні продукти, створені відповідно до реалізації цього завдання, широко використовувалися наприкінці 90-х на початку 2000-х років як допоміжні при формуванні засобів масової інформації суверенної України.

Другий рівень освоєння інформаційних ресурсів в інтересах суспільства пов'язаний з розвитком різноманітних інформаційно-аналітичних жанрів, орієнтованих на виконання різноманітних завдань з аналізу інформації в інтересах користувача. Інформаційно-аналітичні продукти цього рівня освоєння інформаційних ресурсів пов'язані зі становленням періодичних електронних видань як самостійного виду ЗМІ.

Третій рівень пов'язаний з розширенням впливу інформаційних технологій періодичних електронних видань на всю сферу інформаційного забезпечення українського суспільства під час інформатизації. Характерною особливістю їх стає поглиблена спеціалізація. Спектр цих електронних періодичних видань бурхливо розширюється відповідно до зростаючих запитів інформатизованого суспільства, глибина їх занурення в інформаційні ресурси зростає, що сприяє підвищенню ефективності їх використання.

Усі три рівні розвитку періодичних електронних видань не є різко

розмежованими в часі. Це пояснюється загальноцивілізаційними процесами глобалізації, що привнесла у вітчизняний інформаційний простір технології роботи з інформацією різної складності та різного призначення практично одночасно.

Характерною особливістю розвитку періодичних електронних видань в Україні було те, що ці інформаційні технології не виникали на національному ґрунті як унікальні, своєрідні. Разом з комп'ютерною технікою, відповідним програмним обладнанням вони були привнесені в нашу країну. Це було обумовлено тим, що внаслідок трансформаційних процесів, кардинальної перебудови економіки в напрямі розвитку ринкового способу господарювання, допущених при цьому серйозних прорахунків, які, у свою чергу, обернулися істотним економічним спадом, вона помітно відстала в розвитку інформаційних технологій і змушена була запозичувати їх уже в готовому вигляді. Однак на процес цього запозичення накладалась одна дуже важлива особливість, пов'язана із серйозними проблемами матеріально-технічного забезпечення впровадження електронних інформаційних технологій.

Тому саме перший рівень функціонування періодичних електронних видань відповідно до наявних програмно-технічних засобів був найбільш характерним для періоду від створення незалежної української держави і поступився за значенням наступному з початком економічного відродження, що стимулювало розвиток інформаційної діяльності в політичній, економічній та інших сферах суспільного життя [35]. Унаслідок низького рівня комп'ютеризації і, отже, через вузьке коло користувачів періодичними електронними виданнями цей вид інформаційної діяльності не міг відігравати самостійного значення в інформаційній сфері суспільного життя.

На першому рівні свого функціонування періодичні електронні видання реалізують інформаційну функцію у двох напрямках: вони задовольняють загальні інформаційні потреби користувачів.

Другий напрям реалізації інформаційної функції цих видань пов'язаний з інформаційним забезпеченням існуючих традиційних ЗМІ, як друкованих, газетно-журнальної періодики, так і електронних – телебачення та радіо. Для останніх це є важливим у зв'язку з обмеженими можливостями для

формування кореспондентської сітки кожного з видань.

Особливо значною заінтересованість традиційних ЗМІ в інформації періодичних електронних видань була в 1990-х роках. Це обумовлювалося рядом причин.

По-перше, ЗМІ цього періоду, створені у більшості своїй радянською державою, фінансовані нею, у постсоціалістичний період зіткнулися із серйозними проблемами у фінансуванні. Вони не могли дозволити собі широку кореспондентську сітку кваліфікованих журналістів, не могли на належному рівні, у нових умовах продукувати актуальну, суспільно значущу інформацію. Особливо це стосувалося періодичних видань районного, міського масштабу, що, втративши традиційні джерела офіційного наповнення сторінок своїх видань, почали відчувати проблему в інформаційному наповненні своїх випусків. При комплектуванні фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в цей час дедалі частіше фіксувалися невиходи видань відповідно до заданої періодичності. Тому традиційні ЗМІ охоче користувалися інформацією електронної періодики, оскільки вона:

а) була оперативною;

б) актуальною, задовольняла запити читачів, глядачів ТБ, слухачів радіопрограм у новинах, пов'язаних із становленням нової Української держави, економічними, соціальними перетвореннями, оновленням культурного процесу та ін.;

в) давала змогу, попервах жорстко не відстоюючи авторських прав, використовувати практично готові матеріали без особливих трудовитрат на обробку;

г) у більшості випадків забезпечувала задану періодичність у висвітленні подій суспільного життя і, як джерело інформації, викликала певну надійність. При цьому стосовно достовірності повідомлень у цей період партійно-державний контроль уже не діяв, а нові суспільні інструменти такого контролю ще не були вироблені;

д) була практично безоплатною, оскільки відповідний ринок інформації на той час ще не сформувався.

По-друге, періодичні електронні видання в процесі свого становлення,

зростаючого впливу на всю українську систему ЗМІ швидко стали важливим інструментом формування широкої громадської думки, інструментом політичної боротьби, використовуваним насамперед опозиційними тодішній владі політичними силами, демократичною опозицією, що мала тісні зв'язки із західними однодумцями й переймала в них нові на той час форми політехнологічного впливу на маси.

По-третє, демократичні перетворення в новій Україні обумовили зростаючий інтерес зарубіжного бізнесу до входження в економіку нашої країни. І, як уже було відпрацьовано в технологіях проникнення цього бізнесу в нові регіони, ним було розпочато відповідну інформаційну підготовку, формування сприятливих для себе політичних, а за ними й економічних умов для просування відповідних економічних інтересів. У зв'язку з цим в інформаційному просторі України, наприкінці 1990-х років з'являються періодичні електронні видання зарубіжного походження або ж із зарубіжною спонсорською допомогою у фінансуванні [36, с. 86–89].

Характеризуючись поступовим зростанням кількості періодичних електронних видань, цей період у їх функціонуванні не відзначався жанровою різноманітністю. Це обумовлювалося насамперед вузькістю й однотипністю аудиторії безпосередніх користувачів та опосередкованим через усталені інформаційно-аналітичні жанри газетно-журнальної періодики поданням матеріалів радіо та телебаченням.

Як об'єкт комплектації фондів бібліотек електронні періодичні видання того періоду використовувалися незначною мірою. Це було обумовлено невисокою якістю інформації цих ЗМІ, не завжди гарантованою достовірністю, відсутністю відповідної техніко-технологічної бази в підрозділах комплектування бібліотек. Мало значення також і те, що основний зміст повідомлення періодичних електронних видань через день-два видруковувався традиційними ЗМІ, і, отже, при комплектуванні ними знаходив своє відображення у фондах бібліотек. При цьому для даних фондів оперативність подачі інформації не відігравала значної ролі.

У НБУВ фонд цієї інформації аналізувався і формувався відповідно до запитів органів державної влади для систематичного інформування цієї категорії користувачів. Служба інформаційно-аналітичного забезпечення

органів державної влади бібліотеки розробила і ввела в інформаційний обіг бюлетень оперативної електронної інформації «Резонанс» [37], сформувала відповідні бази даних. Така робота дала змогу розширити систему електронних інформаційних комунікацій для матеріалів періодичних електронних видань завдяки користувачам бібліотеки, насамперед із владних структур, покращити наповнення соціальних інформаційних комунікацій цим видом продукції.

Другий рівень функціонування періодичних електронних видань характеризується аналітичним освоєнням інформаційних ресурсів, пов'язаним з більш масштабним використанням суспільно значущої інформації як ресурсу, необхідного для економічного розвитку. Інформаційно-аналітичні продукти цього рівня набули свого суспільного значення на базі розвитку комп'ютеризації в країні. Періодичні електронні видання, таким чином, одержали свого користувача в різних сферах суспільної діяльності, неопосередкованого через інші види ЗМІ, користувача стабільного, зацікавленого і, відповідно, готового оплачувати власні інформаційні потреби. Цими виданнями, власне, було започатковано ринок електронної преси в Україні.

Орієнтація на власного користувача, урізноманітнення читацької аудиторії, стрімке збільшення її чисельності у зв'язку з економічним пожвавленням і припливом фінансування в інформаційну сферу викликало зміни якісного характеру в періодичних електронних виданнях. Їх зростаюча суспільна затребуваність обумовлює можливість дедалі більш успішного використання як у політичній, так і в економічній сфері.

Істотний поштовх для розвитку періодичних електронних видань дає дедалі більш активне включення її в розвиток рекламної справи та вироблення органічних для таких видань рекламних публікацій. Наявність рекламних продуктів у цих виданнях надає видавцям таких видань, з одного боку, важливе джерело фінансування. З іншого – потребує постійної роботи щодо вдосконалення даного виду ЗМІ, підвищення суспільної значущості й доступності для різних категорій користувачів.

Розширення читацької аудиторії, її урізноманітнення обумовило необхідність удосконалення специфіки форматування інформаційних, а

пізніше й аналітичних продуктів, удосконалення жанрової палітри інформаційних продуктів, ув'язування пропонованих продуктів з базовим ресурсом, доступ до якого давав можливість зацікавленим цією проблемою користувачам одержати додаткову інформацію. До участі в електронній пресі щораз більше залучаються кваліфіковані аналітики, експерти, коментатори важливих подій громадського життя. Суспільна затребуваність у реалізації цих тенденцій в інформаційній сфері обумовлена поштовхом розвитку електронних періодичних видань. Таким чином, вітчизняний користувач одержав можливість долучення до інформаційного ресурсу, продукованого інформаційною діяльністю, що, як це стверджує американський дослідник Р. Крейг, «відрізняється від усіх видів ЗМІ, що існували раніше. Вона пропонує... найкраще, що є в електронних і друкованих ЗМІ, не втрачаючи власних особливостей. Вона може поєднувати глибину викладу інформації друкованої журналістики, переконливість і безпосередність телебачення завжди постійному оновленню і прямим аудіо- і відеоматеріалам з місць подій у поєднанні із унікальною можливістю давати своїм користувачам посилання на сайти, де вони зможуть докладніше дізнатися про теми, що їх цікавлять. На відміну від інших ЗМІ, стандарти і формати інтернет-журналістики все ще є порівняно новими і перебувають на стадії розвитку» [38, с. 28].

Поряд із значним розширенням висвітлення суспільно значущої тематики періодичні електронні видання на другому рівні їх функціонування вносять значний внесок у формування оновленого інформаційного простору сучасної України, заснованого на активному впровадженні електронних інформаційних технологій. У цьому процесі помітної значущості набувають регіональні періодичні електронні видання. Такого значення вони набув у зв'язку зі зниженням якості роботи, зривами в періодичності виходу або й закриттям унаслідок наведених вище причин друкованих ЗМІ та істотними проблемами в роботі місцевого радіо та телебачення. Електронна преса дедалі більшою мірою в цих умовах набуває статусу важливого періодичного джерела інформації з регіонів, сприяє формуванню уявлення про регіональну проблематику, збагачує нею ресурси загальноукраїнського інформаційного простору.

Істотним недоліком цього виду ЗМІ як джерела наповнення вітчизняного інформаційного простору є те, що через надмірну політизацію, розрізненість у поглядах видавничих колективів ці видання не стали інструментом національної єдності в Україні. Досить слабо вони представляли Україну в глобальному інформаційному просторі. Хоча в ряді великих бібліотечних установ такі видання використовувалися для комплектування фондів, у цілому ж вони перебували в статусі допоміжного джерела комплектування. Винятком при цьому були лише ті бібліотеки, у яких налагоджувалось інформаційне забезпечення владних структур, для них оперативна електронна інформація була затребуваною та важливою.

Третій рівень функціонування періодичних електронних видань органічно пов'язаний з активною роботою з виконання завдань інформатизації суспільства в Україні. Для цього рівня видань характерна спеціалізація у висвітленні важливих суспільно значущих тем, пов'язана з кооперацією видань у єдиній системі, представленням широких навігаторських можливостей і гіперпосилань для орієнтації користувача в базових інформаційних ресурсах на будь-яку потрібну йому глибину занурення.

Функціонування інформаційних, інформаційно-аналітичних видань усіх трьох рівнів регламентується нормативною базою, що постійно вдосконалюється. В Україні був здійснений ряд кроків щодо упорядкування відповідної сфери законодавства. Як приклад можна навести Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. № 2782-ХІІ [39].

Слід також звернути увагу на Указ Президента України від 31.07.2000 р. № 928/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», за яким Президент постановляв: «Установити, що розвиток національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет (далі – мережа Інтернет), забезпечення широкого доступу до цієї мережі громадян та юридичних осіб усіх форм власності в Україні, належне представлення в ній національних інформаційних ресурсів є одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері інформатизації, задоволення конституційних прав громадян на інформацію, побудови

відкритого демократичного суспільства, розвитку підприємництва» [40]. У зв'язку з цим основними завданнями щодо розвитку національної складової мережі Інтернет і забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні визначалися:

– по-перше, створення в найкоротші строки належних економічних, правових, технічних та інших умов для забезпечення широкого доступу громадян, навчальних закладів, наукових та інших установ і організацій усіх форм власності, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів підприємницької діяльності до мережі Інтернет;

– по-друге, розширення і вдосконалення подання в мережі Інтернет об'єктивної політичної, економічної, правової, екологічної, науково-технічної, культурної та іншої інформації про Україну, зокрема тієї, що формується в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, навчальних закладах, наукових установах та організаціях, архівах, а також бібліотеках, музеях, інших закладах культури, розширення можливостей для доступу в установленому порядку до інших національних інформаційних ресурсів, постійне вдосконалення способів подання такої інформації;

– по-третє, забезпечення конституційних прав людини і громадянина на вільне збирання, зберігання, використання й поширення інформації, свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань;

– по-четверте, забезпечення державної підтримки розвитку інфраструктури надання інформаційних послуг через мережу Інтернет; створення умов для розвитку підприємницької діяльності та конкуренції у галузі використання каналів електронного зв'язку, створення можливостей для задоволення на пільгових умовах потреб у зазначених послугах навчальних закладів, наукових установ та організацій, громадських організацій, а також бібліотек, музеїв, інших закладів культури, закладів охорони здоров'я, включаючи розташовані в сільській місцевості;

– по-п'яте, розвиток і впровадження сучасних комп'ютерних інформаційних технологій у системі державного управління, фінансовій сфері, підприємницькій діяльності, освіті, наданні медичної та правової допомоги та інших сферах;

– по-шосте, вирішення завдань щодо гарантування інформаційної безпеки

держави, недопущення поширення інформації, розповсюдження якої заборонено відповідно до законодавства;

– по-сьоме, удосконалення правового регулювання діяльності суб'єктів інформаційних відносин, виробництва, використання, поширення та зберігання електронної інформаційної продукції, захисту прав на інтелектуальну власність, посилення відповідальності за порушення встановленого порядку доступу до електронних інформаційних ресурсів усіх форм власності, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів.

Важливим для цього процесу є також Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.05.2003 р. № 259-р «Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів», у результаті реалізації якої очікується «підвищення рівня інформаційної безпеки держави; прискорення впровадження “електронного урядування”, підвищення прозорості та відкритості роботи органів державної влади; підвищення, ефективності діяльності органів державної влади шляхом широкого використання ресурсів; підвищення рівня інформаційної безпеки національних ресурсів; подальший розвиток національної культури, освіти, науки за рахунок використання новітніх інформаційних технологій; розвиток та гармонізація нормативно-правової бази, пов'язаної з ресурсами, з міжнародним правом; розвиток структури та інфраструктури ресурсів, зростання обсягів послуг, наданих з використанням національних ресурсів; підвищення рівня інформаційної культури та загального освітнього рівня населення; зниження витрат, пов'язаних з використанням ресурсів, за рахунок їх систематизації» [41].

Важливим для організації ефективного співробітництва управлінських структур зі ЗМІ є Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23.09.1997 р. № 539/97-ВР. Він відповідно до Конституції України (254 к/96-ВР) визначає порядок всебічного й об'єктивного висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації і захисту їх від монопольного впливу органів тієї чи іншої гілки державної влади або органів місцевого самоврядування, є складовою частиною законодавства України про

інформацію.

Згідно з цим Законом засоби масової інформації України відповідно до законодавства України мають право висвітлювати всі аспекти діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані надавати засобам масової інформації повну інформацію про свою діяльність через відповідні інформаційні служби органів державної влади та органів місцевого самоврядування, забезпечувати журналістам вільний доступ до неї, крім випадків, передбачених Законом України «Про державну таємницю» (3855-12), не чинити на них будь-якого тиску і не втручатися в їхній виробничий процес. Засоби масової інформації можуть проводити власне дослідження й аналіз діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, давати їй оцінку, коментувати.

Розрив чи змішування змісту офіційної інформації, що оприлюднюється, коментарями засобу масової інформації або журналістом не допускається. Право висвітлення й коментування діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, подій державного життя в Україні гарантується Конституцією, цим Законом, іншими законами України [42].

Великий потенціал для розвитку цього виду ЗМІ має Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР. Так, у ст. 4 розд. II Закону говориться про те, що державна підтримка засобів масової інформації здійснюється шляхом протекціоністської політики зниження споживчої вартості інформаційної продукції, включаючи податкове, тарифне, митне, валютне та господарське регулювання, відшкодування збитків, подання фінансової допомоги. Необхідні для фінансової допомоги кошти визначаються в Державному бюджеті України окремим рядком і обслуговуються Державним казначейством України. Визначені для фінансової допомоги кошти використовуються насамперед для відшкодування різниці між розрахунковим (за собівартістю) та фіксованим (ст. 9 цього Закону) тарифом на доставку друкованих засобів масової інформації передплатникам. Кошти, що залишаються після цього,

використовуються для надання:

- додаткової економічної підтримки (дотації) районним, міським і міськрайонним газетам, районному, міському та міськрайонному телерадіомовленню;

- фінансової допомоги засобам масової інформації для дітей та юнацтва і спеціалізованим науковим виданням, що видаються науковими установами та навчальними закладами не нижче третього рівня акредитації, а також періодичним виданням літературно-художнього напрямку (абзац 3 ч. 3 ст. 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2505-IV (2505-15) від 25.03.2005 р.); економічної підтримки телерадіоцентрам та поліграфічним підприємствам і підприємствам зв'язку відповідно до вимог ст. 2 цього Закону [43].

Актуальним для розвитку сучасного інформаційного простору є Закон України «Про захист суспільної моралі» від 20.11.2003 р., що встановлює правові основи захисту суспільства від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль.

Стаття 5 цього Закону вказує на те, що змістом державної політики у сфері захисту суспільної моралі є створення необхідних правових, економічних та організаційних умов, які сприяють реалізації права на інформаційний простір, вільний від матеріалів, що становлять загрозу фізичному, інтелектуальному, морально-психологічному стану населення.

Основними напрямками державного регулювання обігу інформаційної продукції, що впливає на суспільну мораль, є:

- формування єдиної комплексної системи забезпечення захисту моральних засад і утвердження здорового способу життя у сфері інформаційної діяльності, освіти та культури;

- недопущення пропаганди в електронних та інших засобах масової інформації культу насильства, жорстокості, поширення порнографії;

- впровадження експертної оцінки відео-, аудіо-, друкованої інформації та інформації на електронних носіях, розроблення механізмів і методик віднесення її до такої, що завдає шкоди суспільній моралі;

- підтримка національної культури, мистецтва, кінематографії, книговидання, поліпшення системи пропаганди кращих зразків світової

літератури, культури та мистецтва;

– заборона демонстрації неліцензійної аудіо- і відеопродукції на всіх національних телерадіокомпаніях;

– встановлення контролю за обігом продукції, що становить загрозу суспільній моралі;

– приєднання до міжнародних договорів з питання захисту суспільної моралі [44].

Звертає на себе увагу також внесений Кабінетом Міністрів проект закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи державної реєстрації інформаційних агентств» від 30.06.2010 р. № 6603 [45]. Цим законопроектом пропонувалося встановити адміністративну відповідальність інформаційних агентств за випуск та/або розповсюдження інформаційної продукції без державної реєстрації як суб'єкта інформаційної діяльності або після припинення провадження агентством інформаційної діяльності, а також за ухилення від перереєстрації інформаційного агентства у передбачених законом випадках.

Так, за вчинення вказаних правопорушень передбачатиметься відповідальність у вигляді накладення штрафу. Проте, як відомо, цей законопроект Верховна Рада зняла з розгляду [46], хоча регламентована цим законопроектом проблема залишається невирішена.

Характерною особливістю нинішнього етапу розвитку українського суспільства є якісні перетворення на базі зростаючої ефективності використання інформаційних ресурсів. Процес інформатизації у суті своїй є процесом підготовки суспільства до його функціонування й розвитку при переході до постіндустріального, інформаційного етапу еволюції. Цей процес характеризується рядом властивих йому ознак:

1. Заходи, передбачені законодавством стосовно розвитку інформатизації, обумовлюються за своїм змістом створенням необхідних властивостей для доступу до наявних у суспільстві інформаційних ресурсів. При цьому йдеться про всі суспільно значущі ресурси, продуковані даним суспільством у процесі його історичної практики, на всіх видах носіїв. Хоча для вирішення актуальних проблем сучасного розвитку практичне значення має,

насамперед, оперативна інформація, що відображає особливості прояву сучасних викликів, що постають перед суспільством. У використанні такої інформації постійно збільшується й превалює електронна інформація, у структурі якої періодичні електронні видання внаслідок системності викладу матеріалу, періодичності мають змогу задовольняти специфічні соціальні запити членів суспільства. В організації доступу до національних інформаційних ресурсів важливим є досягнення необхідної збалансованості між новою й напрацьованою раніше інформацією. Національні інтереси потребують оцінки та організації використання нової інформації на базі використання національної інформаційної традиції [47].

У зв'язку з цим, проблема оцифрування вітчизняних інформаційних ресурсів і введення їх у суспільний обіг через систему сучасних інформаційних комунікацій набуває незважаючи на вартісні показники та трудомісткість дуже важливого значення в сучасних умовах.

2. Процес інформатизації українського суспільства створює умови для використання інформаційних ресурсів у двох напрямках: у вдосконаленні технологій матеріального виробництва, удосконалення соціальної структури суспільства, усіх напрямів його розвитку і у виробництві нової інформації широкого спектра суспільного призначення. Від найвищого рівня суспільної значущості, що забезпечує зростання знаннєвого потенціалу: наукової, науково-узагальнювальної у сфері розвитку інформаційних процесів («інформація на базі інформації»), тієї, що забезпечує структурування та ефективне використання інформаційних ресурсів інформації, до інформації для задоволення культурних запитів, дозвільного характеру тощо аж до тієї її частини, що відображає потребу членів суспільства в самовираженні, реалізації тих чи інших здібностей за межами суспільно значущих запитів, потреби в спілкуванні.

Електронні інформаційні технології сприяють розвитку інформаційного середовища в Україні, що в перспективі повинно забезпечувати зростаюче використання творчого потенціалу суспільства в інтересах його розвитку, активізації в міжнародних інформаційних обмінах. Цей процес потребує, однак, відповідного рівня підготовки членів суспільства, наявності необхідного професіоналізму, навиків, умінь. На сьогодні, однак, у своїй

більшості інфотворче середовище ще недостатньо підготовлене до виробництва суспільно значущого інформаційного ресурсу і в результаті національна інформаційна сфера заповнена масивами неякісної або ж невеликої якості інформації, що створює певні проблеми для виявлення інформації потрібної, впливає на ефективність її використання. При цьому в сучасних умовах періодичні електронні видання в інформаційному просторі сприяють упорядкуванню нової важливої інформації шляхом розвитку гіперпосилань.

3. Оскільки процес входження в інформаційне суспільство пов'язаний з підвищенням ефективності використання доступних ресурсів, удосконаленням інформаційного виробництва й вирішенням проблем зменшення відповідних трудовитрат, особливого значення набуває використання в інтересах національного поступу інформаційних ресурсів глобального інформаційного простору [48]. Цей ресурс уже готової інформації, за відповідної адаптації, може стати важливим резервом розвитку інформатизації. Очевидно, що цей ресурс, його потенційні можливості для національного розвитку мають стати предметом дослідження періодичних електронних видань, популяризації, формування конструктивної громадської думки стосовно його використання.

Електронні періодичні видання на нинішньому етапі їхнього розвитку можуть орієнтуватися на справді масову аудиторію, що налічує в Україні, за різними даними, близько 14 млн користувачів Інтернету [49]. Значна частина з цієї кількості користувачів набула вже досить високого рівня навиків у використанні електронних інформаційних технологій, оскільки їх застосування входить у всі сфери життя суспільства, не обмежується задоволенням запитів стосовно користування електронними ЗМІ. Періодичні електронні видання урізноманітнюються відповідно до потреб дедалі нових і нових категорій читачів.

Структура інформаційного простору електронних ресурсів на сьогодні значно ускладнилась, сформувалася відповідна система соціальних інформаційних комунікацій, джерел їх наповнення. Цей процес відбиває закономірності розвитку нового суспільства, що відображають інтенсифікацію внутрішньосуспільних інформаційних обмінів, основною

технологічною базою яких стали електронні інформаційні технології [50]. У цьому просторі періодичні електронні видання відіграють певною мірою системоутворювальну роль. Ця роль обумовлюється тією обставиною, що така система видань реалізує загальносуспільний інтерес до відображення розвитку конкретної соціальної спільноти – українського народу та його структурних складових.

Таким чином, система електронної преси, фактично виконуючи сучасну літописну функцію стосовно розвитку нашого суспільства, стає об'єднувальним центром сфери функціонування електронної інформації, з одного боку, торкаючись наявних нині форм інтерактивного спілкування сфери дозвілля, рекламних послуг та ін., а з іншого – межуючи із соціальною наукою, науково-прикладною, науково-популярною інформацією, представленими в Інтернеті продуктами аналітичних центрів типу «фабрики думки», соціологічних та інших дослідницьких центрів, продуктами сфери інформаційних послуг сучасного інформаційного ринку, що стимулює цей механізм інформаційного виробництва до конкурентоспроможності, підвищення якісних показників продукуюваної інформації.

Можна стверджувати, що на сьогодні періодичні електронні видання розробили ефективний стиль подачі матеріалів з огляду на запити сучасного користувача. Це підтверджується, зокрема, і тим фактом, що значна частина традиційної газетно-журнальної періодики сьогодні практикує виставлення електронних версій своїх випусків на сайтах в Інтернеті. При цьому дедалі більша кількість із традиційних видань здійснює в інтернет-версії перекомпонування матеріалів, наближуючи манеру їх подачі до формату періодичних електронних видань. У цьому ж стилі практикують представлення текстових варіантів своїх випусків в Інтернеті також і теле- і радіостудії.

На нинішньому етапі свого розвитку періодичні електронні видання стають важливим джерелом комплектування бібліотечних фондів. У цьому випадку відіграє свою роль не лише той факт, що процес комп'ютеризації бібліотечних установ зробив більш доступними відповідні масиви електронної інформації. При виконанні бібліотеками завдань, пов'язаних з орієнтацією у всеохоплюючому морі інформації й наповненням фондів

новою суспільно значущою інформацією, електронна преса дедалі більшою мірою відповідає якісним критеріям оцінки інформації для комплектування.

Ресурс електронних періодичних видань, крім того, на нинішньому рівні його продукування характеризується різнобічністю, відповідає запитам різних категорій користувачів. Ця інформація набула визнання громадської думки, стала авторитетною. Її аналіз дає змогу дослідникам прослідкувати еволюцію розвитку громадської думки, перебіг подій, що впливають на неї. Важливим для ефективного комплектування інформацією електронної преси є додатковий ресурс гіперпосилань, що дає змогу забезпечити повноту тематичного комплектування.

При цьому до невирішених питань належать сьогодні недостатньо розроблена правова база функціонування інформаційних ресурсів в Інтернеті, нечіткість у діючому законодавстві положень про авторство, інтелектуальну продукцію. Ці проблеми негативно впливають на процес розробки уявлень про національний інформаційний суверенітет в умовах сьогодення, про співвідношення права власності на інтелектуальну (інформаційну) продукцію й інтереси національного інформаційного суверенітету. Аналогічні проблеми виникають також і при організації комплектування цією продукцією бібліотечних фондів. На сьогодні нормативні акти про надання обов'язкових примірників періодичних видань у провідні бібліотечні установи України реалізуються неповністю стосовно традиційної преси і поки що не діють стосовно періодичних електронних видань.

У цілому ж, аналізуючи основні тенденції розвитку періодичних електронних видань із часу виникнення в інформаційному просторі України, можна виділити вже характерні усталені їхні особливості. Як уже окреслено назвою, це – вид електронної інформації, що поширюється на електронних носіях у просторі, визначеному інтернет-технологіями. Тобто для виробництва інформації цього виду обов'язковим є використання комп'ютерної техніки з відповідним програмним забезпеченням. Періодичні електронні видання сформувались і за своїм призначенням є на сьогодні самостійним видом ЗМІ. Це вид інформації стає доступним своїм користувачам при розміщенні на сторінках веб-сайтів і порталів. Від іншої електронної інформації на веб-сайтах він

відрізняється заданою періодичністю, стилем викладу, орієнтацією на певну аудиторію.

Періодичні електронні видання – це текстовий матеріал, що є основою кожного випуску видання. Це інформаційний ресурс істотно доповнюється гіперпосиланнями на систему доступних користувачеві текстів певної тематики, що, як правило, оснащені своїми гіперпосиланнями. Таким чином, якщо є потреба, користувач за допомогою цих матеріалів має можливість поглиблено вивчити цікаву йому тему, виявити закономірності розвитку подій чи процесів, а отже, спрогнозувати їх майбутній розвиток.

Поряд з гіперпосиланнями, введенням, якщо є потреба, розширеного розкриття теми залученням необхідних читачеві додаткових матеріалів, до яких забезпечується доступ, сучасні періодичні електронні видання на своїх веб-сторінках використовують як додаткову інформацію мультимедіа-ресурс. Цей ресурс у разі потреби забезпечує додаткову звукову й відеоінформацію, сприяючи, таким чином, багатоплановості представлення новин [51].

Усі ці додаткові засоби розкриття основної теми веб-сторінки дають можливості найбільшого на сьогодні інформаційного насичення саме цього виду інтернет-ЗМІ.

Характерною особливістю періодичних електронних видань в Інтернеті нині є те, що, пройшовши розглянуті вище етапи свого розвитку, вони набули певну жанрову усталеність, власну манеру подання матеріалу, оптимальні для сучасного користувача в системі інтернет-ресурсів. Характерною особливістю жанрового спектра виражальних засобів саме в цих виданнях є посилення інтерактивної складової, можливості користувача негайно відреагувати на зміст інформації, пропонованої виданням. Певною мірою ця функція наявна і у виданнях традиційних ЗМІ. Однак і друкування листів у газеті, і різні форми контактування з глядачем і слухачем у телерадіожурналістиці є менш оперативними і можуть більше піддаватися редагуванню. Слід зауважити, що така форма роботи є не лише засобом самовираження в інформаційному просторі користувачів електронної преси, а й для самої преси є важливим орієнтиром для узагальнення читацьких уподобань.

Торкаючись характерної ознаки періодичних електронних видань, що

полягає в їх періодичності, варто зауважити також, що ця періодичність забезпечує найбільш оперативну подачу інформації з усіх відомих ЗМІ, оскільки має можливість постійного, багаторазового протягом доби оновлення матеріалу, що дає можливість читачеві знайомитися з перебігом розвитку подій громадського життя в режимі онлайн.

Характерною особливістю інформації електронних періодичних видань є її зручність для подальшої обробки, можливого використання у віддаленому доступі з метою подальшого інформаційного виробництва. Таким чином, оскільки електронна преса, як правило, представляє користувачам інформацію суспільно значущу, безпосередньо факт появи цієї інформації в Інтернеті стимулює зацікавлену частину вітчизняного інформаторського середовища до її вивчення, подальшого розвитку на всіх наявних рівнях продукування.

Отже, періодичні електронні видання в сучасних умовах є самостійним сегментом системи електронних ЗМІ, що функціонують в інтернет-просторі, відображаються на веб-сайтах і порталах у вигляді інформаційних продуктів усталеної тематичної спрямованості, своєрідного оформлення, відображають актуальні проблеми громадського життя, використовують для забезпечення повноти відображення змісту гіперпосилання та мультимедіа-ресурси.

Створення такого ресурсу, що ґрунтується на використанні та аналізі науково достовірної, різноманітної інформації, акумульованої в періодичних електронних виданнях, відображає об'єктивний розвиток інформаційних потреб суспільства.

Пропоноване визначення відділяє періодичні електронні видання від інших масивів електронної інформації в інтернет-просторі. Таке розмежування дає можливість формулювання в громадській думці специфічних завдань, що відображають певні суспільні потреби, для реалізації саме цим видом видань. З іншого боку, видавці періодичних електронних видань при активізації цього процесу мають можливість чіткіше сформулювати й спрогнозувати читацький запит на цей тип видань, вносити певні корективи у свою діяльність для їх вдосконалення, задоволення відповідної затребуваності.

Розмежування з іншими видами електронної інформації дає можливість

більш продуктивної роботи у сфері дослідження розвитку жанрів електронної преси, дальшого піднесення рівня вирішальних можливостей, сприяння ефективному використанню ресурсу електронних періодичних видань у суспільстві.

Сприйняття періодичних електронних видань у бібліотечній сфері як самостійного, суспільно значущого виду видань сприятиме також організації спеціальних методик їх комплектування у фондах бібліотек, інших інформаційних центрів, збереження та організації суспільного використання вітчизняних інформаційних ресурсів. Введення цього виду інформації в систему суверенних інформаційних ресурсів сприяє піднесенню її суспільної значущості і, відповідно, підвищує суспільну відповідальність її видавців.

Визначення характерних особливостей електронних періодичних видань дає можливість більш продуктивного вивчення впливу таких зарубіжних видань на громадську думку в Україні, сприяє вдосконаленню заходів щодо забезпечення національного інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки.

Таким чином, протягом останніх двох десятиріч зарубіжними й вітчизняними дослідниками підготовлена змістовна база наукової інформації, що дає можливість визначити зміст, характерні особливості періодичних електронних видань як самостійних джерел інформаційного забезпечення громадян українського суспільства.

У процесі свого розвитку інформаційне наповнення цього виду інформаційної продукції набуло якісних параметрів, що забезпечує цінність збереження цього ресурсу як суспільно значущого.

Визначення змісту поняття «періодичні електронні видання», характерних особливостей цього виду інформаційно-аналітичних продуктів має, крім теоретичного, також і науково-прикладне значення, оскільки може сприяти вдосконаленню методологічної роботи і водночас розширює перспективи подальших фундаментальних досліджень.

2.3. Інтернет-ЗМІ як інформаційний ресурс сучасних бібліотек

Швидкозростаючі обсяги інтернет-ресурсів ставлять перед користувачами нові й нові проблеми, пов'язані з їх обробкою та організацією ефективного використання. Реалізація завдань активного впровадження електронних інформаційних ресурсів у суспільну практику обумовила розвиток специфічної інтернет-періодики, що успішно виконує функції традиційних газетно-журнальних видань і значно розширює їхні можливості в різноманітності власних технологій. Інтернет-періодика є також важливим інструментом інформування про актуальні суспільно значущі інформаційні ресурси, пов'язані з подіями громадського життя. У зв'язку з цим вона є новим перспективним джерелом бібліотечного комплектування.

Бібліотечні установи також роблять свій внесок у вирішення цих проблем, відбираючи з глобального інформаційного простору важливі для українського суспільства ресурси, комплектуючи цими ресурсами свої фонди, а також надаючи обширну інформацію про них широкому загалу користувачів. Серед форм такого інформування, як показує наявний досвід, перспективною є розвиток специфічних бібліотечних електронних періодичних видань. Саме така специфіка обумовлена тим фактом, що переважна частина читаючої аудиторії сьогодення віддає перевагу або ж широко користується електронними інформаційними ресурсами.

Така обставина обумовлюється тим, що розвиток нових інформаційних і комунікаційних технологій у наш час розкрив нові можливості та став стимулом для зростання соціальної активності членів суспільства, вдосконалення його структури. Цей процес, сприяючи розкриттю творчих можливостей людей, забезпечує зростаючу життєздатність самих соціальних структур і необхідну адекватність реагування сучасного суспільства на весь комплекс викликів, що ставить перед ним сьогодення.

У контексті розвитку загальносуспільного процесу масової інформатизації, що обумовлює розширення доступу всім категоріям громадян до наявних інформаційних ресурсів, до можливостей їх оновлення з урахуванням вимог і потреб сьогодення, і, що найголовніше, у зв'язку зі створенням у суспільстві ситуації зростаючої затребуваності ефективного

використання наявної інформації, набуває особливого значення система забезпечення його електронною текстовою (ЕлТек) інформацією. У загальному потоці електронної інформації така інформація, маючи істотні переваги перед друкованим словом на паперових носіях, має також серйозні плюси у процесі використання в інтересах суспільного розвитку, при порівнянні з іншими нині наявними формами використання електронної інформації. У телебаченні, кіно тощо поряд із словом використовується як виражальний засіб для донесення змісту також зображення, звук, колір, різноманітні композиційні рішення позамовного вираження змісту. При цьому не забезпечується на сьогодні той рівень абстрагування, що давав би можливість ефективного сприймання змісту, усвідомлення відповідно до вимог сучасного рівня спілкування.

ЕлТек-інформація на сьогодні є найбільш адекватним відображенням природного мовного процесу в системі інформаційних обмінів. Як про це справедливо зауважує Є. Панов, якраз він і є головним фундаментом комунікації. Що ж стосується тих засобів, що використовуються для трансляції мовних повідомлень у просторі й часі, то їх вибір, за його словами, визначається в кожному випадку особливостями певної національної культури й тими технічними можливостями, якими ця культура володіє [52, с. 132].

Практика інформаційної діяльності сьогодні демонструє найбільшу ефективність саме ЕлТек-інформації в арсеналі засобів знакового спілкування у зв'язку із забезпеченням прийняттого рівня відображення й кодування живої мови, швидкості донесення інформації від її виробника до користувача (і, що дуже важливо, практично необмеженої кількості користувачів), зручністю у використанні тощо. Використання електронної текстової інформації на сьогодні, таким чином, стало найбільш затребуваною формою інформаційних обмінів, використання інформації комп'ютеризованою частиною населення, яка має можливість користуватись Інтернетом.

Слід зазначити, що організація відповідної системи соціальних комунікацій сприяла створенню якісно нової структури ЕлТек-інформації всередині суспільства із широкою можливістю для доступу до неї. Розвиток

процесу активного використання цього ресурсу в сучасному суспільстві сприяє дедалі чіткішому поділу його за призначенням на дві основні групи: *спеціальну інформацію*, необхідну для реагування суспільства на всю систему зовнішніх і внутрішніх викликів, для забезпечення його існування й розвитку, і *масову інформацію*, орієнтовану на членів суспільства відповідно до їхніх інтересів з реалізацією їхньої потреби у внутрішньосуспільних інформаційних обмінах.

Спеціальна інформація продукується науковими установами, аналітичними підрозділами владних, економічних та інших структур, соціальними інформаційно-аналітичними центрами типу «фабрики думки», що генерують нову, необхідну для розвитку суспільства інформацію, орієнтовану на відповідні категорії фахівців. Для оперування такою інформацією потрібна відповідна спеціальна підготовка.

Масова електронна текстова інформація продукується засобами масової інформації. Вона орієнтована на широку аудиторію користувачів і для використання не потребує спеціальної підготовки. Ця інформація задовольняє відповідні запити індивіда як соціальної істоти, члена суспільства. Вона сприяє гармонізації внутрішньосуспільних відносин, соціальної структури, продуктивного розвитку її складових, обновлюваної самоідентифікації та ефективного функціонування в умовах активізації глобальних процесів у сучасному світі.

Сучасні засоби трансляції електронної текстової інформації, користуючись термінологією Є. Панова, що швидко розвивались в Україні в середині 90-х років минулого століття, вмонтовуючись у систему внутрішньоукраїнських інформаційних комунікацій як найбільш сучасного й ефективного їхнього виду, сприяли:

- забезпеченню стійкості, необхідної інтенсивності інформаційних обмінів між соціальними структурами суспільства, у тому числі територіально розділеними значними відстанями;
- якісній, оперативній передачі інформації;
- задоволенню суспільних потреб у постійному розширенні доступу до актуальних, соціально значущих обсягів інформації, можливості активного використання текстового матеріалу електронної інформації в друкованих ЗМІ

у пропагандистській роботі громадських організацій, а також при вирішенні однотипних або ж спільних завдань, що постають перед членами суспільства [53, с. 279–280].

Усе це сприяло тому, що організація електронних текстових ЗМІ в середині 1990-х років як політтехнологічний проект для забезпечення друкованих ЗМІ оперативною інформацією (із розрахунку впливу на традиційно широку в нашій країні читацьку аудиторію періодичної преси того часу), введення, таким чином, у громадську думку відповідної трактовки значущих подій і явищ громадського життя швидко перетворилися з допоміжних у самостійні ЗМІ. Вони завоювали свою читацьку аудиторію й набули значного суспільного впливу (наприклад «Українська правда», «Кореспондент» та ін.). Зважаючи на швидкий розвиток цієї тенденції для забезпечення конкурентного паритету з ЕлТек-інформації традиційні, на паперових носіях ЗМІ розробляли технології оперативного представлення в Інтернеті електронних версій своїх видань, що, відповідно, позитивно позначилося на чисельності читачів.

У свою чергу, ЕлТек-ЗМІ в процесі свого розвитку дедалі частіше звертаються до паралельного використання видань на паперових носіях для представлення в них аналітики, ґрунтовних журналістських досліджень тощо – матеріалів підвищеної складності для засвоєння, що більшістю сучасних читачів легше сприймаються в паперовому варіанті.

Таким чином, у вітчизняному інформаційному просторі на початок нинішнього століття з'явилися синтезовані ЗМІ, взаємопов'язані оперативні інформаційно-аналітичні, що базуються на електронних носіях, і аналітико-інформаційні – на носіях паперових. На сьогодні цей процес, по суті, є аналогічним процесу формування гібридних бібліотек у розвитку системи сучасних центрів зберігання і використання інформаційних ресурсів нашої країни. Він відображає особливості перехідного етапу утвердження у вітчизняному інформаційному просторі інформаційної діяльності на електронних носіях, поступового процесу розмежування сфери застосування ЕлТек-ЗМІ та друкованих ЗМІ в традиційному вигляді. Відповідно, це відображається також і в нинішній розстановці акцентів у розвитку функцій обох видів ЗМІ.

Для ілюстрації цього твердження, не вдаючись до дискусії між дослідниками з приводу різних точок зору щодо функцій ЗМІ, видається за можливе звернутися до системи цих функцій, запропонованої Є. Прохоровим, як системи, що за своїм змістом досить повно охоплює функціональне призначення цих джерел інформації [54].

Найважливішою, вихідною функцією при цьому автор вважає *комунікативну*. Це – функція спілкування, налагодження контактів.

При реалізації цієї функції ЕлТек-ЗМІ мають вигреш у часі під час спілкування з читачами з приводу оперативних проблем. Вони можуть доповнювати, уточнювати інформацію щодо перебігу розвитку подій, переформатовуючи початкове повідомлення. Ці ЗМІ не лімітовані розмірами видання. Водночас при оперативному, у режимі реального часу висвітлення подій, у гонитві за швидкістю їхні автори нерідко допускають помилки неточності, невиправдано суб'єктивні оцінки подій. У деяких випадках, під час переформатування матеріалу, частина його, інколи досить цінна, втрачається.

У свою чергу, ЗМІ на паперових носіях мають можливість спілкуватися з читачем лише з періодичністю їх публікації. Вони у висвітленні подій лімітовані розмірами газети чи журналу. Оновлення інформації в них відбувається з виходом наступного номера. При цьому, однак, за рахунок більшого ресурсу часу для висвітлення подій ЗМІ на паперових носіях є більш ґрунтовними в інформуванні, більш точними й орієнтовані як на традиційного читача, так і на того, який перші повідомлення про новини одержує через Інтернет.

Характерним є також прояв *організаторської функції* в обох видах ЗМІ. Вона проявляється як функція забезпечення впливу так званої «четвертої влади» на життя суспільства.

Як правило ЕлТек-ЗМІ першими дають повідомлення про ту чи іншу подію, про той чи інший факт із діяльності владних структур. Вони в стислі терміни намагаються організувати відповідний коментар експертів з певного приводу. Однак це сприймається, як правило, як перша реакція на те, що відбулося.

Газети та журнали намагаються подавати інформацію більш ґрунтовно,

привносячи в інформаційний простір додаткові, інколи дуже важливі деталі, нюанси подій. Коментарі на сторінках цих видань, пропозиції, прогнози є більш аргументованими, оскільки друковане на папері слово зобов'язує до більшої відповідальності, сприймається переважною частиною читачів як задокументоване й формує більш переконливо імідж автора. Оскільки для більшої частини читачів, особливо старшого віку, газетна публікація продовжує залишатися високоавторитетною, про свій імідж як автора такої публікації в газеті більше турбуються і коментатори, і експерти. У практиці сучасної інформаційної діяльності середовище експертів має значний попит на регіональні й місцеві газетно-журнальні видання, що акумулюють у собі громадську думку своїх регіонів. І це є важливим показником і для експертного середовища, і для управлінських структур.

Водночас слід зазначити, що газетно-журнальні видання, особливо регіональні, мають менші можливості для оперативного відображення громадської думки з приводу розвитку суспільно значущих подій у масштабах України, ніж ЕлТек-ЗМІ. Це в динаміці розвитку швидкоплинних подій буває істотним недоліком.

Ідеологічна (соціально-орієнтуюча) функція ЗМІ протягом останніх двох десятиріч перебувала фактично поза увагою дослідників в Україні. На її вивчення дослідники почали звертати увагу лише протягом останніх років, коли брак ідеологічних розробок став істотно впливати на практику суспільного розвитку, соціальні орієнтири нашого суспільства. Унаслідок цих обставин лідерами в реалізації цієї функції на сьогодні є офіційні видання політичних партій, наукові видання та газети й журнали державної форми власності.

Сегментом реалізації такої функції ЕлТек-ЗМІ є обговорення ідеологічних концепцій в експертному середовищі, аналітичні огляди громадської думки в питаннях ідеології, анонсування та дайджест-публікації наукових розробок у цьому напрямі.

Культурно-освітня та рекреативна (розважальна) функції ЗМІ більш ефективно на сьогодні реалізуються в традиційних виданнях, на паперових носіях.

Водночас унаслідок характерної для них оперативності, задіяних

виражальних можливостей, використання засобів інтерактивного спілкування *рекламно-довідкова* функція значною мірою стала прерогативою ЕлТек-ЗМІ.

Таким чином, у сучасному вітчизняному інформаційному просторі з утвердженням електронних інформаційних технологій відбувається процес структурування джерельної бази й самих інформаційних ресурсів відповідно до потреб сьогодення. Це структурування визначається запитом різних категорій користувачів, у тому числі й тих, які досі не володіють комп'ютерними технологіями. Таке структурування ускладнює сучасну інформаційну діяльність як у середовищі користувачів, так і в бібліотечних установах, що мають адекватно відображати у своєму комплектуванні об'єктивні інформаційні процеси сучасності. Однак уже сам факт такого бурхливого в наш час процесу структурування говорить про суттєві перспективи на шляху повноцінного входження українського суспільства до інформаційного етапу його розвитку.

Електронні інформаційні технології, введені в суспільну практику, активізували, прискорили темпи процесу виробництва матеріальних і духовних благ, сприяли піднесенню до вимог сьогодення еволюції самої людини, розкриття її можливостей і здібностей, обумовили творення нових соціальних спільностей. Водночас члени суспільства, кожної окремої соціальної спільності в основній своїй масі нині, на відміну від недалекого ще минулого, змушені відповідно до сучасних вимог активізувати сферу своєї інфотворчості в напрямі професійної чи громадської діяльності, набувати необхідної на сьогодні кваліфікації. Рівень соціальної активності нині пов'язується з обов'язковою комп'ютерною грамотністю. Дедалі важливішим стає бути обізнаним і відбирати, відшукувати необхідну в зростаючих потоках інформацію, у першу чергу – електронну.

Ця тенденція поширюється також і в позавиробничій сфері, у громадській діяльності, сімейно-шлюбних стосунках, навчанні, організації дозвілля та ін. Життя кожної людини, таким чином, вплетене в густу мережу найрізноманітніших соціальних зв'язків і дій. Кожен суспільний індивід у сучасних умовах дедалі більшою мірою стає і їх учасником, і одночасно їх творцем. І в цій складній суспільній організації з відповідною

системою інформаційних баз [55] кожен її член бере участь у таких обсягах інфотворення, які відповідають кількості виконуваних ним соціальних функцій.

Прогнозуючи саме таку ситуацію, у свій час А. Урсул зауважував, що в розвитку суспільства яскраво простежується тенденція накопичення інформації, причому це накопичення відбувається не тільки і, головне, не всередині біологічного організму людини, а поза ним у продуктах її суспільної діяльності, у взаєминах людей. Нагромадження інформації набуло таких темпів і масштабів, що сутність суспільної людини вже неможна виявити, не розглядаючи це зовнішнє стосовно індивіда, але внутрішнє, сутнісне для всього суспільства нагромадження інформації [56, с. 206].

Включаючись у складну систему циркуляції інформації в системі соціальних інформаційних комунікацій, кожен член суспільства сприяє збагаченню інформаційних баз і водночас має можливість користуватись їхнім вмістом у своїй практичній діяльності.

Треба зазначити визначальну особливість впливу загальноцивілізаційної тенденції, пов'язаної з прискореним розвитком суспільства, якісними перетвореннями в його структурах. З цими процесами пов'язана специфіка виробництва нової та використання вже існуючої, наявної інформації. У першу чергу на основі електронних технологій. На сьогодні, відповідно, саме електронний спосіб фіксації інформації стає визначальним у характеристиці нинішнього етапу формування фондів бібліотек.

Сьогодні можливості електронних технологій відкривають нові перспективи фіксації явищ навколишньої дійсності, систематизації одержаних результатів, виведення закономірностей і одержання таким чином нового знання.

З використанням електронних технологій процес виробництва інформації значно розширюється за рахунок актуалізації потреб користувачів і, відповідно, розширення кількості учасників виробництва інформації, соціальних структур, що в суспільному розподілі занять знаходять свою нішу саме в такій сфері суспільної діяльності. Посилення ж роботи з введення в суспільний обіг інформаційних ресурсів бібліотек в електронному вигляді сприяє розширенню доступу до цих ресурсів як традиційних користувачів,

так і частини суспільства, пов'язаної з виробництвом нової інформації. Електронні технології в інформаційній сфері вже сьогодні підвищують ефективність використання цього потенціалу в задоволенні наявних потреб, пов'язаних із вдосконаленням управлінської роботи, діяльності громадських організацій, бізнесу, науки, культури. Відповідно, тенденція до вдосконалення якості керування суспільством потребує розвитку процесу використання електронних інформаційних технологій, активного включення в цей процес бібліотечних установ як центрів зберігання суспільно значущої інформації.

Поряд з комплектуванням системи бібліотечних установ інформацією, що виготовлена вітчизняним виробником, електронні технології дають можливість для успішного комплектування фондів бібліотек й інформацією глобального інформаційного простору, доступ до якої поряд із традиційними способами комплектування здійснюється також через Інтернет.

Слід зазначити, що хоча користування інтернет-інформацією в нашому суспільстві значно розширюється, проте бібліотечні установи значною мірою відстають у цьому процесі. На сьогодні підписатися на широке використання систематизованих платних зарубіжних інформаційних баз бібліотеки можуть лише витрачаючи значні кошти. Однак у таких коштах бібліотечні установи дуже обмежені. Ще однією проблемою в цьому процесі є відсутність належної технічної бази для систематизації, обробки, зберігання та організації використання цих ресурсів.

В існуючій на сьогодні практиці у процесі масового використання інтернет-технологій переважна більшість українських користувачів має справу з безоплатними інформаційними ресурсами, що мають у сукупності невисоку якість і дедалі частіше розміщуються на сайтах насамперед з рекламними цілями, що утруднює використання їх для підготовки нових оригінальних інформаційних продуктів. Водночас інтеграція України в систему міжнародних економічних, політичних, культурних зв'язків вимагає активного входження її в глобальний інформаційний простір із власними інформаційними ресурсами.

Зважаючи на викладені вище обставини, уже сьогодні набула актуальності проблема розробки сучасної стратегії для задоволення чітко виражених

суспільних потреб у комплектуванні бібліотечних установ Української держави високоякісною, сучасною інформацією з інформаційних масивів Інтернету. Саме з урахуванням цієї обставини має визначатися нинішній стан документопостачання бібліотек.

Варто також звернути увагу на те, що культурологічне значення електронних інформаційних ресурсів як засобу фіксації на електронних носіях здобутків людської культури досить швидко зростає. Дослідження говорять про те, що вплив електронних джерел інформації на щораз більшу кількість людей зростає в часовому вимірі, стає регулярним. Про його наслідки говорить навіть певна тривога соціальних психологів стосовно зростаючої комп'ютерної залежності постійних користувачів від Інтернету. Таким чином, сьогодні вже можна говорити про те, що інтернет-ресурси стають важливим джерелом культурно-освітнього впливу на широке коло користувачів.

Таким чином, при комплектуванні бібліотек електронною інформацією один з основних підходів має бути пов'язаний з урахуванням конкретних запитів різних категорій сучасних користувачів. У процесі розроблювання стратегії комплектування бібліотекам необхідно бачити і враховувати інтереси всіх категорій своїх користувачів, прогнозувати еволюцію їхніх запитів як до змістовної форми обслуговування, так і до форм донесення їм необхідної інформації задля якомога більш ефективного задоволення їхніх потреб. У зв'язку з цим бібліотечні установи для піднесення своєї діяльності на необхідний рівень мають спиратися на постійно діючий процес соціологічних досліджень і наукового прогнозування. При комплектуванні сучасних бібліотек має бути враховано також загальну тенденцію до зростання кількості дистантних користувачів. І, відповідно, стратегія комплектування бібліотечних установ має передбачати наявність кооперативних зв'язків з іншими бібліотеками і враховувати таку кооперацію в плануванні поповнення фондів.

Також необхідно зазначити, що комплектування фондів бібліотек сьогодні не повинно зводитися лише до задоволення потреб різних суспільних інститутів і користувачів. У зв'язку з цим, дуже важливою обставиною є також те, що бібліотечні установи є центрами збереження

національного інформаційного доробку протягом багатьох століть історії українського народу. І його системне використання є дуже важливим у реалізації культурно-виховної місії сучасної бібліотеки. При цьому слід враховувати, що, ідучи лише за запитами, бібліотечні установи вводитимуть у лише певні частини, фрагменти загального культурного надбання. У процесі виробництва нової інформації за браком суспільної уваги (через фінансові та інші проблеми) деякі напрями національного розвитку, суспільної діяльності, як, наприклад, у науці – фундаментальні дослідження, у культурі – певні напрями культурно-освітньої роботи і т. ін., втрачають необхідні темпи своєї еволюції, що позначається на оновленні інформаційного ресурсу бібліотек. Нерівномірне відповідно до основних напрямів суспільної діяльності наповнення інформаційних баз, бібліотечних фондів може в перспективі обернутися серйозними проблемами в подальшому розвитку українського суспільства, тим більше під впливом глобалізаційних процесів.

Водночас якраз електронні інформаційні ресурси глобального інформаційного простору при необхідній адаптації до потреб національного розвитку і можуть стати ефективним джерелом поповнення фондів – новою оперативною інформацією в тих їхніх розділах, де вітчизняної інформації для рівномірного необхідного наповнення не вистачає, стати якісним матеріалом для національного інформаційного виробництва.

У процесі комплектування бібліотечних фондів електронною інформацією велике значення має забезпечення чіткої логіки внутрішнього структурування, керованості інформаційними масивами. При цьому, відповідно, можливості її використання стають більш широкими.

Відповідно до викликів сьогодення глобальне інформаційне суспільство, що формується на базі широкого використання електронних інформаційних технологій, ставить перед собою мету створення відповідного наявного технологічного рівня, забезпечення можливостей знаходити, виробляти, обробляти, перетворювати, поширювати й використовувати інформацію з метою одержання та застосування необхідних для людського розвитку знань. Воно опирається на концепцію суспільства, яке сприяє розширенню прав і можливостей, що містить у собі поняття множинності, інтеграції,

солідарності й співчуття [57].

При цьому шлях до реалізації сучасних завдань формування інформаційного суспільства забезпечується вирішенням двох основних проблем: забезпечення доступу інформації для всіх і свободи висловлювання власної думки [58, с. 29]. Останнє набуває принципового значення саме в площині розвитку творчого потенціалу кожної людини і включення його в процес зростання інтелектуальних можливостей суспільства, тих чи інших його соціальних структур.

Науково-технічний прогрес зумовив кардинальне перетворення традиційної читацької аудиторії в категорію бібліотечних користувачів. Залишаючи за межами розгляду можливості існуючого в усі часи плагіату, сучасний користувач інформаційних ресурсів бібліотек – насамперед електронних – якісно відрізняється від колишнього читача. По-перше, він набув можливості дистантного користування електронними фондами бібліотек з будь-якого регіону України та поза її межами. По-друге, електронні технології дають можливість для використання вже існуючих текстів під час підготовки вищого рівня абстрагування інформації в режимі створення «інформації на базі інформації». Таким чином, користувач дедалі більшою мірою стає аналітиком, не обов'язково розробляючи нові аналітичні продукти. Він стає аналітиком як особа, що приймає нові актуальні рішення на базі наявних інформаційних ресурсів. Таким чином, користувач – це не лише читач, а й людина, що відповідним чином структурує, обробляє і використовує інформацію насамперед в інтересах суспільного розвитку, а також в інтересах культурно-освітніх, розважальних та ін. Розширення доступу до інформаційних ресурсів у рамках Національної програми інформатизації, розвиток можливостей інфотворення для широкої аудиторії користувачів істотно змінює структуру і якісний склад бібліотечних користувачів.

Проведені бібліотечними фахівцями дослідження змін читацької аудиторії протягом останнього півтора десятка років дають певне уявлення про основні тенденції еволюції читацького контингенту. Дані дослідження демонструють, що, зважаючи на загальний спад виробництва першої половини 1990-х років, втрачали суспільну затребуваність інженерно-

технічні працівники, які були основними читачами природничо-технічного профілю в бібліотеках. Відповідно, як показують дані науковців НБУВ протягом 1990–1995 рр., була зафіксована різка зміна співвідношення між кількістю читачів цього профілю і читачами гуманітарних спеціальностей: «кількість перших скоротилася з 43,5 % до 34 %, а других – зросла з 35 % до 66,5 %» [59, с. 29].

Як бачимо, якісний склад читачів змінювався. Аналізуючи соціологічні опитування, можна прослідкувати зміни в складі читачів бібліотек – інженерно-технічних працівників. Якщо на початку 1990-х років це, у першу чергу, були працівники державних підприємств і установ, то наприкінці десятиріччя серед них – 14,4 % підприємців, 9,6 % великих бізнесменів та власників особистих фірм, 2,1 % фермерів [60, с. 242]. Відповідно, такі зміни обумовили необхідність певних коректив стосовно бібліотечного обслуговування. Необхідно було виходити із запитів читачів, яким потрібно одержувати від бібліотеки інформацію, що могла б відповідати на питання, пов'язані зі специфікою розвитку різних сфер бізнесу, управлінської діяльності, активізації у сфері політичного процесу та ін.

Наслідки провальної ситуації з матеріально-технічним забезпеченням бібліотек 90-х років минулого століття відображаються в соціологічних дослідженнях того часу і також демонструють лише часткове задоволення потреб користувачів наявними бібліотечними ресурсами. Так, для великої бібліотеки кількість таких читачів становила не менше 35 % [61]. У сільських бібліотеках, де в кризовий для нашого суспільства час комплектування велося лише деякими періодичними виданнями, зміст одержуваної інформації не повністю задовольняв 56,6 % читачів, а 36,6 % тих, хто звертався до бібліотеки, взагалі одержали відмову в представленні потрібної інформації [62, с. 30–31]. Аналіз даних соціологічних опитувань показує закономірне явище – втрата бібліотеками читачів з-поміж фахівців, які опинилися без роботи [63, с. 22–28].

У період глибокої суспільної кризи в економічній сфері громадського життя України досить різко знизилася затребуваність з боку держави в наукових дослідженнях і це, у свою чергу, обумовило зменшення зацікавленості в новій науковій літературі. Як зазначає Т. Коваль, хоча в

кількісному відношенні зовнішня міграція з науки в цей час була досить незначною, «проте від'їжджали насамперед талановиті кваліфіковані науковці», спостерігалася також внутрішня міграція – перехід фахівців з науки в інші сфери діяльності, «значно зменшився і сегмент академічного читача, зокрема, співробітників академічних інститутів АН України, які довгі роки були переважаючою категорією користувачів наукових бібліотек» [64, с. 242].

До кінця 1990-х років, за даними В. Немошкаленка, З. Савіної, Н. Березіної та інших дослідників [65], прослідковується значне омолодження читацької аудиторії бібліотек за рахунок студентської молоді й учнів. Ці категорії користувачів з розвитком можливостей доступу до інтернет-технологій намагаються максимальною мірою користуватися електронною інформацією як з бібліотечних, так і з інших джерел. Однак наприкінці минулого століття доступ до такої інформації для значної кількості молоді, що навчається, був не зовсім вільним. Інформаційні інтернет-ресурси ще не повністю задовольняли запити цієї аудиторії. При цьому необхідно звернути увагу на те, що і шкільні, і вузівські програми в переважній більшості орієнтовані на самостійну роботу молоді в процесі засвоєння знань, і в ньому значне місце займала книга. Збільшення кількості вищих і середніх навчальних закладів за рахунок приватних не було забезпечене необхідною кількістю навчальних бібліотек. Водночас матеріальний стан більшості молодих людей, які навчаються, не дає змоги купувати підручники, які й до цього часу є найбільш затребуваними в бібліотеках молодими читачами.

Дослідження особливостей інформаційної сфери пострадянського суспільства демонструють наявність у нашому соціумі трьох основних інформаційно зорієнтованих страт: перша, до якої входить істеблішмент та його обслуга, – 2–10 %; друга (близько 30 %) – інформаційно пасивна та консервативна; третя (понад 60 %) – під впливом цілого ряду факторів збайдужілих стосовно інформаційних потреб є на сьогодні «масовізованою» [66, с. 626–628].

З іншого боку, за матеріальним становищем за час після розпаду Радянського Союзу «лише незначна частина пануючої верхівки здобула

можливість вести західний спосіб життя. Відповідно сформувалась потужна сфера її обслуговування. Відбулося катастрофічно швидке розшарування до того майже однорідного суспільства...» [67, с. 627]. Загальним висновком є «незаідеологізований характер свідомості українського істеблішменту... надзвичайно високий відсоток тих, хто не визначився» [68, с. 628], що віддзеркалює наявну до останнього часу політичну неструктурованість українського суспільства.

На прикладі цих соціологічних досліджень можна побачити ті зміни, що відбуваються під впливом певної економічної стабілізації, певного суспільного розвитку. Характерними у зв'язку з цим є дані соціологічних досліджень, здійснених у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, починаючи з 2000 р. Ці дослідження були присвячені моніторингу ефективності використання електронних ресурсів, які в той час уже могла запропонувати бібліотека своїм користувачам. Як показав аналіз записів бази даних реєстрації користувачів електронних ресурсів, 71 % користувачів використовують електронний каталог (ЕК) і бази даних (БД) бібліотеки, 14 % – користуються інтернет-ресурсами, 15 % – шукають інформацію, використовуючи передплачені онлайніві науково-інформаційні ресурси [69, с. 52–67].

На базі використання електронних ресурсів у середовищі бібліотечних користувачів сформувалися чотири чітко визначені категорії – фахівці різних галузей господарства з вищою освітою, студенти вищих навчальних закладів, аспіранти, наукові співробітники з науковим ступенем. У монографії «Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства» наводиться характерна динаміка їхніх інформаційних пріоритетів у період з 2000 по 2010 р. Запити еволюціонують таким чином: «економіка: 2000–2004 рр. – 44–33 %, 2005–2007 рр. – 29,4 %, 2008–2010 рр. – 25–19,2 %; фізико-математичні науки: 2000–2004 рр. – 3,2 %, 2005–2007 рр. – 5 %, 2008–2010 рр. – 8–10 %; біологічні науки: 2000–2004 рр. – 2 %, 2008–2010 рр. – 8–8,5 %; хімічні науки – 2000–2004 рр. – 2 %, 2008–2010 рр. – 4–5 %; науки про Землю: 2005–2007 рр. – 2,5 %, 2008–2010 рр. – 4–6 %; сільське господарство: 2005–2007 рр. – 3,4 %, 2008–2010 рр. – 3,9–4,8 %; держава і право: 2000–2004 рр. –

11–15 %, 2005–2007 рр. – 7,5 %, 2008–2010 рр. – 7–5 %; культура. Наука. Освіта: 2000–2004 рр. – 9–5,8 %, 2008–2010 рр. – 6,6– 4 %; філологічні науки. Художня література: 2000–2004 рр. – 7–8 %, 2008–2010 рр. – 8–4 %; філософські науки. Психологія: 2000–2004 рр. – 7–5 %, 2005–2007 рр. – 4,3 %, 2008–2010–5–1,7 %; радіоелектроніка: 2000–2004 рр. – 6–3 %, 2005–2007 рр. – 4,9 %, 2008–2010 рр. – 7 %; історія. Історичні науки: 2000–2004 рр. – 5 %, 2005–2007 рр. – 4,4 %, 2008–2010 рр. – 5,4–3,2 %; мистецтвознавство: 2000–2004 рр. – 2–3 %, 2005–2007 рр. – 0,9 %, 2008–2010 рр. – 0,9 %» [70, с. 61–62].

Треба зазначити, що досліджуваний період характеризувався якісними змінами в обслуговуванні інформаційними ресурсами користувачів бібліотеки. У процесі організації міжнародного співробітництва НБУВ одержала можливість надавати користувачам послуги, пов'язані з використанням передплачених науково-інформаційних БД Scopus, EBSCO, а також інформаційних баз всесвітньо відомих наукових товариств США та ін. Такі послуги збільшили, за даними дослідження, кількість користувачів на 14–16 % від загальної кількості [71, с. 52–67].

Розвиток сучасних інформаційних технологій, уже наявні результати процесу інформатизації українського суспільства демонструють швидкоплинний процес еволюції різних категорій інформаційних користувачів, збільшення їх чисельної різноманітності за інтересами, професійним, освітнім та іншими рівнями. І сучасна бібліотека для забезпечення своєї суспільної затребуваності має постійно враховувати цей процес.

Основний принцип, на якому має будуватися організація прогностичних досліджень, при цьому пов'язаний із загальносуспільною ситуацією. Проте внаслідок нерівного доступу до інформаційних комп'ютерних технологій ускладнюються суспільно формуючі й державотворчі завдання, реалізації яких має сприяти система бібліотечних установ у нашій державі [72, с. 117]. У цьому випадку йдеться насамперед про ефективність удосконалення організації суспільного розвитку, що в кінцевому підсумку і забезпечує національну перспективу. При цьому нерівність доступу до інформації в умовах української дійсності є тривожним чинником і негативно впливає на

процес демократизації суспільства, удосконалення його самоуправління.

В умовах фактичної нерівності професор Стенфордського університету Л. Раймонд вважає можливим суспільний процес під час налагодження чесної і всеохоплюючої конкуренції між індивідуумами чи організованими групами за впливові посади в уряді; високого рівня політичної участі в регулярних і законних виборах, коли жодна з дорослих соціальних спільностей не позбавлена такої участі; такий рівень громадянських і політичних свобод, що забезпечує цілісність політичної конкуренції і політичної участі [73, с. 79].

Говорячи про еволюцію особливостей майбутніх користувачів бібліотек, варто звернути увагу на те, що в них, як у найбільш соціально активної частини населення, будуть відбиватися на особистісних характеристиках засвідчені сучасною наукою діалектично взаємозв'язані тенденції нинішнього етапу суспільного розвитку. При цьому «одна з них полягає в зростанні єдності, цілісності людства, в утвердженні колективності як його органічної властивості. Друга – у створенні в світі все нових небачених раніше можливостей для всебічного прояву індивідуальності, для індивідуалізації особистості» [74, с. 604]. Ця діалектична єдність реалізується в процесі сучасної суспільної структуризації пострадянського суспільства. Дослідники описують при цьому особливості процесів диференціації і диверсифікації в контексті розпаду й виникнення багатьох соціальних груп, організації, переоцінки механізмів регулювання, цінностей і установок. Переосмислення багатьох традиційних цілей і цінностей сприяє прискореному пошуку нових форм соціальної організації, у зв'язку з чим диференціація й диверсифікація одержують новий стимул [75, с. 77].

Також варто зауважити, що прогноз мотивації майбутніх користувачів бібліотечних установ повинен впливати на процес формування сучасного інформаційного середовища – «національної системи інформаційних ресурсів, яка припускає поступове перетворення різноманітних інформаційних продуктів у зручний для використання вигляд, їх збереження і передачу за допомогою комп'ютерних мереж. По суті, це повинен бути розподілений банк даних і знань з різних галузей виробництва, науки, культури» [76, с. 240].

Думка, висловлена І. Давидовою, про закономірність формування в нашій країні єдиного інформаційного середовища «розподілених вітчизняних БД із

використанням методів пошуку інформації в телекомунікаційних мережах розвинених країн» [77], не лише узгоджується з концепцією розгляду інформаційної основи розвитку суспільства як складної системи взаємозв'язків соціальних інформаційних баз у масштабах українського суспільства [78, с. 92–113], а також у глобальному вимірі. Вона також говорить як про обумовлений реаліями сучасності закономірний процес розвитку й вдосконалення технологій інформаційного обслуговування, так і про зростаючу технологічну складність такого обслуговування.

Бібліотечні установи, таким чином, стикаються з якісно вищим комплексом проблем, пов'язаних як з необхідністю концентрації у своїх фондах нових, суспільно значущих ресурсів, так і у зв'язку з необхідністю їх повної вмонтованості в складну і дедалі більш розгалужувану систему соціальних комунікацій, забезпечення в цій системі якісного інформаційного ресурсу для потреб суспільного розвитку.

Постійно зростаючі інформаційні потреби сучасного суспільства обумовлюються прискоренням його темпів розвитку. Реалізація вітчизняної програми інформатизації дає підстави для прогнозування зростаючої у членів сучасного суспільства високої комп'ютерної грамотності, уміння орієнтуватись у доступних телекомунікаційних можливостях і використання на базі відповідного програмного забезпечення й підвищення освітнього рівня основних мов міжнародного спілкування.

На діяльність вітчизняної бібліотечної системи дедалі значною мірою здійснюватимуть вплив ринкові перетворення, розвиток національного інформаційного простору, політичної й громадянської структури суспільства. Бібліотечні установи як важлива складова частина національного інформаційного потенціалу мають збільшувати свою присутність у міжнародних інформаційних обмінах.

Ці перспективи мають уже сьогодні накладати свій відбиток на процес комплектування бібліотечних установ новими інформаційними ресурсами. Необхідна в умовах постіндустріального суспільства активізація інформаційної діяльності на міжнародному рівні обумовлює необхідність введення нових якісних показників у роботу з комплектування фондів бібліотек, забезпечення сучасних користувачів науковою інформацією

світового рівня якості. Також можна прогнозувати зростання попиту на інформацію, що сприятиме загальнокультурному й духовному розвитку суспільства.

Практика роботи бібліотечних установ щодо розвитку дистантних форм обслуговування протягом останніх 15 років обумовлює певні висновки:

- по-перше, технології дистантного обслуговування користувачів стають однією з основних форм роботи в сучасній бібліотеці;
- по-друге, розвиток дистантних форм бібліотечного обслуговування пов'язаний з автоматизацією процесів бібліотечної діяльності [79];
- по-третє, автоматизація бібліотечної діяльності в сукупності з розвитком дистантних форм обслуговування користувачів обіцяє значні перспективи включення бібліотек у розвиток вітчизняного інформаційного ринку.

Досвід бібліотечного обслуговування дистантних користувачів, серед них насамперед управлінських структур, політичних організацій, науки, бізнесу також говорить про необхідність розвитку в бібліотечних установах роботи з підготовки власної інформаційної продукції, налагодження попередньої обробки великих масивів інформації, необхідної для використання різноманітними суспільними інститутами, розвитку інших активних форм співробітництва з користувачами.

Сучасний інформаційний розвиток, інформатизація суспільства є важливою складовою частиною розширення можливостей для поширення ідей та інформації. І, що дуже важливо, не лише на рівні публічного життя, відстоювання політичного вибору в процесі демократизації, як про це ще недавно писали дослідники, а й на всіх інших рівнях суспільної діяльності, що в кінцевому підсумку і забезпечують у комплексі суспільний прогрес [80]. Забезпечення реалізації цих двох принципів на практиці обумовлює перехід до нового, більш продуктивного етапу суспільного інфотворення.

У згаданій вище доповіді ЮНЕСКО «До суспільств знання» робиться важливий висновок про те, що, прийшовши на зміну системам знань, заснованих на усному, письмовому й друкованому слові, розвиток цифрових технологій сприяв безпрецедентному поширенню мереж у двох напрямках: горизонтальному – прискоренню швидкості передачі і вертикальному – ущільненню підключень [81, с. 29].

Продовжуючи цю думку на базі аналізу інформаційних процесів сьогодення, можна говорити про вже досить помітний прояв двох основних тенденцій у циркуляції інформації в сучасних соціальних мережах: зверху вниз – від організаційних центрів соціальних структур і в горизонтальному вимірі – усередині соціальних структур, між їхніми членами, також між соціальними структурами одного рівня суспільної значущості. В останньому випадку відсутнім є координаційний, управлінський аспект інформаційних впливів. Соціальні мережі як мережі горизонтальних інформаційних обмінів останнім часом стали ефективним механізмом циркуляції інформації саме на горизонтальному рівні, реалізації потенціалу інфотворчості поза межами усталених інтересів традиційних соціальних структур. Вони забезпечують запити членів суспільства на урізноманітнення спілкування, реалізацію творчого потенціалу, незадіяного в системі соціальних структур. До них належить спілкування задля розваг та ін. Інформація на даному рівні не завжди може бути соціально значущою.

Водночас інформація вертикального спрямування відображає певні суспільні інтереси, належить до ресурсів, що мають забезпечувати ефективне існування й розвиток суспільства, у найбільш якісній своїй частині за змістом є інформацією розвитку й обов'язково є суспільно значущою. До такої інформації належать наукові ресурси, економічна, суспільно-політична, культурологічна та інша інформація. Важливою складовою частиною вертикальних інформаційних потоків є інформація, яку одержують члени суспільства у формі ЗМІ.

З розвитком електронних інформаційних технологій особливої ефективності, суспільної значущості набувають засновані на них телебачення, радіо, електронні періодичні видання, інформація на сайтах і в складних, структурованих банках електронної інформації – порталах. Інформація, продукована широким спектром сьогоденніх ЗМІ, торкається всіх сторін життя суспільства й відповідно до запитів своїх користувачів має відповідати певним критеріям популярності чи рівня професійного викладу відображуваних проблем у спеціальних, у першу чергу наукових та економічних виданнях. Однак у цілому інформація ЗМІ виконує функцію забезпечення загальної обізнаності тих чи інших категорій користувачів із

проблемами, що їх хвилюють, з урахуванням цієї обставини вона опосередковується. Така опосередкованість у соціально-психологічному плані відіграє роль своєрідного інструменту солідаризації.

Як показують дослідження, із розвитком соціальної структуризації суспільства електронні періодичні видання, як, до речі, і всі інші, дедалі більше відходять від характерного раніше примітивного дубляжу інформації, намагаються, з урахуванням розвитку інформаційних технологій, урізноманітнювати способи подання матеріалу й цим самим сприяти підвищенню ефективності його засвоєння, використання в інтересах замовника.

Розглядаючи розвиток сучасних ЗМІ, слід зауважити, що зростання їх дієвості обумовлюється не лише ефективним застосуванням електронних інформаційних технологій, а й особливою важливістю для інформаційного суспільства забезпечення свободи для висловлювання власної думки. Ця свобода є «основоположною гарантією не лише виникнення дійсного суспільства знань, але також і його життєздатності» [82, с. 242]. Адже лише свобода висловлення думки може бути бар'єром на шляху зумисного введення в суспільну свідомість тенденційної, неякісної інформації чи дезінформації і, відповідно, неадекватного реагування на виклики сучасності.

Важливим механізмом ефективного доступу до різноманітної суспільно значущої інформації, можливості самостійної об'єктивної її оцінки є забезпечення плюралізму засобів масової інформації.

Система законодавчих актів України на сьогодні забезпечує і свободу слова, і плюралізм позицій ЗМІ у відображенні подій громадського життя. Це право, зокрема, зафіксовано в ряді законодавчих актів.

Так, ст. 34 Конституції України гарантує кожному громадянину право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на вільне збирання, зберігання, використання й поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [83].

У ст. 4 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» [84] вказано, що держава проводить політику протекціонізму щодо розповсюдження програм і передач вітчизняного виробництва; держава гарантує реалізацію прав на інформацію, на вільне й відкрите обговорення суспільно важливих

проблем із застосуванням телебачення і радіомовлення.

Стаття 2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» вказує на те, що свобода слова і вільне вираження в друкованій формі своїх поглядів і переконань гарантуються Конституцією України і відповідно до цього Закону означають право кожного громадянина вільно й незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку відкриту за режимом доступу інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації.

За цим Законом, друковані засоби масової інформації є вільними. Забороняється створення та фінансування державних органів, установ, організацій або посад для цензури масової інформації. Держава гарантує економічну самостійність і забезпечує економічну підтримку діяльності друкованих засобів масової інформації, запобігає зловживанню монопольним становищем на ринку з боку видавців і розповсюджувачів друкованої продукції. Заходи, спрямовані на забезпечення економічної підтримки діяльності друкованих засобів масової інформації, та органи державної виконавчої влади, які здійснюють цю підтримку, визначаються Кабінетом Міністрів України [85].

Стаття 3 Закону України «Про інформацію» вказує, що основними напрямками державної інформаційної політики є: забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; забезпечення інформаційної безпеки України; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору.

Стаття 24 цього Закону забороняє втручання в професійну діяльність журналістів, контроль за змістом поширюваної інформації, зокрема з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчування суспільно

необхідної інформації, накладення заборони на висвітлення окремих тем, показ окремих осіб або поширення інформації про них, заборони критикувати суб'єкти владних повноважень, крім випадків, встановлених законом, договором між засновником (власником) і трудовим колективом, редакційним статутом [86].

У Законі України «Про Національну програму інформатизації» [87] ідеться про стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення.

Ця програма формується, виходячи з довгострокових пріоритетів соціально-економічного, науково-технічного, національно-культурного розвитку країни з урахуванням світових напрямів розвитку та досягнень у сфері інформатизації, і спрямована на розв'язання найважливіших загальносуспільних проблем (забезпечення розвитку освіти, науки, культури, охорони довкілля та здоров'я людини, державного управління, національної безпеки та оборони держави та демократизації суспільства) і створення умов для інтеграції України у світовий інформаційний простір відповідно до сучасних тенденцій інформаційної геополітики.

Національна програма інформатизації становить комплекс взаємопов'язаних окремих завдань (проектів) інформатизації, спрямованих на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної інформаційної інфраструктури України за рахунок концентрації та раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу держави, а також координації діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності і громадян у сфері інформатизації.

У Законі, зокрема, ідеться про те, що «програми та проекти (або їх частини), які спрямовані на створення, розвиток та інтеграцію інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій чи передбачають придбання засобів інформатизації з метою забезпечення функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ,

організацій, що утримуються за рахунок бюджетних коштів, виконуються як складові частини Національної програми інформатизації, якщо інше не передбачено законодавством. (Статтю 2 доповнено частиною п'ятою згідно із Законом № 2684-III (2684-14) від 13.09.2001 р.)» [88].

Головною метою Національної програми інформатизації при цьому передбачається створення необхідних умов для забезпечення громадян і суспільства своєчасною, достовірною і повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави.

Програма спрямована на вирішення таких основних завдань:

- формування правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних і гуманітарних передумов розвитку інформатизації;
- застосування та розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних сферах суспільного життя України;
- формування системи національних інформаційних ресурсів;
- створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо;
- створення загальнодержавних систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- підвищення ефективності вітчизняного виробництва на основі широкого використання інформаційних технологій;
- формування та підтримка ринку інформаційних продуктів і послуг;
- інтеграція України у світовий інформаційний простір.

Свободу слова у відображенні подій громадського життя забезпечують також й інші законодавчі акти в Україні. Однак з розвитком інтернет-технологій актуалізується проблема регламентування процесу використання електронної інформації, авторського права в користуванні Інтернетом, проблема інформаційної безпеки та регламентування використання національних суверенних інформаційних ресурсів.

Слід зазначити також, що в інформаційному просторі, сформованому сучасною електронною пресою, плюралізм точок зору на події громадського життя значно розширюється за участі зарубіжних ЗМІ. У процесі формування

ставлення до інформаційного ресурсу, продукowanego зарубіжною електронною пресою, доцільно, очевидно, виходити з такого:

1. Плюралізм точок зору на події в Україні і в системі міжнародних відносин, що стосується нашої держави, при використанні цього ресурсу для комплектування вітчизняних інформаційних баз має обмежуватися системою національних інтересів.

2. У межах дотримання принципу забезпечення національних інтересів відбір і комплектування інформацією зарубіжною електронною пресою може бути корисним оскільки:

а) економить трудовитрати на інформаційне виробництво, потрібне українським користувачам;

б) сприяє долученню українських інформаційних працівників до зарубіжних методик інформотворення, виражених в оригінальних продуктах цього інформотворення;

в) створює можливості для вивчення на прикладах конкретної реалізації зарубіжних традицій розвитку інформаційної сфери, врахування їх у процесі активізації власного інформаційного виробництва.

3. Виходячи з національних інтересів, інформація зарубіжних видань у процесі комплектування нею вітчизняних інформаційних баз має добиратися з урахуванням можливості використання в умовах і для умов розвитку українського суспільства. Цей процес відбувається, виходячи з тих обставин, що ці умови й цілі можуть мати істотну відмінність від тих, за яких ця інформація створювалась і використовувалася за кордоном.

4. За межами допущеного інформаційного плюралізму мають блокуватися всіма доступними засобами свідомі деструктивні інформаційні впливи на інформаційну сферу України. Такий інформаційний тиск, що здійснюється дуже часто з активним використанням електронної преси, зумовлений відомою інформаційною діяльністю, спрямованою на реалізацію власних могутніх інформаційних арсеналів, технологічних, економічних, політичних та інших завдань, пов'язаних з головною метою – досягти домінування в глобальному масштабі [89, с. 141]. Сьогодні цей вид інформаційного тиску посилюється із зростанням різнопланових можливостей впливу мегакорпорацій на держави, нації, структуру цілих регіонів сучасного

суспільства. На рівні інформаційному він виявляється в інформаційній експансії у систему інформаційних баз, у тому числі бібліотечних, що сприяє реалізації спочатку економічних, а потім політичних та інших цілей. Таким чином, «мегакорпорації породжують свій новий світовий економічний порядок. Це є, по суті, система глобальної експлуатації народів, що геть-чисто відкидає всяку соціальну відповідальність і які-небудь моральні зобов'язання не тільки перед народами країн їхньої експансії і перед народами своїх країн...повна монополізація економіки і політичної влади глобальними мегакорпораціями є смертельна загроза демократії, розвитку і прогресу», – аналізуючи цей процес, робить висновок О. Білорус [90, с. 332–333].

Протягом останнього десятиріччя в багатьох регіонах світу набула поширення найрадикальніша форма боротьби з глобальним експансіонізмом у всіх сферах громадського життя – міжнародний тероризм. Сформований на базі крайньої культурної відсталості й релігійного фанатизму, бідності, за якою практично безперспективною є будь-яка спроба протистояти високотехнологічній зовнішній економічній і культурній експансії, такий протест став відчутним контраргументом у суперництві країн «золотого мільярда» з іншим світом у системі глобальних відносин, протестом, у суті своїй доведеним до абсурду, оскільки об'єктивно не передбачає наявності переможців. У системі сучасних міжнародних інформаційних взаємовідносин він вносить деструктивну складову, що впливає на весь глобальний інформаційний простір, сприяє поширенню в ньому паніки, невпевненості, погроз і шантажу, стає, по суті, новою глобальною загрозою для розвитку цивілізації.

Практика останніх десятиріч говорить про дедалі відчутніше значення інформаційних операцій, інформаційних воєн, що передують силовим діям у відносинах між державами або ж нерідко дедалі більшою мірою замінюють їх, будучи успішними з точки зору отримання кінцевого результату. На інформаційному рівні при цьому йдеться про чітко спрямовані операції, що мають на меті вплив на свідомість населення і зміст тієї частини інформаційних баз, яка перебуває постійно в суспільному обігу, у тому числі баз бібліотечних.

Заслуговує на увагу характеристика ситуації, що розвивається, зроблена професором дипломатичної академії Міністерства іноземних справ Росії, академіком Академії воєнних наук І. Панаріним. Дослідник акцентує увагу на питанні про те, до яких меж має функціонувати інформація, що надходить з інших країн, який обсяг вона має займати в національному інформаційному просторі, яким чином у правовому полі регулювати ці інформаційні потоки. І цей аспект, на його думку, став дуже важливим у зв'язку з появою нових видів зброї – так званої інформаційної зброї [91].

У зв'язку з цим твердженням І. Панарін ставить питання про необхідність для його країни інформаційної контррозвідки, про неупорядкованість процесу прихованого фінансування [купівлі ЗМІ через оплату рекламних послуг, про відсутність практичного реагування на той факт, що значна частина інформаційних матеріалів Інтернету, виставлених насамперед у США (на сьогодні близько 62 % контентзмісту всіх матеріалів мережі є американськими)], спрямована на розмивання духовних цінностей народів донедавна наших спільних територій. На підкріплення своїх тверджень він цитує экс-заступника держсекретаря США С. Телботта, який закликав «змусити росіян якомога менше згадувати про Олександра Невського». Дослідник пропонує поставити на перше місце захист власного інформаційного простору від ворожих негативних впливів. І одночасно забезпечити донесення істини, правдивої точки зору Росії до населення не лише СНД та європейських країн, а й усього світу.

Такий детальний виклад поглядів І. Панаріна обумовлений тим, що в них, власне, відображається достатньою мірою проблема, що є характерною й для України. Ілюстрацією цього може бути інформаційна атака західної електронної періодики, здійснена на початку і в процесі прояву недавньої економічної кризи на економічний потенціал нашої країни з метою зниження його конкурентоспроможності на міжнародних ринках. У цей час у зарубіжних ЗМІ дуже багато говорилося про безперспективність української металургії та хімічної промисловості, про несприятливий інвестиційний клімат в Україні, про ймовірність політичної нестабільності та ін. Треба зауважити, що така інформаційна атака в складній економічній ситуації була досить результативною.

Слід зазначити, що суспільне значення сучасних засобів масової інформації, у тому числі й електронних, вимірюється у двох ракурсах. По-перше, вони є механізмом оперативного інформування про значущі події громадського життя, джерелом новин, іншої пізнавальної інформації, доводять до громадян коментарі з важливих питань фахівців, експертів з проблем, стають спостерігачами журналістських розслідувань тощо. По-друге, інформація ЗМІ має істотне значення як літопис життя суспільства і в цій якості становить інтерес для дослідників: істориків, політологів, політтехнологів та ін. При цьому вона має архівуватися, зберігатися у фондах бібліотечних установ та інших інформаційних центрів. Таке зберігання практикується з часу виникнення періодичних газетно-журнальних видань.

Так, у газетному фонді Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського зберігається близько 175 тис. річних комплектів газет. Найдавнішими виданнями в цьому фонді є «Санкт-Петербургские ведомости» 1732 р. і *Gazeta Warszawska* 1760 р. Серед раритетів особливу цінність має часопис «Харьковские известия» 1818 р., що вважається першопочатком української періодики, а також перша україномовна газета «Хлібороб», яка вийшла 12 листопада 1905 р. у Лубнах на Полтавщині та започаткувала суто національну періодику. Підвищеним попитом користуються газети періоду громадянської війни, зокрема фронтові газети, а також газети 20-х – 30-х років ХХ ст. і періоду Великої Вітчизняної війни. Бібліотека отримує всі газети, що видаються в Україні, включаючи багатотиражні видання підприємств, установ, колективних господарств, навчальних закладів, газети партій, конфесій, громадських об'єднань.

Щодня до фонду надходить близько 2 тис. примірників різних газет. Щорічно фонд зростає на 3 тис. од. зберігання (комплектів).

Цінна інформативна частина фондів – багаторічні комплекти дореволюційних, повні комплекти сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових журналів, 70-тисячне зібрання службових видань різних дореволюційних відомств і установ, зокрема департаментів, міністерств, комісій, комітетів, товариств [92]. Однак акумуляція такого виду інформації на паперових носіях дуже ускладнює їх використання, створює серйозні проблеми для тривалого зберігання і т. ін.

Слід зазначити, що періодичні електронні видання стають важливим джерелом інформації для комплектування бібліотек.

Інформація всіх інших електронних ресурсів у бібліотечних установах на сьогодні комплектується вибірково і несистематично, що не дає підстав стверджувати про наявність відповідних повноцінних інформаційних баз. Така ситуація пояснюється насамперед відсутністю сьогодні чіткої суспільної затребуваності в таких базах, а також, відповідно, відсутністю техніко-технологічного забезпечення, підготовки потрібних для такої роботи інформаційних представників тощо. Таким чином, саме бібліотечне комплектування, завдяки систематизації, концентрації інформаційних ресурсів електронної преси, сприяє підвищенню її суспільної затребуваності далеко за межами ознайомлення зі стрічкою новин.

По-перше, акумуляція інформації значної множини електронних видань в єдиному організованому бібліотечному ресурсі дає змогу користувачам, членам суспільства відчувати багатогранність його розвитку, множину національних інтересів, проблем і здобутків, відчувати належність до українського суспільства в атмосфері представленої Інтернетом багатовимірності.

По-друге, систематичне, планомірне комплектування періодичних електронних видань, що відображають інтереси певних соціальних структур, дає змогу їхнім прихильникам глибше зрозуміти актуальні проблеми суспільного розвитку з позиції цих структур, сприяє політичній консолідації як важливого чиннику сучасного демократичного процесу.

По-третє, формування інформаційних баз цієї категорії електронних ЗМІ створює реальну інформаційну основу для вироблення ефективних механізмів взаєморозуміння в суспільстві, зростання толерантності, об'єднуючих можливостей у межах реалізації загальносуспільних проблем.

По-четверте, концентрація інформаційних матеріалів найбільш розвинутих на сьогодні періодичних електронних видань у сучасних інформаційних центрах сприяє формуванню оперативної, адекватної суспільної реакції на складні соціальні проблеми, надзвичайні події: техногенні катастрофи, стихійні лиха та ін.

Істотні аргументи на користь необхідності комплектування фондів

сучасних бібліотек – інформаційних центрів сучасного суспільства пов'язані також з якісними характеристиками інформації, що продукується періодичними електронними виданнями. Протягом останніх 10–15 років в Україні відбулося становлення цього виду ЗМІ. Кращі з них знайшли свого користувача. Першим серед таких видань стала «Українська правда», яка була заснована у квітні 2000 р.

У свою чергу, як зворотний процес сформувався рівень затребуваності літературної реалізації, жанрової палітри, змістовного насичення видань. Набули чіткості основні напрями їх розвитку, інформаційної політики, формуються умови для присутності цих видань як важливих суб'єктів вітчизняного інформаційного ринку. Періодичні електронні видання максимально використовують кращі зразки традиційного газетно-журнального досвіду й практичних результатів інших видів електронних ЗМІ. При цьому вони поступово виробляють власні форми подання матеріалу, збагачуючи спектр жанрів сучасної журналістики специфічним технологічним доробком. Характерною особливістю цього, що перебуває в стадії динамічної еволюції, виду журналістики є динамізм формотворчості, підпорядкований реалізації одного з важливих завдань сучасності – підвищенню ефективності використання інформації.

Специфіка інформаційного ресурсу, що створюється внаслідок комплектування бібліотечних фондів матеріалами електронної преси, полягає також у тому, що цей ресурс, із розширенням кількості використовуваних у ньому видань, стає детальним літописом суспільно значущих подій сьогодення. Множина різноманітних видань забезпечує при цьому відображення різноманітних характерних деталей важливих суспільно значущих подій. Різниця позицій у відображенні цих подій дає можливість формування достовірного уявлення про їхній зміст і власної оцінки цього змісту.

Комплектування фондів бібліотек текстовими матеріалами електронної періодики в принципі є однозначним із методиками комплектування всією іншою електронною інформацією, друкованою продукцією і не потребує вироблення якихось нових принципово технологічних рішень, істотної перепідготовки відповідних категорій бібліотечних фахівців.

Структура інформації електронної преси відрізняється від організації матеріалу електронних версій традиційних газетно-журнальних видань і природно структурується у відповідних базах даних. Ця інформація в кращих своїх зразках уже сьогодні є максимально зручною для користувача, особливо дистантного, оскільки виготовляється за вимогами, що встановлюються інтернет-журналістикою. Тексти електронної преси легко переформатовуються при використанні. Істотне значення для роботи з ними має можливість гіперпосилань.

Таким чином, із розвитком періодичних електронних видань сучасні бібліотечні установи, з одного боку, одержали важливе, якісне джерело комплектування оперативною інформацією. Цим самим на новому рівні мають можливість підтвердити своє суспільне значення як центри формування і збереження інформаційної спадщини нашого суспільства. З іншого боку, вони до арсеналу своїх форм для реалізації інформаційної та інформаційно-аналітичної функцій одержали можливість залучити також періодичні інтернет-видання як інструменти регулярного, оперативного й широкого інформування про нові суспільно значущі ресурси та ресурси своїх фондів, що вводяться в суспільний обіг.

Список використаних джерел до розділу 2

1. *Горовий В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий. – К., 2005. – 300 с.
2. *Горовий В. М.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. М. Горовий. – К., 2010. – 258 с.
3. *Шрайберг Я. Л.* Современные тенденции развития библиотечно-информационных технологий / Я. Л. Шрайберг // Науч. и техн. б-ки. – 2002. – № 1. – С. 16.
4. *Мотульский Р. С.* Общее библиотековедение / Р. С. Мотульский. – М. : Либерия, 2004. – 223 с.
5. *Швецова-Водка Г.* Документознаводство / Г. Швецова-Водка. – К. : Знання, 2007. – С. 24.
6. *Слободяник М. С.* Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій /

М. С. Слободяник ; НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського. – К., 1995. – 268 с.

7. *Винер Н.* Кибернетика и общество / Н. Винер. – М. : Тайдекс КО, 2002. – 183 с.

8. *Черри К.* Человек и информация / К. Черри. – М. : Связь, 1972. – С. 72.

9. *Урсул А.* Природа информации. Философский очерк / Урсул А. – М. : Политиздат, 1968. – С. 58–59.

10. Информация [Электронный ресурс] // Википедия. – Режим доступа: <http://www.ru.wikipedia.org/wiki/информация>. – Загл. с экрана.

11. Понятие информации, ее виды и свойства [Электронный ресурс] // Кибернетика: исследования и статьи по технической кибернетике. – Режим доступа: <http://www.icybernet.ru/2010/10/30/ponyatie-informacii-ee-vidy-i-vojstva/>. – Загл. с экрана.

12. *Горовий В. М.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010. – С. 260–265.

13. *Урсул А. Д.* Информация. Методологические аспекты / А. Д. Урсул. – М. : Наука, 1971. – С. 206.

14. *Геец В. М.* Социально-экономические трансформации при переходе к экономике знаний / В. М. Геец // Социально-экономические проблемы информационного общества. – Сумы, 2005. – С. 17.

15. *Кастельс М.* Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / М. Кастельс ; пер. с англ. А. Матвеева ; под ред. В. Харитонов. – Екатеринбург : У-Фактория (при участии Гуманитарного ун-та), 2004. – 328 с. – (Серия «Академический бестселлер»).

16. Там само.

17. *Cardoso C.* Para and sociologia do ciberspaco: comunidades virtuais em portugues. Oeiras / C. Cardoso. – Portugal : Celta Editora, 1998. – С. 20.

18. *Wellman B.* The communitu question / B. Wellman. – American journal of sociology. – 1979. – 84 (March). – P. 31.

19. *Кастельс М.* Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / М. Кастельс ; пер. с англ. А. Матвеева ; под ред. В. Харитонов. – Екатеринбург : У-Фактория (при участии Гуманитарного

ун-та), 2004. – 328 с. – (Серия «Академический бестселлер»).

20. *Абдеев Р. Ф.* Философия информационной цивилизации / Р. Абдеев. – М. : ВЛАДОС, 1994. – 336 с.

21. *Білорус О. Г.* Глобалізація і національна стратегія України / О. Г. Білорус. – К. : ВО Батьківщина, 2001. – 301 с.

22. *Зерницька О. В.* Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О. В. Зерницька. – К. : Освіта, 1999. – 351 с.

23. *Згуровський М. З.* Інформаційні мережеві технології в науці і освіті / М. З. Згуровський, Ю. І. Якименко, В. І. Тимофєєв // Систем. дослідж. та інформ. технології. – № 3. – К., 2002. – С. 43–56.

24. *Москаленко А. З.* Вступ до журналістики : підручник / А. З. Москаленко. – К. : Київ. ун-т ім. Т. Шевченка, 1998. – 323 с.

25. *Москаленко А. З.* Современная журналистика / А. З. Москаленко ; под ред. В. Ф. Иванова – К. : Центр свободной прессы, 1999. – 687 с.

26. *Москаленко А. З.* Теорія журналістики / А. З. Москаленко. – К. : Експрес-об'ява, 1998. – 334 с.

27. *Різун В. В.* Теорія масової комунікації / В. В. Різун. – К. : Просвіта, 2008. – 260 с.

28. *Холод О.* Соціальні комунікації: соціо- і психолінгвістичний аналіз / О. Холод ; Укр. асоц. психолінгвістів. – К. : Київ. міжнар. ун-т, 2010. – 391 с.

29. *Бєбик В. М.* ЗМІ посткомуністичної України / В. М. Бєбик, О. І. Сидоренко. – К., 1996. – 124 с.

30. *Крейг Р.* Інтернет-журналістика: робота журналіста і редактора в нових ЗМІ / Р. Крейг ; пер. з англ. А. Іщенко. – К. : Києво-Могилянська акад., 2007. – 324 с.

31. *Калмыков А. А.* Интернет-журналистика / А. А. Калмыков, Л. А. Кохановая. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 383 с.

32. *Марлоу Ю.* при участии Сайлео Дж. Пиар в электронных СМИ / Ю. Марлоу ; пер. с англ. Н. В. Кияченко. – М. : Мир, 2002. – 236 с.

33. *Городенко Л.* Інтернет-медіа як новий вид ЗМІ / Л. Городенко // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К., 2004. – С. 214–220.

34. *Бобряшов А.* Техника и технология Интернета / А. Бобряшов. // Техника и технология СМИ: печать, радио, телевидение, Интернет : учебник

/ под ред. В. В. Тулупова. – СПб., 2006. – С. 302–318.

35. *Литвин В. М.* Україна: досвід та проблеми державотворення (90-ті роки ХХ ст.) / В. М. Литвин. – К. : Наук. думка, 2001. – 560 с.

36. *Калмыков А. А.* Інтернет-журналістика / А. А. Калмыков, Л. А. Коханова. – М. : ЮНИТИДАНА, 2005. – 383 с.

37. СІАЗ: резонанс-експрес. – К., 2001. – № 1–3.

38. *Крейг Р.* Інтернет-журналістика: робота журналіста і редактора у нових ЗМІ / Р. Крейг ; пер. А. Ю. Іщенко. – К. : Києво-Могилянська акад., 2007. – 324 с.

39. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-ХІІ [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>. – Назва з екрана.

40. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України від 31.07.2000 р. № 928/2000 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928/2000>. – Назва з екрана.

41. Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : Розпорядження Кабінету Міністрів від 05.05 2003 р. № 259-р) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-%D1%80>. – Назва з екрана.

42. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 р. № 539/97-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/539/97-вр>. – Назва з екрана.

43. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1>

%80/print1217856518710949. – Назва з екрана.

44. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-IV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>. – Назва з екрана.

45. ЛІГА : ЗАКОН : главный правовой портал Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ligazakon.ua>. – Загл. с экрана.

46. *Сюмар В.* Суспільне мовлення як квінтесенція реформ в Україні [Електронний ресурс] / В. Сюмар // Українська правда. – 2011. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2011/07/4/6355115/>. – Назва з екрана.

47. *Ігнатів В. О.* Національна держава: національний і наднаціональний виміри : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : спец. 23.00.02 / В. О. Ігнатів ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 1996. – 44 с.

48. Напрями розвитку інформаційного суспільства // Інформаційне суспільство. Шлях України / Фонд «Інформаційне суспільство України». – К., 2004. – С. 52.

49. В Україні кількість користувачів Інтернету зросла до 14 млн осіб [Електронний ресурс] // Укр. інформ. мережа. ZAXID.NET. – Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?v_ukrayini_kilkist_koristuvachiv_internetu_zrosla_do_14 mln_osib&objectId=124669. – Назва з екрана; Україна – 9-та в Європі за кількістю користувачів інтернету [Електронний ресурс] // Український інтернет-огляд. – Режим доступу: <http://ukr-net.info/2012/02/09/ukrajina-9-ta-v-evropi-za-kilkistyukorystuvachivinternetu>. – Назва з екрана.

50. Новітні інформаційні технології та бібліотека. – К. : Британська Рада в Україні, 2000. – 108 с. – (The British Council; Б-ки в інформ. сусп-ві); *Глушановский А. В.* Электронная информация и основные функции научных библиотек / А. В. Глушановский, Н. Е. Каленов // Б-ки и ассоц. в меняющемся мире: 6-я Междунар. конф. «Крым-2001» : материалы конф. – [Судак], 2001. – Т. 1. – С. 173–177; *Горный Е.* Развитие электронных библиотек: мировой и российский опыт, проблемы, перспективы [Электронный ресурс] / Е. Горный, К. Вигурский // Zhurnal.ru: вестник

сетевої культури. – Режим доступу: <http://www.zhurnal.ru/staff/gorny/texts/dlib.html>. – Загл. с екрана.

51. *Крейг Р.* Інтернет-журналістика: робота журналіста і редактора у нових ЗМІ / Р. Крейг ; пер. з англ. А. Ю. Іщенко. – К. : Києво-Могилянська акад., 2007. – 324 с.

52. *Панов Е. Н.* Знаки, символи, язики: Коммуникация в царстве животных и в мире людей / Е. Н. Панов. – М. : Изд-во ЛКИ, 2011. – С.132.

53. *Горовий В. М.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010. – С. 279–280.

54. *Прохоров Е. П.* Функции СМИ [Электронный ресурс] / Е. П. Прохоров // СМИ. Журналистика. – Режим доступа: <http://www.librero.ru/article/7t7/Junkciiemi.m>. – Загл. с екрана.

55. *Горовий В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий. – К., 2005. – 300 с.

56. *Урсул А. Д.* Информация. Методологические аспекты / А. Д. Урсул. – М. : Наука, 1971. – С. 206.

57. На пути к обществу знаний: материалы встречи за круглым столом на уровне министров в рамках 32-й Генеральной конференции ЮНЕСКО в штаб-квартире Организации 9–10 окт. 2003 г. (документ 32 С/INF.26) [Электронный ресурс] // UNESCO. – Режим доступа: www.unesco.org/bpi/pdf/memobpi60_knowledgesocieties_ru.pdf. – Загл. с екрана.

58. К обществам знания : всемирный доклад ЮНЕСКО [Электронный ресурс] // UNESCO. – 2005. – 231 с. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843r.pdf>. – Загл. с екрана

59. *Коваль Т.* Український читач на тлі суспільних перетворень / Т. Коваль // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 2. – С. 29.

60. *Коваль Т.* Соціально-демографічні характеристики сучасного читача наукової бібліотеки / Т. Коваль // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2003. – Вип. 1. – С. 240–242.

61. Там само.

62. *Кушнерчук М.* Роль маркетингових досліджень в оптимізації

обслуговування користувачів Надвірнянської ЦБС Івано-Франківської області / М. Кушнерчук // Бібл. планета. – 2006. – № 1. – С. 30–31.

63. *Савіна З. І.* Інформаційний потенціал НПБ України в світлі проблем обслуговування користувачів / З. І. Савіна // Бібліотека і читач на порозі ХХІ сторіччя : зб. наук. пр. / Нац. парламент. б-ка України. – К., 1998. – С. 22–28.

64. *Коваль Т.* Соціально-демографічні характеристики сучасного читача наукової бібліотеки / Т. Коваль // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2003. – Вип. 1. – С. 240–242.

65. *Немошкаленко В.* Тенденції глобалізації економіки, науки, освіти в ХХІ ст. та завдання науково-інформаційної діяльності бібліотек / В. Немошкаленко // Бібл. вісн. – 2001. – № 6. – С. 2–7; *Савіна З. І.* Інформаційний потенціал НПБ України в світлі проблем обслуговування користувачів / З. І. Савіна // Бібліотека і читач на порозі ХХІ сторіччя : зб. наук. пр. – К., 1998. – С. 20–25.

66. Стратегії розвитку України: теорія і практика / ред. О. С. Власюк. – К. : НІСД, 2002. – С. 626–628.

67. Там само.

68. Там само.

69. *Онищенко О. С.* Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий [та ін.]. – К., 2011. – 247 с.

70. Там само. – С. 61–62.

71. Там само. – С. 52–67.

72. *Баранов О.* Подолання цифрової нерівності – шлях до побудови інформаційного суспільства в Україні / О. Баранов // Інформ. сусп-во. Шлях України. – К., 2004. – С. 117.

73. *Diamond L.* Tul futuritarizmuson, totulitarizmuson: a demokratizalas strategial / L. Diamond // Mozgo Vilag. – 1990. – P. 79.

74. *Кремінь В. Г.* Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду) / В. Г. Кремінь, Д. В. Табачник, В. М. Ткаченко. – К. : ARC-UKRAINE, 1996. – С. 604.

75. *Аврамова Е. М.* Некоторые проблемы культурно-информационных благ в контексте социальных перемен / Е. М. Аврамова // Информатизация

общества. – М. : ИСЭПН РАН, 1992. – С. 77.

76. *Давидова І. О.* Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія / І. О. Давидова. – Х. : ХДАК, 2005. – С. 239.

77. Там само.

78. *Горовий В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий. – К., 2005. – С. 92–113.

79. *Онищенко О. С.* Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – 222 с.; Про Національну програму інформатизації: Закон України вид 04.02.1998 р. № 74/98-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>. – Назва з екрана.

80. *Макаренко Є. А.* Інформаційне суспільство, політика, право в програмній діяльності ЮНЕСКО / Є. А. Макаренко. – К. : Наша культура і наука, 2001. – 384 с.

81. К обществам знания: всемирный доклад ЮНЕСКО [Электронный ресурс] // UNESCO. – 2005. – 231 с. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843r.pdf>. – Загл. с экрана.

82. *Коваль Т.* Соціально-демографічні характеристики сучасного читача наукової бібліотеки / Т. Коваль // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2003. – Вип. 1. – С. 240–242.

83. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254_k/96-ВР. – Назва з екрана.

84. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-ХІІ [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>. – Назва з екрана.

85. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від від 16.11.1992 р. № 2782-ХІІ [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу:

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-1>. – Назва з екрана.

86. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. – Назва з екрана.

87. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>. – Назва з екрана.

88. Там само.

89. *Соснін О. В.* Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України : монографія / О. В. Соснін. – К. : Ін-т держави і права ім. Корецького НАН України, 2003. – С. 141.

90. *Білорус О. Г.* Економічна система глобалізму / О. Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 332–333.

91. *Панарин И. Н.* Проблемы информационной безопасности, как одна из основ государственного суверенитета [Электронный ресурс] / И. Н. Панарин // [Панарин.com](http://panarin.com). – Режим доступа: <http://www.panarin.com/comment/1053>. – Загл. с экрана.

92. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ): веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua. – Назва з екрана.

**ПЕРІОДИЧНІ ЕЛЕКТРОННІ ВИДАННЯ БІБЛІОТЕК:
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ**

**3.1. Сучасна бібліотечна електронна періодика
в інформатизації суспільства**

Нинішній етап інформатизації українського суспільства в правовому полі забезпечує доступ до інформації всім категоріям українських громадян і насамперед суспільно активній частині населення [1]. Цей процес розвивається і в напрямі розширення обсягів використання вітчизняних і зарубіжних ресурсів, що стають доступними користувачам, і в створенні умов для подальшого реального розширення кола користувачів, і в напрямі вдосконалення технологій ефективного використання інформаційних ресурсів. У зв'язку з цим сьогодні навряд чи знайдуться опоненти до твердження дослідників про те, що сучасні концепції побудови інформаційного суспільства великого значення надають розвитку інтернет-видань, зокрема веб-видань, заснованих на ідеї зручного для користувача представленні значних обсягів інформації, із яких користувач може знайти необхідні йому дані, причому зробити це він може значно швидше, ніж це можливо було б під час обробки тієї інформації, що зберігається й поширюється в традиційних видах [2, с. 313].

Електронні періодичні видання, таким чином, заслужили на сьогодні увагу й авторитет в суспільстві не лише через найвищу порівняно з традиційними ЗМІ оперативність, а й тим, що інформацію, розміщену в них, можна більш ефективно використовувати, обробляти потрібним чином і формувати в бази для використання при поглибленому аналізі в тематичних масивах. Ці видання значною мірою пристосовані до врахування побажань користувачів, оскільки надають можливість для інтерактивного спілкування. Ще одним важливим виражальним засобом у цих виданнях, що відрізняє їх від інших, стало

використання мультимедіа-ресурсу. При цьому набули популярності використання аудіокліпів з інтерв'ю, важливих фрагментів прес-конференцій, демонстрація важливих фрагментів подій, що викликають суспільну зацікавленість. Така технологія, при належному впровадженні, певною мірою навіть стає виграшною порівняно з телевізійним представленням подій, оскільки є більш лаконічною, зосереджена на головному і цим самим економить час користувача.

О. Калмиков і Л. Коханова справедливо вказують також на інфоцентричність (технологічно передбачену можливість використання скільки завгодно глибокої ієрархічності інформації з певної теми), на вимірюваність (можливість ефективного використання інструментів обліку входжень на певний сайт, до певного матеріалу), гнучкість у відображенні подій громадського життя, економічність організації діяльності певного виду інформаційної продукції та ін. [3, с. 16–17].

Таким чином, на цьому етапі свого розвитку періодичні електронні видання вже продемонстрували якості, що відповідають вимогам нового, інформаційного етапу розвитку суспільства:

- багатші, порівняно з традиційними ЗМІ, можливості забезпечення доступу до інформації;
- врахування в інформаційному забезпеченні інтересів різних категорій користувачів суспільства, структура якого швидко розвивається;
- використання уточнюючих характеристик інтерактивного спілкування, виміру популярності пропонованої користувачам інформації;
- забезпечення нових виражальних можливостей в інформаційному обслуговуванні;
- представлення абоненту можливості для переформатування, самостійного доповнення пропонованої інформації і створення на її базі нового інформаційного ресурсу.

На сьогодні, як показує статистика, Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів в Україні нараховує понад 160 найменувань електронних друкованих видань. Із них 17 назв сайтів стосується представлення в Інтернеті телебачення, 23 – радіо і 66 назв – періодичних електронних видань. Хоча наведені дані насправді є не зовсім точними, вони,

однак, говорять про істотну роль періодичних електронних видань в інформаційному просторі України, наочно характеризують наявні в ньому співвідношення.

Такі видання на сьогодні, фактично, дедалі більшою мірою відіграють специфічну, раніше невідому в системі суспільного інформування роль. Продовжуючи процес інформування суспільства про актуальні значущі події, коментуючи їх, вони водночас набувають рис орієнтуючої системи не лише у фактах громадського життя, а й в обсягах інформаційних ресурсів, на яких базується діяльність людей. Варто підкреслити, що в цьому, власне, наочно проглядається характерна особливість інформаційного суспільства, що проходить становлення в сучасній Україні. Її прояв обумовлений наявними вже техніко-технологічними можливостями доступу користувачів за допомогою Інтернету до всіх необхідних їм інформаційних ресурсів.

Найбільш популярні на сьогодні періодичні електронні видання, таким чином, являють собою верхній, оперативний шар актуального, значущого для суспільства нині інформаційного ресурсу, що, якщо є потреба, може бути активований на задану глибину.

Репрезентаційні можливості періодичних електронних видань у мережі з урахуванням їх специфіки відрізняються від пресових видань на паперових носіях рядом специфічних характеристик. Насамперед вони пов'язані з розвитком технічного прогресу. У цьому випадку має значення і вдосконалення макротехнічних рішень, що сприяють розвитку системи соціальних інформаційних комунікацій і технологій зберігання й використання суспільно значущих інформаційних ресурсів. Адже це дає змогу гарантованої фіксації внеску кожного видання в загальний інформаційний процес, знижує можливість випадкової втрати інформації у зростаючих її масивах, у зв'язку зі складністю традиційних методів її пошуку.

Розвиток індивідуальних засобів долучення до інформаційних ресурсів (щільниковий зв'язок, ноутбук та ін.) є також важливою тенденцією, що сприяє індивідуальному доступу до періодичних електронних видань, забезпечує їхню зростаючу популярність.

Таким чином, здобутки науково-технічного прогресу значною мірою

навіть автоматично гарантують піднесення репрезентаційності періодичних електронних видань у процесі свого розвитку. Це піднесення саме для цього типу видань проявляється найстрімкіше порівняно з іншими електронними ЗМІ та виданнями на паперових носіях.

Поряд із здобутками науково-технічного прогресу, що постійно впливають на зростання можливостей акумуляції суспільно значущих інформаційних ресурсів, створених на базі періодичних електронних видань, і забезпеченням індивідуального доступу до них зростання рейтингу цих видань пов'язане також з ефективним використанням сучасних виражальних можливостей в інформаційній сфері.

Якщо відкрити сьогодні сайт будь-якого з мережевих ЗМІ, неважко переконатися, що він успішно використовує виражальні засоби всіх інших видів ЗМІ, напрацьовані за час їх розвитку. Так, наприклад, «Українська правда» подає оперативну погодинну стрічку новин. Під рубрикою «Картина дня» подає з фотоілюстраціями найважливіші коментарі. Серед виражальних заходів для привернення уваги до певних тем використовуються малюнки, карикатури. Актуальні інтерв'ю ілюструються портретами учасників. На сторінці розміщуються також фото- і відеорепортажі, що в концентрованому вигляді подають інформацію про найважливіші події. Видання активно використовує публікацію «народних блогів». Увазі користувачів пропонуються також світські сенсації та інший розважальний матеріал (який може стати й оперативним приладом до перегляду основного матеріалу випуску), а також яскраво оформлена з застосуванням сучасних технологій мультимедіа рекламна інформація.

Тією чи іншою мірою всі ці виражальні засоби використовують і «Главред», і «Остров», і «Гаряча лінія» та чимало інших видань.

Треба зазначити також, що репрезентація періодичних електронних видань, у значно більшій мірі ніж в усіх інших видах видань, пов'язана з уявленнями редакцій, видавців про тенденції змін у запитах на мережеві інформаційні ресурси. У зв'язку з цим варто зауважити, що в системі мережевих пресових видань якраз значною мірою проявляються цієї тенденції, вимоги користувачів до негайної подачі нового матеріалу зростають, і кількість цих користувачів уже зросла до чисельності, що не

лише підтримує ту чи іншу громадську думку, а є і найбільш активним чинником у її формуванні.

З розвитком цього виду періодичних видань, збільшенням їх чисельності зростає їхня конкуренція не лише з традиційними ЗМІ, а й між собою. Що також має сьогодні враховуватись при забезпеченні репрезентації видань.

Періодичні електронні видання в мережі сьогодні вже не поділяються, як всі інші традиційні ЗМІ, на центральні й регіональні. При ефективному використанні техніко-технологічної бази, умілому застосуванні виражальних засобів, при відчутті свого користувача авторитет цих видань у мережі не залежить від регіону, у якому розміщена редакція, за умови якщо видавці спеціально не акцентують увагу на специфіці регіонального підходу до вирішення суспільно значущих проблем. Як, наприклад, «Комитет избирателей Донбаса», «Львівська газета», «Остров» та ін.

У зв'язку з тим, що традиційні ЗМІ через технологічні причини мають досить чіткі просторові обмеження (значною мірою це стосується й телевізійних програм, трансляція яких може здійснюватися через кабельні системи або ж супутниковий зв'язок) періодичні електронні видання в процесі розвитку стають дієвим інструментом демократизації громадського життя. З одного боку, вони дають можливість брати ефективну участь в інформаційних обмінах, формуванні громадської думки з найважливіших загальнонаціональних питань усім представникам загальноукраїнського інформаційного процесу, дають змогу фактично всім громадянам брати участь у вирішенні загальнодержавних проблем. З іншого боку, мережеві періодичні електронні видання надають можливість для відстоювання регіональних інтересів у загальноукраїнському інформаційному процесі, можуть сприяти активізації розвитку регіонів і підвищенню ефективності їх участі у вирішенні загальнонаціональних завдань.

Порівняно з традиційними ЗМІ періодичні електронні видання мають значну перевагу в часовому відображенні подій. Це має істотне значення з огляду на той факт, що перше повідомлення, його трактування значною мірою формує думку користувачів, їхнє ставлення до відображуваної події. Беззаперечний вииграш у часі при цьому періодичні електронні видання мають не лише порівняно з друкованими на паперових носіях виданнями, а й

порівняно з радіо і телебаченням. Як справедливо зауважують дослідники, в Інтернеті, на відміну від телебачення, час передачі інформації необмежений. Наприклад, програми «Подобиці» на каналі «Інтер» чи «Репортер» на Новому каналі передають новини, що в сукупності становлять трохи більше години за день. Проте на веб-сайтах новин оновлюються постійно і доступні цілий день. У більшості випадків інформація на сайтах телеканалів відрізняється від тієї, яку озвучують в ефірі: на веб-сторінці новин набагато більше і вони різноманітніші [4].

Оперативність у відображенні важливих подій громадського життя в погодинному або навіть і з меншими проміжками часу на сторінках цього виду ЗМІ має ще й ту перевагу, що дає можливість користувачам спостерігати за розвитком подій, закономірностями цього розвитку, створювати своє власне враження про них. Цей вид ЗМІ виявився найбільш пристосованим до відображення подій у прискореному ритмі нашого сучасного життя.

Важливою характерною особливістю періодичних електронних видань є їхня можливість найточніше, порівняно з усіма іншими ЗМІ, відобразити і загальноукраїнські інформаційні запити, і запити представників окремих соціальних структур, окремих категорій користувачів, об'єднаних спеціальним інформаційним інтересом. Такі видання, як «Главред», «Новини України», «Обозреватель» та інші, орієнтуються на загальноукраїнську аудиторію, задоволення найважливіших інформаційних запитів у масштабах України й мають практично необмежені можливості для представлення інформаційного матеріалу в широкому спектрі відповідних запитів. Поряд із цією категорією видань в Україні розвиваються також і видання тематично-орієнтовані, призначені для задоволення спеціальних запитів окремих категорій користувачів. Серед них «UA футбол», «Чемпіон», «Украина криминальная», «Комитет избирателей Донбасса» та ін. Специфічними особливостями таких видань є опора на поглиблене відображення тем, що цікавлять користувачів, представлення їм додаткового суміжного матеріалу з предметом зацікавлення, розвідками з історії тих, чи інших питань тощо. І в першому, і в другому випадках періодичні електронні видання створюють дуже

важливі в умовах розвитку інформаційного суспільства можливості для користувачів за наявності тематичного розширення інформації, що викликає зацікавлення для поглибленого засвоєння певної теми і власного інфотворення.

В умовах розвитку інформатизації в Україні, що, у свою чергу, пов'язане з активізацією нової інфотворчості, розвитком відповідної потреби у дедалі більшої кількості людей, що перебувають в сучасному інфообміні, дуже важливого значення набуває для всіх видів видань активізація спілкування з читачем, глядачем, користувачем. Порівняно зі ЗМІ на паперових носіях радіо і телебачення відпрацювали досить широкий спектр форм контактів зі слухачами й глядачами в режимі «сьогодні на сьогодні». Однак складність технологічного процесу підготовки телерадіопрограм не дає змоги постійно підтримувати контакт зі своїми користувачами. Водночас періодичні електронні видання мають можливість забезпечувати постійну інтерактивність, постійно відчувати думку аудиторії щодо висвітлюваних подій, якість їх висвітлення, позицію авторського колективу з певного питання. Зворотний зв'язок з аудиторією дає змогу максимально гнучко орієнтуватись у її запитах, знаходити ефективні шляхи для їх задоволення й дотримання водночас редакційної політики видання.

Широко використовують цю можливість такі видання, як «Провокація» (рубрика «Провокационный опрос»), «Українська правда» (блоги), «UA футбол» (рубрика «Форум») та ін.

Періодичні електронні видання в процесі свого розвитку стають активним чинником формування інформаційного ринку в Україні. Оскільки вони відображають і дедалі більшою мірою рекламують нагромаджений інформаційний ресурс, цей процес сприяє введенню цього ресурсу в інформаційний обіг, у тому числі і як сучасного товару. Цей напрям діяльності такого виду ЗМІ на сьогодні перебуває в початковому режимі свого розвитку, але має серйозні перспективи в майбутньому. Періодичні електронні видання також стають дедалі ефективнішою платформою для розвитку рекламної діяльності й цим самим знаходять додаткові джерела самофінансування.

Важливою специфічною особливістю періодичних електронних видань є

технічна можливість використання гіперпосилань. У практичній діяльності цього виду ЗМІ сьогодні широко використовуються такі посилання не лише на власний інформаційний ресурс, а й на інші інтернет-ресурси. При цьому для користувача в процесі пошуку необхідного матеріалу в інтернет-просторі не існує ні часових обмежень, ні обмежень в одержанні інформації в міжнародній павутині, крім дотримання вимог авторського права. Треба зазначити, що наявні властивості періодичних електронних видань у мережі дають можливість об'єднання в національних, державних інтересах чи в інтересах реалізації великих суспільно важливих проєктів інформаційного ресурсу всіх видів ЗМІ, використання при цьому найбільш сильних сторін кожного з видів інформаційних ресурсів для максимально ефективного задоволення сучасних, інколи дуже складних інформаційних запитів.

Періодичні електронні видання мають переваги в оперативності, можливості охоплення учасників дискусії в географічному, тематичному та інших планах порівняно з традиційними виданнями під час проведення тематичних конференцій, у тому числі із застосуванням елементів відео.

У мережевих виданнях вони розвинулися на базі використання досвіду преси на паперових носіях, а також на телебаченні й радіо, де практикуються розширені інтерв'ю з кількома учасниками. Організація проведення таких дискусій була особливо популярною наприкінці 80-х – на початку 90-х минулого століття. Найбільш яскравими прикладами впровадження цього жанру була «Літературная газета», «Сільські вісті», «Літературна Україна». Рідше – «Молодь України», «Комсомольское знамя» та ін. Пізніше цю естафету перейняли нові вітчизняні видання: «Зеркало недели», «2000», «Галицькі контракти» та ряд інших видань.

Слід зауважити, що із цих високорейтингових публікацій традиційної журналістики в практиці електронних ЗМІ народилися форуми, блогерські сторінки та ряд інших форм мережевого спілкування. Набуваючи самостійності, розвиваючись, задовольняючи запити дедалі більш широкої аудиторії користувачів, учасників цього виду інфотворення, ці форми роботи утверджуються в періодичних електронних виданнях як самостійні компоненти.

У цілому ж на базі аналізу практики функціонування сучасних

періодичних електронних видань можна зробити висновок про формування специфічної, характерної саме для цього виду видань жанрової палітри подачі матеріалу. На сьогодні вона ще не втратила певних характерних рис традиційної журналістики, однак уже виявляє власні специфічні особливості.

В інформаційних жанрах періодичних електронних видань помітною до розвитку тенденцією стала лаконічність, забезпечення оперативності й сенсаційності. Остання – дуже активно використовувана якість на початковому етапі розвитку цього виду ЗМІ, коли вони розглядалися насамперед як політтехнологічний інструмент. Однак сьогодні, коли ці ЗМІ стали повноправними й самостійними у вітчизняному інформаційному просторі, сенсаційність у поданні їхніх матеріалів дедалі значною мірою кореспондується з достовірністю, необхідністю підтримки в усталеного кола читачів довіри й іміджу авторитетних видань.

Можна констатувати, що на сьогодні відповідно до дотримання принципу лаконічності періодичні електронні видання ще не знайшли своєї можливості для використання інформаційних жанрів, прикордонних із художніми, такими як репортаж, замальовка та есе. Ці жанри засновані на точному відображенні світосприймання автора з застосуванням прийомів як інформаційного, так і художнього опису. Це потребує додаткових зусиль і витрат часу, емоційної енергії журналіста й не завжди є виправданим для сучасного читача новин. Більшості користувачів сучасних інформаційних джерел на сьогодні видається достатнім, замість словесного відображення авторської присутності на місці події, ознайомлення з відповідними теле- і фотоматеріалами.

Розвиток аналітичних жанрів у періодичних електронних виданнях здійснюється на нинішньому етапі в напрямі вдосконалення оглядових, оглядово-аналітичних, оглядово-прогнозних публікацій. Такі матеріали орієнтують читача (користувача) в сукупності факторів, що впливають на події громадського життя, у закономірностях розвитку цих подій і можливостях їх впливу на перебіг такого життя. За допомогою такої організації матеріалу відбувається економія часу користувача, необхідного для ознайомлення з великим масивом матеріалу, здійснюється синтез значних обсягів інформації, пропонується кінцевий підсумок такого синтезу.

Особливістю аналітичних жанрів періодичних електронних видань поступово стає підкреслена персоніфікація авторів, авторів-брендів, порівняно з підкресленням завжди в традиційних виданнях як бренда самих журналів чи газет. Сьогодні відомих політиків, політологів, економістів, експертів з важливих питань розвитку суспільства намагаються представляти у своїх випусках різні видання, піднімаючи цим самим свій рейтинг. Самі ж експерти, використовуючи умови, пов'язані з розвитком свободи слова, мають можливість глибше відобразити свою індивідуальність в оцінках подій, у прогнозах, зацікавити своїм способом мислення, викликати довіру в якомога більш широкого кола користувачів.

З огляду на часовий фактор, рівень підготовленості аудиторії до використання інформації, характерний для сьогодення, такі аналітичні жанри, як аналітична кореспонденція, стаття (у всіх її різновидах) поки що не користуються популярністю в періодичних електронних виданнях. Вони до сьогодні не змогли трансформуватись у вигляд, прийнятний для сучасного кола читачів.

Інший аспект пояснення непопулярності цих жанрів в електронній пресі обумовлюється також тим, що нехарактерні для неї на сьогодні виражальні можливості традиційної журналістики можуть бути знайдені в електронних версіях тієї ж традиційної преси.

У цілому ж, як про це зауважує Р. Крейг, «інтернет-журналістика відрізняється від усіх видів ЗМІ, що існували раніше. Вона пропонує найкраще, що є в електронних і друкованих ЗМІ, не втрачаючи власних особливостей. Вона може поєднувати глибину викладу інформації друкованої журналістики, переконливість і безпосередність телебачення завдяки постійному оновленню і прямим аудіо- і відеоматеріалам з місць подій у поєднанні з унікальною можливістю давати своїм користувачам посилання на сайти, де вони зможуть докладніше дізнатися про теми, що їх цікавлять» [5].

Електронні версії газет і журналів на паперових носіях, як, власне, і відповідна інформація радіо та телебачення прямо не належить до періодичних електронних видань. Це пояснюється специфікою їх орієнтації на користувача і, відповідно, своєрідними технологіями донесення до нього

інформації. Проте потреба розгляду електронних версій традиційних видань у контексті дослідження цієї теми обумовлюється такими обставинами:

- по-перше, електронний варіант цих видань є на сьогодні істотним джерелом наповнення вітчизняного інформаційного простору. Для розвитку періодичних електронних видань дуже важливою є саме якісна характеристика цього простору;

- по-друге, електронні версії традиційної преси безпосередньо межують за формою своєї подачі з періодичними електронними виданнями і цим самим дають можливість окреслити відмінності й специфічні особливості обох видів інформаційних джерел;

- по-третє, значна частина традиційних видань, представляючи електронні версії своїх випусків в Інтернеті, дедалі більшою мірою враховує специфіку впливу на користувача у сфері мережевих видань і, відповідно, переформатовує свою інформацію.

Сьогодні вже можна говорити також і про комплексний підхід до використання продукованих інформаційних ресурсів багатьма потужними інформаційними центрами в Україні. Можна згадати при цьому розвиток інформаційного ресурсу Кореспондент.net, на базі якого сьогодні успішно функціонує журнал у паперовому вигляді «Кореспондент» із привнесеними в подачу його матеріалів елементами електронних інформаційних технологій [6]. Можна спостерігати і зворотний процес представлення в Інтернеті електронних версій газет «Дзеркало тижня» [7], «День» [8], електронних версій найважливіших матеріалів та їх розширеного інформаційного контексту, представленого телеканалами «Інтер» [9], 5-й канал [10], Перший національний [11], «Радио+» [12] та ін.

Як показує практика функціонування електронних інформаційних ресурсів у вітчизняному інформаційному просторі, на сьогодні існує не менш, як чотири основні стійкі мотивації для представлення електронних версій традиційних видань в Інтернеті:

- потреба органів державної влади й місцевого самоврядування через підконтрольні їм періодичні видання поліпшити інформування громадян про свою діяльність;

- своєрідна мода на представлення ЗМІ, як й інших структур, в Інтернеті,

що додає їм солідності, авторитету;

– реклама серед користувачів Інтернету своїх видань. Це стає особливо важливим з урахуванням тієї обставини, що кількість користувачів Інтернету на сьогодні налічує близько 14 млн осіб;

– забезпечення комплексного підходу до використання виготовленого, акумульованого з глобального інформаційного простору інформаційного ресурсу із застосуванням як традиційних, так і новітніх електронних технологій. Такий підхід на сьогодні є інноваційним і забезпечує найбільш ефективно використання інформації.

У зв'язку з викладеним вище треба зауважити, що введення в технологічний процес підготовки традиційних видань електронного набору й верстки полегшило можливості представлення їхніх електронних версій в Інтернеті. Однак ця можливість значною частиною керівництва традиційних газетно-журнальних видань використовується далеко не повністю. Так, досвід вивчення функціонування обласної преси в СІАЗ НБУВ протягом останніх років показує, що в Інтернеті дуже нерівномірно представлені обласні газети. Досить часто таке представлення має формальний характер, відповідні сайти поновлюються несвоєчасно й неповністю. Цей факт говорить про те, що важливе джерело розвитку інформатизації українського суспільства не виконує повною мірою своїх завдань.

Так, за інформацією відділу аналізу періодичної преси СІАЗ, серед обласних газет АРК «Керченский рабочий», «Крымская газета» та «Севастопольские известия» не представлені в Інтернеті, «Крымское время» (<http://time4news.org>) не оновлюється з 28.12.2010 р., «Слава Севастополя» (<http://slava.sebastopol.ua/>), «Кримська світлиця» (<http://svitlytsia.crimea.ua/>), «Крымская правда» (<http://www.kp.crimea.ua/>), «Крымские известия» (www.ki.rada.crimea.ua), «Севастопольская газета» (<http://gazeta.sebastopol.ua/>), «Крымский телеграфъ» (<http://www.ktelegraf.com.ua/>), «Кафа» (kafanews.com), «Южная столица» (<http://stolica.crimea.ua/>), «Голос Крима» (<http://www.goloskrima.com/>) в Інтернеті представлені.

У Вінницькій області мають своє представництво в Інтернеті: «33 канал» (<http://www.33channel.vinnitsa.com/>), «Місто» (<http://www.misto.vinnica.ua>) та

«Вінниччина» (www.vinnichina.inf.ua). Не представлені: «Вінницька газета», «Крила України» та «Незалежна газета “Свобода слова”».

Серед регіональних ЗМІ Волинської області в Інтернеті можна знайти: «Віче» (<http://viche.lutsk.ua/>), «Волинь» (<http://www.volyn.com.ua/>), «Волинська газета» (<http://volga.lutsk.ua/>), «Відомості» (<http://vidomosti-ua.com>), «Волинська правда» (pravda.lutsk.ua/), «Вісник» (www.visnyk.lutsk.ua/). Виключно в паперовому вигляді: «Волинь-нова» та «Луцький Замок».

У Дніпропетровській області представлені в Інтернеті: «Вісті Придніпров'я» (www.vesti.dp.ua), «Днепр вечерний» (www.dv-gazeta.dp.ua), «Днепровская правда» (<http://dneprovka.dp.ua>), «Популярные ведомости» (<http://www.pv-gazeta.dp.ua/html/index.php>), «Лица» (<http://www.the-persons.com.ua/>), «Берег надій» (<http://beregnadiy.ucoz.com/>), «Горожанин» (www.gazeta.dp.ua/), «Коммунист Кривбасса» (<http://www.kpu.krivbassinfo.com/>), «Зоря» (<http://www.zorya-gazeta.dp.ua/>), «Наше місто» (<http://nashemisto.dp.ua/>) та «Событие» (<http://sobitie.com.ua/>). Не представлені в Інтернеті: «Зоря-город» і «Червоний гірник».

У Донецькій області в Інтернеті відображені: «Вечерний Донецк» (<http://www.vecherka.ukr-info.net/>), «Донбасс» (www.donbass.dn.ua/), «Приазовский рабочий» (http://www.pr.azov.net/nom_gaz.htm), «Ильичевец» (<http://www.ilyichevets.com.ua/>), «Донецкие новости» (<http://www.dnews.ukr-info.net/>), «Восточный проект» (<http://www.vp.donetsk.ua/>), «Макеевский рабочий» (<http://makrab.com.ua/>), «Остров» (<http://www.ostro.org/>), «Провинция» (<http://www.konstantinovka.com.ua/>), «Технополис завтра» (<http://kramtp.info/>), «Родное Приазовье» (<http://www.rp-ua.com/>), «Кочегарка» (<http://kochegarka.com.ua/>), «Жизнь» (<http://www.lifedon.com.ua/>), «Наша Дружковка» (<http://nasha-druzhkovka.ru/>), «Вечерний Мариуполь» (<http://www.vecherka.com.ua/>), «Донецкий кряж» (<http://dkr.com.ua/>), «Салон Дона и Баса» (<http://www.salon.donetsk.ua/>), не оновлюється з 14.01.2011). Не представлені в Інтернеті: «Город», «Донеччина» і «Субота Акцент».

У Житомирській області відсутні в Інтернеті: «Житомирщина» та «Місто». Представлені: «Губернск» (<http://gubernsk.com.ua/>), «Бердичів діловий» (<http://www.berdichev.biz/>), «Ружинська земля»

(<http://ruzhizem.at.ua/>), «Репортер» (<http://reporter.zt.ua/>) та «Замкова гора» (<http://zamkova.info/>).

«Трибуна» (www.tribuna.org.ua), «Ужгород» (<http://gazeta-uzhgorod.com/>), «РІО тиждень» (<http://www.rionews.com.ua>), «Неділя» (<http://nedilya.at.ua/news/1-0-10>), «Світогляд» (<http://www.svitohlyad.info/index.php>), «Срібна земля» (<http://sribnazemlja.org.ua/>), «Новини Закарпаття» (<http://www.transkarpatia.net/>) – такі видання Закарпатської області можна переглянути в Інтернеті. Там не розміщені: «Європа-центр» та «Закарпатська правда».

У Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Рівненській і Чернівецькій областях видання представлені в Інтернеті більш рівномірно: «Бердянск деловой» (<http://delovoy.berdyansk.net/curr/index.html>), «Верже» (<http://www.verge.zp.ua/gazeta.html>), «Мелитопольские ведомости» (<http://www.mv.org.ua/>), «МИГ» (<http://www.mig.com.ua/>), «Горожанинь» (<http://www.gorozhanin.com.ua/>), «Улица Заречная» (<http://www.ulitsa.com.ua/>), «Бердянские ведомости» (<http://vedomosti.berdyansk.biz>), «Запорозька Січ» (<http://www.sich.zp.ua>), «Запорізька правда» (<http://www.online.zp.ua/zp/>), «Индустриальное Запорожье» (<http://iz.com.ua/>).

Івано-Франківська область: «Галичина» (<http://www.galychyna.if.ua>), «Західний кур'єр» (<http://zk.at.ua/>), «Галицький кореспондент» (<http://gkpress.if.ua>), «Наддвірнянська правда» (<http://pravda.if.ua>), «Народна воля» (<http://volya.if.ua/>), «Вісті Коломиї» (<http://www.visty.in.ua/>), «Прикарпатська правда» (<http://ppravda.if.ua/>).

Київська область: «Хрещатик» (<http://www.kreschatic.kiev.ua/>), «Київська правда» (<http://kiev-pravda.info/>), «Мое місто» (<http://moemisto.com.ua/>), «Киевские улицы» (<http://kievstreet.net/>).

Рівненська область: «Волинь» (www.volyn.rivne.com/), «Рівне вечірне» (<http://www.rivnepost.rovno.ua>), «Рівненська газета» (<http://www.gazeta.rv.ua>), «ОГО» (www.ogo.rv.ua), «Провінційка» (<http://provinciyka.rv.ua>), «7 днів» (<http://www.7dniv.rv.ua/>), «Вільне слово» (<http://vslovo.com.ua/index.php>), «Вісті Рівненщини» (<http://visti.rovno.ua/>).

Чернівецька область: «Доба» (<http://www.doba.cv.ua/>), «Молодий

буковинець» (<http://www.molbuk.cv.ua/>), «Час» (<http://www.chas.cv.ua/>), «Буковина» (<http://sslova.cv.ua/>), «Свобода слова» (<http://gazeta-bukovyna.cv.ua/>), «Чернівці» (<http://chernivtsy.hut2.ru/>), «Буковинське віче» (<http://bukviche.com/>).

У Кіровоградській області: «Вечірня газета» (<http://www.vechirka.com.ua/>), «Народне слово» (<http://n-slovo.com.ua/>), «Україна-центр» (<http://www.uc.kr.ua/>).

Не представлені в Інтернеті: «Ведомости плюс» і «Сільське життя плюс».

Серед видань Луганської області в Інтернеті можна побачити: «XXI век» (<http://xxi.com.ua/>), «Луганская правда» (<http://www.pravda.lg.ua/>), «Наша газета» (<http://www.nashagazeta.com.ua/>), «Ракурс+» (<http://www.new-rakurs.narod.ru/>), «Реальная газета «Ижица»» (<http://realgazeta.com.ua/>), «Молодогвардеец» (<http://www.mgm.com.ua/>), «Жизнь Луганска» (<http://life.of.lugansk.ua/>), «Восточный вариант» (<http://v-variant.lg.ua/>).

Не оновлюються: з 13.09.2011 р. – «Вечерний Луганськ» (<http://nl.irtafax.com.ua/>) і з 8.06.2011 р. – «Голос Донбасса» (<http://golos.lg.ua/>).

У Львівській області мають своє представлення в Інтернеті: «Високий Замок» (<http://www.wz.lviv.ua/>), «Поступ» (<http://postup.brama.com/>), «Львівська газета» (<http://www.gazeta.lviv.ua/>), «Експрес» (<http://www.expres.ua/>), «Ратуша» (<http://ratusha.lviv.ua/>), «Львівська пошта» (<http://www.lvivpost.net/>).

Не має свого представлення в Інтернеті «Митна газета».

«Вечерний Николаев» (<http://www.vn.mk.ua/>), «Южная правда» (<http://www.up.mk.ua/>), «ТВ ВСЕСВІТ» (<http://www.gazeta.visp.com.ua/>), «Правда.mk.ua» (<http://www.pravda.mk.ua/>), «Рідне Прибужжя» (<http://www.rp.mk.ua/>) – такі видання Миколаївської області розміщені в Інтернеті.

«Новая николаевская газета» (<http://nng.mk.ua/>) не оновлюється з 23.01.2012 р.

Не можна побачити в Інтернеті «Щотижня».

В Інтернеті мають своє представлення такі видання Одеської області: «Вечерняя Одесса» (<http://www.vo.od.ua/>), «Деловая Одесса» (<http://www.delod.odessa.net/>), «Одеські вісті» (<http://izvestiya.odessa.gov.ua/>), «Время

Ч» (<http://www.time.odessa.ua/>), «Час пик» (<http://chaspik.h12.ru/>), «Порто-Франко» (<http://www.pasco.odessa.ua/>), «Слово» (<http://www.slovo.odessa.ua/>), «Репортер» (<http://www.reporter.com.ua>), «Свободная газета» (<http://svobodnaya.odessa.ua/>), «Юг» (<http://www.yug.odessa.ua/>), «Чорноморські новини» (<http://www.chornomorka.com/>).

«Одесский вестник» (<http://www.odvestnik.com.ua>) не оновлюється з 23.07.2011 р. «Моряк України» (<http://www.moryakukrainy.com.ua/>) не оновлюється з 6.10.2011 р.

«Одесские известия» не представлені в Інтернеті.

«Вечірня Полтава» (<http://www.vechirka.pl.ua>), «Зоря Полтавщини» (<http://www.zorya.poltava.ua>), «Кременчуцький телеграф» (www.telegraf.in.ua), «Інформбюлетень» (<http://www.infob.net/>), «Кременчуцька панорама» (<http://www.panorama.pl.ua/>), «Репортер Полтава» (<http://reporter.pl.ua/>) – такі видання Полтавської області розміщені в Інтернеті.

Не представлений в Інтернеті «Полтавський вісник».

В Інтернеті можна побачити такі видання Сумської області: «Ваш шанс» (<http://www.shans.com.ua/>), «Панорама» (<http://rama.com.ua/>), «Данкор» (<http://www.dancor.sumy.ua>).

Не розміщені: «Главный редактор», «Суми і сумчани» та «Сумщина».

«Вільне життя» (<http://vilne.org.ua/>), «Свобода» (<http://svoboda.te.ua/>), «Номер один» (<http://gazeta1.com/index.php/uk-UA/>), «Місто» (<http://gazeta-misto.te.ua/>), «Народне слово» (<http://narodne-slovo.te.ua/tag/ternopil/>) – такі видання Тернопільської області розміщені в Інтернеті.

«Тернопільська правда» (<http://t-pravda.te.ua/>) не оновлюється з 31.12.2011 р., а «Нова ера» (<http://novaera.te.ua/>) – з 13.06.2011 р.

Не мають свого представлення в Інтернеті: «Нова Тернопільська газета» та «Тернопіль вечірній».

Серед видань Харківської області в Інтернеті можна побачити такі: «Вечерний Харків» (<http://www.vecherniy.kharkov.ua/>), «Время» (www.time.kharkov.com), «Главное» (<http://glavnoe.ua>).

На реконструкції перебуває «Слобідський край» (<http://slk.kh.ua/>).

Тимчасово недоступним є сайт «Харьковские известия» (<http://www.izv.kharkov.ua/>).

З 3.08.2011 р. не оновлюється «Пятница» (www.5nizza.kharkov.ua).

В Інтернеті розміщені такі видання Херсонської області: «Гривна» (<http://www.grivna.ks.ua/>), «Гривна-СВ» (<http://www.grivna.ks.ua/>), «Новий день» (<http://www.newday.kherson.ua>), «Вгору» (<http://www.vgoru.org/>), «Площадь свободы» (<http://www.pskherson.com.ua>), «Херсонська правда» (<http://pravda.ks.ua/>) та «Політична Херсонщина» (<http://polit-kherson.info/>).

Не мають представлення в Інтернеті: «Наддніпрянська правда», «Херсонський вісник».

Також в Інтернеті не можна переглянути такі видання Хмельницької області: «Подільські вісті» та «Хмельниччина». Розміщені в Інтернеті: «Моя газета+» (<http://www.moyagazeta.com./>), «Всім» (<http://vsim.ua>), «Є!» (<http://ye.ua/>), «Проскурів» (<http://proskuriv.info/>).

«Новачок» – видання Черкаської області не представлено в Інтернеті.

Представлені: «Новини тижня» (<http://nt.ck.ua/>), «Антенна» (<http://www.antenna.com.ua>), «Пресс-Центр» (<http://www.pres-centr.ck.ua/>) «Молодь Черкащини» (<http://mch.com.ua/>), «Вечірні Черкаси» (<http://vechirka.ck.ua/>), «Черкаський край» (<http://www.kray.ck.ua/>), «Нова Доба» (<http://www.novadoba.info/>) і «Нова молодь Черкащини» (<http://novamolod.ck.ua/>).

Представлені в Інтернеті такі видання Чернігівської області: «Сіверщина» (www.siver.com.ua), «Наше слово» (<http://nslovo.cg.ukrtel.net/>), «Чернігівські відомості» (<http://vid.cn.ua/>), «Чернігівський монітор» (<http://monitor.chernigov.net/>), «Град Прилуки» (<http://www.gradpryluky.info/>), «Події і коментарі (ПіК)» (<http://pik.cn.ua/>) і «Чиста політика» (<http://politika.cn.ua/>).

Не мають свого представлення в Інтернеті: «Вісник Ч», «Гарт» (рос.), «Гарт» (укр.), «Деснянська правда» та «Деснянка вільна».

Слід зауважити, що до періодичних електронних видань у мережі дотичними є також і різні форми спілкування в Інтернеті, що розвиваються на основі самоорганізації, використовуючи технічні можливості пошукових сайтів (Google та ін.) та з використанням прийнятних для диспутантів комерційних, інформаційних та інших сайтів, у т. ч. і сайтів періодичних електронних видань. Цей вид інфотворчості може урізноманітнювати

жанрову палітру періодичних електронних видань, бути для них джерелом ідей, соціологічних узагальнень тощо.

Треба зазначити, що, хоча періодичні електронні видання на території СНД розвиваються з певним запізненням порівняно з розвитком аналогічних інформаційних технологій на Заході, шлях свого становлення і в Україні, і в Росії, і в інших постсоціалістичних країнах вони пройшли порівняно швидко. Це пояснюється рядом факторів: по-перше, відпрацьованими вже в країнах з високим розвитком електронних інформаційних технологій методиками функціонування періодичних електронних видань і свідомою передачею їх на Схід разом з відповідним політико-економічним впливом. По-друге, досить швидкий темп становлення періодичних електронних видань у постсоціалістичних країнах пов'язаний із загостренням потреби в таких ЗМІ на території СНД у зв'язку з вільною політизацією процесу розвитку нових суверенних держав, організацією всіх сфер громадського життя на новій ринковій основі, а також із структуруванням і формуванням нової ієрархії соціальних структур суспільства, що реформується.

3.2. Періодичні інтернет-видання сучасної бібліотеки

Електронні ЗМІ на сьогодні вже увійшли в практику суспільного інформування як його повноправної складової частини, звичної для значної кількості користувачів. Ця обставина має бути використана і вже використовується рядом бібліотечних установ для розвитку своєї інформаційної діяльності.

Бібліотечні періодичні електронні інформаційно-аналітичні видання поступово еволюціонують і в кращих своїх зразках набувають якостей інтернет-ЗМІ. Основне призначення періодичних електронних видань бібліотек – у здійснюваному інформуванні користувачів про зміст наявних інформаційних фондів цих установ і роботу щодо їх поповнення. У цьому їхня специфіка, принципова відмінність від однотипних видань іншого призначення.

Оскільки для дедалі зростаючої частини суспільно активних користувачів

загострюється потреба оперативного використання інформації в процесі вирішення актуальних питань організації управлінської, економічної і політичної діяльності, завдань, пов'язаних з розвитком наукової, науково-прикладної сфери, іншої суспільно значущої проблематики, використання, у якому важливе, а іноді й вирішальне значення має час, періодичні електронні видання в бібліотеках розвиваються в напрямі від оперативного лаконічного інформування до надання користувачам розгорнутих інформаційних, інформаційно-аналітичних та аналітичних матеріалів. Власне, періодичні електронні видання в сучасній бібліотечній практиці є відповідно до суспільних запитів продовженням роботи з розвитку нових форм довідково-бібліографічної роботи. На сьогодні вони охоплюють насамперед процес комплектування бібліотек сучасними інформаційними ресурсами. Проте з розвитком відповідних суспільних потреб, вони дедалі більшою мірою предмет свого аналізу поширюють у сферу вже усталених фондів, у традиційний інформаційний ресурс бібліотек.

Цей процес є дуже важливим у наш час, коли основна маса вітчизняних бібліотечних фондів зберігається на паперових носіях і, таким чином, фактично не входить у сучасний інформаційний обіг на основі електронних інформаційних технологій [13]. Для основної маси користувачів, що становлять комп'ютеризоване співтовариство, у віддаленому доступі інформація про цей ресурс є доступною лише через перегляд каталогів [14], тематичних списків і відповідних анотованих продуктів довідково-бібліографічних служб [15]. Останнім часом, як це нині практикується, наприклад у НБУВ, у систему обслуговування входить надання абонентам інформаційних послуг у вигляді електронних довідок [16] і друкованих реферативних видань нових надходжень [17].

Усі ці форми роботи є вже апробованими й сприяють тією чи іншою мірою користувачам в орієнтації у системі ресурсів бібліотеки. Їх використання, однак, потребує певної інформаційної підготовки: чіткого уявлення про потрібну інформацію, про структуру бібліотечних фондів і, крім того, що нерідко буває основним фактором, наявність часу на пошукову діяльність, на орієнтацію в змістовій різноманітності навіть тематично однорідного масиву інформації. Реферативні видання, порівняно з

традиційними продуктами довідково-бібліографічної служби, дають більше уявлення про нові надходження, однак також не можуть дати повного уявлення про конкретику, необхідну для практичного використання.

Тематично відібрана відповідно до найбільш вираженого суспільного інтересу розширена інформація про газетно-журнальну, книжкову продукцію, що поповнює бібліотечні фонди, дайджест інформації, аналітичні огляди видань з актуальної тематики, аналітичні проблемні статті із системою відповідних посилань на документи фондів дають можливість користувачу для орієнтації в інформаційних ресурсах практично на будь-якій глибині занурення в змістовну основу видань і, отже, сприяють ефективному використанню суспільно значущої інформації.

При цьому істотною особливістю періодичних електронних видань є те, що їхнє змістовне наповнення відображає не весь масив наявної у фондах бібліотеки інформації – ці масиви у своїх виданнях відображають традиційні бібліотечні служби каталогу, довідково-бібліографічного та реферативного обслуговування. Періодичні електронні видання орієнтовані на задоволення тематично локалізованих запитів, пов'язаних з необхідністю інформаційного забезпечення суспільної діяльності, пов'язаної з важливими подіями, вирішенням важливих проблем суспільного розвитку всіх рівнів виміру, від загальнонаціональних до локальних, конкретних проектів в економічній, політичній і будь-якій іншій сфері суспільної діяльності.

Для найбільш повного донесення користувачу необхідної інформації використовують усі на сьогодні усталені вже інформаційні жанри періодичних електронних видань – від короткого, у кілька рядків повідомлення до розширеної інформації, інтерв'ю фахівців з необхідної теми, матеріалів прес-конференцій тощо, що знайшли своє відображення у фондах бібліотеки і можуть бути представлені користувачеві.

Дайджест-інформація в тематичному виданні не лише дає уявлення користувачеві про основну думку автора видання з приводу досліджуваної теми, а й дає змогу йому познайомитись із неадаптованою авторською формою вираження думки, зі стилем, способом мислення, що в певних ситуаціях (скажімо, у політичному процесі) також буває корисним.

Інформаційно-аналітичні та аналітичні жанри [18, 19] в бібліотечному

періодичному електронному виданні призначені, насамперед, для представлення актуальних ідей, прогнозів, узагальнень тих чи інших процесів, здійснених у виданнях, яким укомплектовані фонди. З піднесенням рівня сучасної бібліотечної роботи до завдань, що мають вирішувати сучасні інформаційні центри, аналітична проблематика їхніх періодичних видань значною мірою торкається проблем і закономірностей розвитку інформаційного простору, соціальних інформаційних комунікацій та посилення ролі бібліотечних установ у цих комунікаціях, перетворення бібліотечних установ в об'єднаний загальносуспільний інструмент широкого доступу до інформаційних ресурсів для всіх категорій громадян України. Аналітичні жанри бібліотечних періодичних електронних видань мають також сприяти активізації у справі донесення необхідної інформації щодо формування громадської думки з актуальних проблем розвитку українського суспільства: утвердження внутрішньосуспільної єдності, патріотизму, позитивних моральних засад і орієнтирів та ін.

Проблема вибору потрібної інформації зі значних обсягів ресурсів, наявних у фондах бібліотек, обумовлює не лише необхідність її ефективної структуризації, узагальнення, а й надання про неї більш докладної інформації, узагальнення цієї інформації аж до рівня аналітичного. У зв'язку з цим зростає затребуваність розвитку аналітичних жанрів у періодичних електронних виданнях. Введення їх в обіг, і це постійно підтверджується практикою, підвищує ефективність використання інформаційних ресурсів, сприяє підвищенню якості практичної діяльності у всіх сферах громадського життя.

Аналітична діяльність, її методи та технічні засоби динамічно розвиваються, реагуючи на соціально-економічні, політичні та інші зміни в житті суспільства, складність і різноманітність, накопичення нових знань та інформації. І якщо раніше, вказує кандидат педагогічних наук, доктор ХДАК О. Кобелев, термін «аналітика» застосовувався самостійно, то сьогодні в інформаційному суспільстві дедалі частіше до нього додається слово «інформація» і він вживається вже як новий термін «інформаційно-аналітична діяльність» [20]. Сучасна практика бібліотечної діяльності дає підставу певною мірою погодитись із пропозицією дослідника, розглядаючи

поняття «інформаційно-аналітична діяльність» як збірне, до якого входить також і термін «аналітика».

Відповідно до цього типу діяльності в інформаційній сфері набувають зростаючого значення інформаційно-аналітичні структури як самостійні, по типу відомих на Заході «фабрик думки», так і ті, що створюються в структурах органів державної влади, громадських організацій, у бізнесі тощо.

Про таку необхідність, зокрема, говорить аналіз «предметної сфери державного управління і виділення пріоритетних програмно-цільових настанов, що враховують інтереси держави та окремих регіонів» [21, с. 409]. Згідно з потребами цієї системи, бібліотечні установи можуть організовувати виробництво аналітичних продуктів, виходячи з вивчення громадської думки, шляхом аналізу системи матеріалів електронних і друкованих ЗМІ, огляду змісту наукового доробку у сфері монографічної літератури, системи документного аналізу, що міститься у фондах бібліотек. Відповідні продукти готуються періодичними електронними виданнями в НБУВ на базі відпрацьованої тематики, виходячи із запитів центральних та регіональних управлінських структур, наукових установ та інших корпоративних замовників.

Уявлення про цей процес дає огляд електронних періодичних видань СІАЗ НБУВ у контексті їх змістовного наповнення. Центральним у системі цих видань є інформаційно-аналітичний журнал «Україна: події, факти, коментарі», орієнтований на оперативне відображення актуальних економічних, політичних, соціальних проблем суспільного життя України, що видається в електронному вигляді, а також невеликим тиражем електронна версія друкується в паперовому вигляді з 1998 р. Це видання орієнтоване, як зазначено на титульній сторінці, для керівників та працівників інформаційних структур на місцях. Протягом більше як 10 років його користувачами є центральні, обласні, міські та районні державні адміністрації, наукові установи, суб'єкти вітчизняного великого бізнесу, політичні партії та ін. Періодичність видання – два випуски на місяць. У кожному випуску цього журналу є коментар на найбільш суспільно значущу подію. Подаються статті та аналітичні огляди, що стосуються найбільш суспільно значущих подій за оглядовий період. У журналі із заданою

періодичністю відображається життя кожного регіону. Важливою складовою цього інформаційного ресурсу є актуальна прес-конференція, у якій розкривається ставлення різних політичних сил до діяльності органів державної влади, резонансних подій або таких, що набувають резонансного значення в суспільстві. Важливою в цьому виданні є рубрика «Коментарі спеціалістів на звернення громадян», матеріали якої є формою роз'яснення проблем правокористування в Україні, здійснене офіційними державними структурами.

Журнал відгукується також на проблему представлення громадській думці, усім заінтересованим користувачам здобутків вітчизняної науки, успішне впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань у суспільну практику, вирішення екологічних і техногенних проблем, охорони здоров'я, налагодження співробітництва між наукою та управлінськими структурами. У журналі також відображаються результати наукових досліджень працівників СІАЗ у сфері інформатизації.

Значної популярності в різних категорій користувачів набули періодичні електронні видання – тематичні інформаційно-аналітичні бюлетені, що є офіційними додатками до інформаційно-аналітичного журналу «Україна: події, факти, коментарі». Серед них чи не найбільшою популярністю користується бюлетень матеріалів оперативної інформації електронних видань «Резонанс». Це видання орієнтує користувачів електронною інформацією в найбільш змістовних матеріалах значних масивів політологічної, економічної та іншої інформації. «Резонанс» привертає увагу, роз'яснює роботу органів законодавчої та виконавчої влади, розвиток політичного життя, економічної діяльності та ін. Видання у своєму друкованому варіанті становить інтерес і для читацької аудиторії, що не має регулярного доступу до інтернет-інформації і може задовольнити свої запити за допомогою цього видання в читальних залах бібліотек.

Багаторічною затребуваністю у користувачів характеризується ще одне видання служби – бюлетень «Проблеми ринку праці», у якому відображається перебіг вирішення проблеми з ліквідації безробіття, працевлаштування молоді тощо. Видання використовує синтезовану систему джерел, починаючи від наукових досліджень, матеріалів газетно-журнальної

періодики аж до системи електронних джерел інформації. З періодичністю у два тижні видання здійснює ґрунтовний аналіз певної суспільно важливої проблеми, основних тенденцій її прояву.

На академічну аудиторію, наукову громадськість України розраховане електронне періодичне видання «Шляхи розвитку української науки». У ньому розглядаються здобутки у сфері міжнародного наукового співробітництва, впровадженні наукових результатів у виробництво, подаються звіти про наукові конференції, симпозіуми та інші форми наукового спілкування, відображається наукова діяльність у вищих навчальних закладах. Фахівці у сфері організації наукової діяльності знаходять у цих виданнях оцінки ефективності вітчизняної науки, проблеми активізації наукової діяльності в реалізації стратегічних завдань розвитку суспільства, шляхи вирішення проблем ефективного співробітництва науки та управлінських структур, знайомляться із зарубіжними досвідом організації наукової діяльності. У виданні постійно відслідковуються проблеми формування інформаційного суспільства, інноваційної моделі економіки, енергозбереження та ін.

Служба здійснює значну роботу з акумуляції, організації ефективного використання системи продуктів інформаційно-аналітичних структур України. Такі структури є ознакою часу. Вони розвиваються у зв'язку зі зростаючими обсягами виготовлюваних в Україні інформаційно-аналітичних ресурсів, у відповідь на об'єктивну потребу узагальнення нової інформації, необхідність її ефективного використання. З цією метою ця інформація узагальнюється в бюлетені «Аналітична думка в Україні». Серед найбільш популярних рубрик видання – «Політична ситуація», «Реформи в Україні» (земельна, пенсійна та ін.), «Економічна ситуація», «Соціальна сфера», «Євроінтеграція» (з найважливішими аспектами цього процесу – відображення перебігу роботи з організації зон вільної торгівлі, візового режиму з країнами Європи та ін.). Важливим аспектом аналітичного аналізу у сфері міждержавних відносин є також українсько-російське співробітництво, представлене матеріалами під однойменною рубрикою. У центрі уваги цих матеріалів – політичні відносини, офіційні ділові візити, енергетичне співробітництво, співробітництво у військовій сфері, аграрний аспект

відносин та ін.

У полі зору СІАЗ перебувають також проблеми, пов'язані з характером впливу зарубіжжя на політичне життя України. Цей процес відображається в бюлетені «Політичні технологи та технології». Матеріали цього періодичного електронного видання дають уявлення про зміст коментарів аналітичних розвідок та інших продуктів зарубіжних політтехнологів, що значною мірою впливають на політичне життя в Україні. У цьому бюлетені аналізуються проблеми, пов'язані з формуванням зарубіжної громадської думки засобами ЗМІ про ситуацію в Україні, розглядаються механізми політтехнологічних впливів. Це електронне періодичне видання має стійкий попит у середовищі українських дослідників, політичних партій, широкого кола користувачів.

Система електронних періодичних видань служби з оперативністю представлення користувачеві в два-чотири випуски на місяць формується відповідно до найбільш стійких запитів окремих категорій користувачів. Серед цих видань особливим попитом користувалися ті, що відображали процес підготовки до Євро-2012 (бюлетень «Євро-2012»). Це видання створювалось у СІАЗі в найбільш критичний період підготовки української інфраструктури до змагань, коли навіть було поставлене питання про доцільність їх проведення в Україні. (У зв'язку з провальною організацією підготовки попереднім урядом). У виданні відслідковувалися всі етапи підготовчого періоду аж до завершення будівництва стадіонів, аеропортів, доріг, системи організації транспортного сполучення між містами-учасниками змагань в Україні. Найбільш популярними рубриками цього видання стали ті, що відображають громадську оцінку діяльності владних структур, важливі етапи перебігу підготовки до змагань, у тому числі в столиці України. Увагою читачів користувалися й прогнози перебігу підготовчого процесу та аналіз їх реалізації.

До цього типу періодичних електронних видань можна віднести також і інформаційно-аналітичний бюлетень «Криза в суспільних вимірах». Його читачами були насамперед представники великих економічних структур системи УСПП, науковці, представники управлінських структур. Бюлетень давав уявлення про діяльність управлінських структур у процесі

протистояння кризовим явищам, відповідним заходам Національного банку України, оприлюднював матеріали Державного комітету статистики, що відображали прояв кризових явищ у цифровому вимірі. У цьому періодичному електронному виданні аналізувалися прояви кризових явищ у соціологічному, економічному вимірах. Зверталася увага на рівень протестної активності в різних регіонах України під впливом соціальних проблем, подавалися коментарі, експертні оцінки. У бюлетені аналізувалася також зарубіжна інформація про прояви економічної і фінансової кризи в різних країнах світу, друкувались огляди матеріалів з експертними оцінками ситуації, аналізом перспектив і рекомендаціями провідних економістів стосовно негативних впливів у світовій економіці.

Спалах рейдерської активності в Україні був відображений в оперативному інформаційно-аналітичному бюлетені «Увага! Рейдери!..». У виданні повідомлялося про найбільш резонансні прояви рейдерської активності, відображалась оцінка цього негативного процесу у ЗМІ, прослідковувалась організація правового забезпечення нейтралізації цього негативного явища, давалися конкретні рекомендації фахівців про найбільш ефективні дії жертв рейдерських захоплень для його нейтралізації.

Орієнтовані на свою, конкретну аудиторію також і випуски бюлетеня «Проблеми інформатизації», що відображає процеси розвитку інформатизаційних перетворень в українському суспільстві на основі розвитку технологічної бази, удосконалення системи електронних інформаційних комунікацій, удосконалення міжнародних інформаційних обмінів та ін.

Особливою популярністю останнім часом у середовищі комп'ютеризованої частини аудиторії користується видання «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки». У ньому розглядаються розвиток і перспективи посилення впливу соціальних мереж, відслідковуються проблеми відображення цих процесів у становленні громадянського суспільства, аналізується вплив соціальних мереж на економічну діяльність, а також розглядаються проблеми суспільної безпеки, пов'язані із сучасною технологічною базою розвитку соціальних мереж.

Ще один аспект вивчення процесу розвитку соціальних мереж пов'язаний

з аналізом змістовної частини інформаційних обмінів. Ці проблеми відображаються в спеціальних виданнях «Соціальні мережі: резонансні події тижня».

Протягом останнього часу урізноманітнюються дистантні форми інформаційно-аналітичного обслуговування користувачів у Національній юридичній бібліотеці. Насамперед заслуговує на увагу організація видання інформаційно-аналітичного бюлетеня «Громадська думка про правотворення». Дане періодичне електронне видання орієнтоване на відображення ставлення різних категорій громадськості до законотворчих і правотворчих процесів в Україні. Цей інформаційний ресурс, виходячи з проголошених його видавничим колективом намірів, є ресурсом оперативним, і тому бюлетень виходить двічі на місяць. У кожному з випусків редакційним колективом коментуються найбільш актуальні події у сфері правотворення, розміщені аналітичні матеріали. У цьому виданні також відслідковується процес організації правового супроводу резонансних, суспільно значущих подій. У ньому відображаються новини законотворчого процесу, подаються відгуки на впровадження найважливіших правових актів, здійснюються прогнози перебігу подій у вітчизняному правотворчому процесі. На сторінках даного електронного періодичного видання розміщуються діалоги між експертами з правової тематики, а також постійно ведеться щоденник блогера. Вітчизняна діяльність у правотворчій сфері співставляється також із зарубіжною правотворчою практикою.

У середовищі підприємців, насамперед членів УСПП, добре відомий також ще один інформаційно-аналітичний бюлетень Національної юридичної бібліотеки під назвою «Безпека підприємництва». Бюлетень видається спільно з керівництвом Українського союзу промисловців та підприємців. У ньому відображаються новини системи безпеки підприємництва, питання законотворення в даній галузі. На сторінках бюлетеня широко висвітлюється практика організації системи корпоративної безпеки, питання впровадження найважливіших правотворчих актів, досвід розвитку охоронного бізнесу та проблеми безпеки для підприємств, що виникають у процесі розвитку підприємницької діяльності. Бюлетень відображає важливі орієнтири для підприємницької діяльності, пов'язані з взаємовідносинами України та

Світової організації торгівлі, зростаючою актуальністю міжнародних економічних проблем інтелектуальної власності. Розглядаються питання енергозбереження, розвитку охоронної діяльності, пов'язаної з Євро-2012. У виданні також подається широка бібліографія публікацій з даної тематики.

Останнім часом розширює свій внесок в організацію дистантного інформування громадян Фонд Президентів України. Він публікує періодичне електронне видання «Науково-інформаційні ресурси про президентів та інститут президентства», що містить матеріали, у яких висвітлюється діяльність президентів та проблеми існування інституту президентства в країнах світу.

Дане видання містить у собі два розділи: перший – «Новини інституту президентства» – повідомляє користувачів про останні президентські вибори, конституційні зміни, що стосуються повноважень і виборів глав держав, а також виступи й заяви глав держав. Другий містить бібліографічні ресурси наукових досліджень іноземних і вітчизняних авторів стосовно становлення, розвитку й функціонування інституту президентства, конституційно-правового статусу посади глави держави, співвідношення різних гілок влади, зміни й вдосконалення форм державного правління, аналізу президентських виборів, внутрішньої та зовнішньої політики окремих президентів, ролі політичних лідерів і місця політичної еліти в країнах світу.

Іншим періодичним електронним виданням Фонду Президентів України є «Україна у відгуках зарубіжної преси». У цьому бюлетені фонд подає оперативну інформацію про Україну, опубліковану на сторінках зарубіжних ЗМІ.

На сьогодні матеріал у даному періодичному електронному виданні представлений за тематичними рубриками, такими як: «Інститут президентства», «Верховна Рада», «Виборче законодавство», «Політична еліта» та ін., а в межах рубрик – за хронологією.

Таким чином, відповідно до запитів різних категорій користувачів інформаційно-аналітичні структури НБУВ організували широкий спектр періодичних електронних видань різної тематичної спрямованості. Ці видання орієнтовані на задоволення потреб насамперед нових соціальних структур, що викристалізуються в сучасному суспільстві, розвиток саме

цих структур і обумовлює гостру потребу в новій необхідній для еволюції інформації. На прояв даної закономірності намагається відповідати бібліотечна установа як сучасний інформаційний центр.

Бібліотечні установи вже сьогодні сприяють доступу суб'єктів господарювання в регіонах до постійно поповнюваних ресурсів правової інформації, аналізують передовий досвід, пропагують здобутки науково-технічного прогресу та ін. На етапі виходу з економічної кризи актуальною для широкого кола корпоративних користувачів є система матеріалів про хід економічних перетворень, інвестиційну політику, розвиток міжнародного економічного співробітництва. Важливими є також аналітичні матеріали, пов'язані з розкриттям інформаційних ресурсів стосовно податкової політики функціонування фінансово-бюджетної сфери, соціальної проблематики, охорони правопорядку, ефективної боротьби зі злочинністю, шляхів вирішення екологічних проблем та ін.

Варто зауважити, що активізують задоволення суспільних запитів в аналітичній продукції також вітчизняні наукові установи. Однак робота цих структур не може повністю задовольняти суспільні запити. У зв'язку з нерозвиненістю ринку інформаційних продуктів та послуг самостійні інформаційно-аналітичні структури, наукові установи у своїй більшості на сьогодні ще не можуть стабільно й повною мірою забезпечувати потреби, пов'язані з їх функціонуванням, за рахунок реалізації аналітики. Інформаційно-аналітичні підрозділи в структурі установ і організацій виконують, як правило, вузькопрофесійні функції, дотримуються конфіденційності у сфері діяльності й не можуть задовольняти запити широкого користувача.

Водночас практика розвитку інформаційної діяльності провідних бібліотек говорить про реальну можливість задоволення запитів широкого кола сучасних користувачів інформаційно-аналітичними продуктами й послугами саме в розгалуженій системі цих установ. Це стає можливим при введенні сучасних інформаційних технологій в їх діяльність, організаційну перебудову й кадрове вдосконалення. У процесі реалізації даних умов бібліотечні установи перетворюються в сучасні інформаційні центри – ефективні посередники між інформаційними масивами сучасності й

користувачем, стають важливим джерелом виробництва й розповсюдження власної інформаційно-аналітичної продукції, що розкриває зміст значущих інформаційних ресурсів, що є в розпорядженні суспільства. Більше того, зі значною переконливістю можна стверджувати, що без бібліотечної системи вирішити проблему ефективного забезпечення сучасних інформаційно-аналітичних запитів суспільства буде неможливо.

Практика бібліотечної діяльності у сфері виробництва інформацій про інформацію, відповідних аналітичних продуктів має вже досить широкий асортимент відповідних жанрів. З точки зору І. Вишневської серед них вирізняються як фактографічна: довідкові повідомлення, досьє, кліпінг-публікації, дайджести. Серед концептографічної: інформаційно-аналітичні записки, аналітичні огляди, прогнози, аналітична доповідь та ін. [22, с. 5–12].

Усі ці продукти орієнтовані як на бібліотечних відвідувачів, так і на дистантного, насамперед корпоративного користувача [23, с. 49–58]. І якщо сучасні види інформаційної продукції бібліотек (інформаційні, довідково-інформаційні, реферативні та ін.), як правило, удосконалюють за допомогою електронних інформаційних технологій, то аналітичні продукти (тематичні огляди інформаційних ресурсів, розробки на рівні занурення в глибину концептуальних рішень, прогнозно-рекомендаційні установки, нарешті – аналітика) пов'язані з осмисленням розвитку й застосування інформаційних технологій сучасного бібліотечного аспекту даної проблеми – перебувають на рівні становлення, еволюції в напрямі забезпечення користувача уявленнями про найбільш продуктивні використання інформації.

Вивчення суспільних запитів на аналітичну інформацію бібліотек дає підстави для висновку про зростаючі потреби в аналітичному осмисленні нині існуючих проблем суспільного життя в усіх напрямках його розвитку. Так, дедалі більш важливу роль аналітика відіграє в життєдіяльності держави, у реалізації влади.

Стимулами розвитку аналітичної діяльності бібліотек є також постійна динаміка демократичних перетворень, що проявляється в нашій країні насамперед у численних виборчих процесах, маневрах політичних сил. Варто при цьому сказати, що, на жаль, ці маневри в даний час не сприяють аналітичному осмисленню суспільних процесів, не приносять ідеологічних

напрацювань, необхідних для консолідації й розвитку суспільства.

Аналітична складова частина інформаційної діяльності бібліотек може бути затребуваною в роботі економічних структур, у сфері бізнесу, маркетингових досліджень, безпеки підприємництва та ін. Як уже вказувалося вище, сьогодні, як правило, ця робота здійснюється спеціальними аналітичними структурами управлінських інститутів, компаній тощо та епізодично – інформаційно-аналітичними структурами на їх замовлення і, в основному, має закритий характер, тобто, штучно обмежує задоволення відповідної суспільної затребуваності. Як зауважував бізнес-стратег зі світовою славою К. Омає, стратеги не відкидають аналіз. У дійсності без серйозного аналізу їм навряд чи вдасться щось зробити. Але вони використовують його лише для того, щоб стимулювати творчий процес, протестувати ідеї, що виникають, вивчити їх стратегічні наслідки або ж забезпечити успішне впровадження «диких» ідей з високим потенціалом, які інакше неможливо реалізувати належним чином [24, с. 17]. Застосовуване поняття «диких ідей» якраз і свідчить про глибокий індивідуалізм бізнесу в ставленні до використання аналітики. Бібліотечні установи, у той же час, мають можливість певною мірою нейтралізувати цей індивідуалізм.

У цілому ж можна констатувати, що, незважаючи на об'єктивну потребу сучасності, інтелектуалізація суспільної діяльності розвивається недостатньо. У недостатній кількості періодичні електронні видання представлені сьогодні й на вітчизняному інформаційному ринку, що перебуває в стадії формування. З урахуванням актуальності суспільних потреб саме в аналітичній діяльності, аналітичних продуктах, що мають стимулювати активність суспільного розвитку, організація відповідної діяльності бібліотек набуває дедалі більшого значення.

Загалом, наголошує І. Давидова [25, с. 240], «... сучасне інформаційно-бібліотечне виробництво ґрунтується на посиленні аналітичного компонента в обробці інформації, компонуванні отриманих даних і наданні інформаційних послуг, які базуються на когнітивних підходах». Робота в напрямі більш глибокої аналітико-синтетичної обробки документальних потоків лише розпочинається. Необхідність її проведення зумовлена тенденціями переходу всіх суспільних структур, і чи не в першу чергу

управлінських, у всіх сферах суспільного життя (політика, економіка, наука, освіта, культура) до прогностичних форм діяльності з використанням багатоваріантних моделей розвитку подій [26]. У зв'язку з цим правомірним видається висновок Л. Костенка про те, що науково-інформаційне забезпечення таких форм діяльності може здійснити лише бібліотечна система, оскільки вона має найбільш значний документальний потенціал з глибокою історичною ретроспективою, достатнє представництво в регіонах, належний кадровий потенціал і значний досвід інформаційної діяльності [27, с. 33–38].

Цей висновок підтверджується практикою бібліотечної діяльності останнього десятиріччя, яка показує, що в даній діяльності з'являється цілий спектр форм електронного інформування користувачів бібліотеки: починаючи від інформаційних і закінчуючи – аналітичними. Створюються спеціальні структури для продукування інформаційно-аналітичних матеріалів, власних бібліотечних продуктів, для сучасних категорій користувачів. «Активізація бібліотечної діяльності на рівні сучасних потреб сприятиме розширенню доступу до необхідних суспільству інформаційних ресурсів, розвитку вітчизняного інформаційного середовища, ефективному використанню сучасних інформаційних ресурсів, що може бути серйозним аргументом для прискореного розвитку, реалізації амбітних планів Української держави» [28, с. 15].

Базою для сучасної аналітики в бібліотечних установах є насамперед моніторингова діяльність, як один із перспективних напрямів у комплектуванні фондів [29, с. 52–67]. Загалом, моніторинговий підхід, як один із варіантів організації аналітичної роботи, передбачає виокремлення ряду ключових напрямів діяльності аналітиків, які формують бази даних, накопичують і застосовують методики, набувають власного досвіду. Переваги такої організації полягають у тому, що відслідковується генезис проблем, систематично виробляються рекомендації щодо їх вирішення. Проте за всієї привабливості цієї моделі їй притаманні істотні недоліки. Її використання має обмежений характер. Їй не до снаги ті проблеми, що виходять за рамки подієвої інформації. Вона дає уявлення про перебіг подій, можливо, про основні моменти в певному, необхідному для розгляду, процесі,

але висновків – не дає. Такий вид узагальнення первинної інформації на сьогодні затребуваний, насамперед, управлінськими структурами. Даний вид матеріалів в основі своїй інформаційний, що має певну аналітичну складову.

Бібліотечні установи, виходячи із запитів користувачів, ведуть також й іншу інформаційно-аналітичну діяльність. Вони дедалі більшою мірою використовують ту можливість, що можуть здійснювати моніторинг як того нового матеріалу, яким вони комплектуються, так і за наявними в їх розпорядженні фондами інформації відповідно до суспільних запитів, пов'язаних з реалізацією масштабних планів, проектів концептуального вирішення посталих проблем і т. ін.

Сьогодні, розглядаючи моніторингову діяльність бібліотек у досить широкому й узагальненому розумінні, слід виокремити такі, найбільш затребувані користувачами, її види: моніторингова діяльність подієва, моніторингова діяльність за фондами бібліотек, за ресурсами сучасних аналітичних структур в Інтернеті, також можливі й інші форми такої діяльності.

Моніторингова діяльність подієва являє собою узагальнення сукупності моніторингових матеріалів з тієї чи іншої теми. Так, у практиці Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ найбільш популярними та затребуваними є оглядові матеріали, характерні для журналу «Україна: події, факти, коментарі», бюлетенів «Резонанс», «Безпека бізнесу» та для інших подібних видань, орієнтованих на різні групи користувачів. Виробництво власних інформаційно-аналітичних продуктів СІАЗ, наприклад, здійснюється в режимі «інформація – на базі інформації». На сьогодні можна визначити кілька напрямів, за якими затребуваність у такій продукції бібліотек найпомітніша:

- інформаційно-аналітичні, аналітичні розробки у вузькотематичних напрямках, або ж з проблематики, не розробленої вітчизняними дослідниками;
- узагальнення інформації електронних ЗМІ та розробок аналітичних центрів з актуальних питань суспільного життя;
- розробка методики й основних закономірностей розвитку інформаційної діяльності бібліотек в умовах переходу до інформаційного суспільства;

– підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів в інтересах дослідницьких проектів, науково-технічних програм, реалізації грантових тем та ін.

Моніторингова діяльність за фондами бібліотек містить у собі відповідну аналітичну роботу, пов'язану з аналізом сучасної суспільно значущої, наукової, монографічної літератури. Вона розкриває перед користувачем можливості бібліотечних фондів. Такий вид моніторингу дає можливість для відбору матеріалів, що відображають досвід попередніх поколінь, їх напрацювання і може бути надзвичайно потрібним для замовників як дороговказ, орієнтація у власному напрямі роботи. Через те, моніторинг за фондами має велике значення не тільки для аналітичної діяльності бібліотек, а й для підвищення рівня аналітичного забезпечення суспільної діяльності в цілому, може бути вагомим продуктом реалізації на інформаційних ринках.

Також досить затребуваною, як показує практика СІАЗ, є моніторингова діяльність за ресурсами сучасних аналітичних структур в Інтернеті (що стає важливим напрямом комплектування в бібліотеці). Популярність такого виду моніторингової діяльності бібліотек обґрунтовується зручністю готового продукту у разі виконання всіх необхідних вимог щодо збереження права на інтелектуальну власність.

Сьогодні вдосконалюються також методики відбору потрібної інформації із сучасних загальноцивілізаційних ресурсів. При цьому, треба зазначити, що значна частина такої інформації, сформованої в умовах, відмінних від нашої історико-культурної традиції, потребує того чи іншого рівня адаптації, «прив'язки» до умов використання в нашому середовищі.

Лише в цьому випадку використання всіх обсягів інформації сприятиме розвитку Української держави як суверенної, рівноправної в міжнародних відносинах, нації самобутньої та рівної в міжнародній спільноті.

І навпаки, штучне привнесення ідей, методик і порад на наш національний ґрунт задля малопереконливих в історичній перспективі переваг уніфікації зрештою внаслідок своєї неорганічності виявляється гальмуючим фактором, збіднює процес розвитку суспільного прогресу в його потенційних можливостях, багатогранності [30]. Варто зауважити, що різноманітність аналітичних продуктів бібліотек обмежується лише межами

запитів на такі матеріали.

Загалом, аналітична діяльність або аналітика являє собою напрям інтелектуальної діяльності людей, яка спрямована на вирішення завдань, що виникають у різних сферах життя людей і є вченням про побудову логічних роздумів і висновків. Поступово аналітика з участю бібліотечних установ розвивається в розгалужену й складну систему знань, до якої входять логіка як наука про закономірності й операції правильного мислення, наукова методологія як система принципів, методів і прийомів пізнавальної діяльності, евристика – дисципліна, метою якої є відкриття нового в науці, техніці й інших сферах життя, коли відсутній алгоритм вирішення того чи іншого пізнавального завдання, а також інформатика – наука про інформацію, способи її одержання, нагромадження, обробки та передачі. Кожна зі складових частин аналітики підпорядкована вирішенню завдань, які зумовлюються певними проблемами, що виникають у діяльності людей, і має свою структуру [31, с. 6–10].

Процес підготовки аналітичних матеріалів складається з двох етапів: по-перше, це – аналіз, під час якого розглядаються конкретні матеріали на необхідну тематику і, по-друге, це – вже, безпосередньо, синтез змісту в якісно новий вид отриманої (відібраної) відповідно до заданої теми інформації.

Аналітичні продукти періодичних електронних видань сьогодні орієнтуються, передусім, на задоволення запитів специфічної аудиторії користувачів бібліотек. Сьогодні ж найбільш перспективними, суспільно значущими користувачами бібліотек є користувачі корпоративні (представники бізнесу, політики та ін.). Відповідно, бібліотеки, для того, щоб нині бути затребуваними, готують матеріали, зручні для користування саме таким користувачам. До таких матеріалів, у першу чергу, на сьогодні слід віднести: тематичний підбір матеріалів з використанням методик аналітичного групування (матеріали предметно-орієнтованих баз даних, спеціально скомпоновані моніторингові матеріали, матеріали, орієнтовані на вирішення проблем міждисциплінарного значення та ін.), тематичні огляди і, власне, прогнозно-рекомендаційні аналітичні продукти.

Враховуючи тисячолітній досвід праці бібліотеки в системі

документальних комунікацій, центральним спрямуванням інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки є вилучення з документалізованого потоку нової інформації, її представлення та синтезування інформаційних моделей об'єктів або нового знання. Отримані результати «можуть бути прийняті до використання в циклі управління і в процесах формування поведінки об'єктів на різних рівнях їх системної або суспільної організації як при задоволенні суспільних потреб в інтелектуально-насиченій інформації (бізнесу, політики, науки, освіти), так і для управління суспільною інформацією в бібліотеках і через бібліотеку, а також у циклі управління бібліотечною системою як суспільним утворенням» [32, с. 109–117].

Отже, у першу чергу, на сьогодні *бібліотечна аналітика (гр. analytikos) це – інформаційно-аналітичний продукт, що стосується аналізу інформації бібліотечних фондів, здійснений із застосуванням методів аналізу, призначений для проведення замовником достовірного аналізу суспільних процесів і явищ.* Аналітична продукція – це, передусім, відповідь на об'єктивні потреби користувача, пов'язані з необхідністю осмислення значних обсягів інформації, розміщеної у фондах бібліотек, як сучасних суспільних центрів інформації.

Очевидно, що крім даного напрямку розвитку аналітичної діяльності бібліотек найближчим часом актуалізуються також й інші. Насамперед, це буде стосуватися наукового (аналітичного) осмислення досвіду бібліотечної діяльності в сучасних умовах, з освоєнням електронних інформаційних технологій, урахуванням сучасних, у тому числі дистантних запитів користувачів. Дуже актуальним напрямом аналітичної діяльності бібліотек, як посередників між глобальним інформаційним простором, насамперед його інтернет-ресурсами, і різними категоріями користувачів у нашому суспільстві, найближчим часом стане узагальнення закономірностей впливу глобального інформаційного простору, аналітична характеристика наявних у ньому ресурсів та ін.

Підготовка аналітичних матеріалів різного призначення в бібліотечних періодичних електронних виданнях уже сьогодні може сприяти виконанню двох дуже важливих функцій:

- по-перше, з новими, затребуваними інформаційно-аналітичними

продуктами бібліотечні установи зможуть успішно виходити на внутрішні й зарубіжні інформаційні ринки і тим самим, певною мірою, поліпшувати свою матеріальну забезпеченість. Рівень такої забезпеченості зростатиме з рівнем розвитку відповідних ринків та ефективністю входження в них. Варто до цього додати, що оцінка інформаційно-аналітичних продуктів на ринках у недалекому майбутньому може стати суттєвим індикатором якості цих продуктів;

– по-друге, розвиток інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеках, підготовка затребуваних замовниками аналітичних продуктів може стати важливим чинником подолання наявного відставання бібліотечної сфери від запитів сьогодення.

Характеристика нових надходжень до бібліотечних фондів на сьогодні є основним, але не єдиним напрямом відображення електронних інформаційних ресурсів у відповідних періодичних електронних виданнях бібліотек.

Ще один важливий напрям діяльності таких видань пов'язаний із зростаючим значенням навігаторських функцій сучасних бібліотек у дедалі зростаючих обсягах інформаційних ресурсів, насамперед електронних. Освоюючи електронні інформаційні технології, бібліотеки теоретично дістають доступ до всіх ресурсів глобального інформаційного простору, а практично – до всіх ресурсів у вільному доступі й тих, доступ до яких вони можуть одержати відповідно до досягнутих угод про співробітництво чи за узгоджену плату.

Унаслідок обмежених можливостей у більшості вітчизняних бібліотек у фінансуванні й нерозвинутої ще практики інформаційного співробітництва на договірних засадах, платні (й найцінніші) інформаційні ресурси використовуються в Україні ще недостатньо [33]. Однак глобальний інформаційний простір містить потрібну нашому суспільству інформацію й у відкритому доступі. Хоча, для її одержання необхідні додаткові трудовитрати. При певній кваліфікації інформаційних працівників, при затраті певного часу й зусиль потрібна інформація може бути знайдена й представлена в розпорядження вітчизняних користувачів. Варто при цьому зауважити, що робота із всезростаючими обсягами інтернет-інформації з

кожним роком потребує щораз більш кваліфікованої спеціальної підготовки. І дедалі менш продуктивними з кожним роком стають трудовитрати неспеціалістів в інформаційній сфері, коли вони намагаються одержати якісну інформацію з Інтернету самостійно.

Оскільки відповідною кваліфікацією, навиками роботи з інформацією, певними технологіями в Україні володіють працівники вітчизняних бібліотечних установ, останнім часом дедалі відчутніше для них формується відповідний суспільний запит на пошук, відбір, організацію потрібної українським замовникам інтернет-інформації [34]. Виконання даних завдань пов'язано також з інформуванням замовників про ресурси, що можуть бути для них цікавими. Тому дедалі більшою мірою бібліотеки нині усвідомлюють себе «навігаторами в необмеженому масиві інформації (навіть за відсутності інколи необхідної матеріально-технічної бази), і це вигідно вирізняє їх серед інших комунікативних структур. У бібліотечній свідомості ідея доступу до інформації починає переважати над ідеєю володіння нею», – зауважує стосовно цього процесу Т. Кузнецова [35]. Вона ж додає важливе уточнення про те, що інформаційна функція сучасної бібліотеки набуває також і «ресурсно-оцінюючого та ресурсно-орієнтуючого характеру» [36].

Періодичні електронні видання прямо пов'язані з реалізацією даної функції. Їх інформаційні матеріали дають уявлення про ті чи інші документи, тематичні блоки інформації, що стає предметом комплектування. Інформаційно-аналітичні матеріали дають уявлення про еволюцію сфери ідей в інформаційному виробництві, про вирішення актуальних проблем, хід суспільно значущих подій та інше, що відображаються в матеріалах, що надходять або можуть надходити до комплектування фондів.

Розвиваючи систему періодичних електронних видань, орієнтованих на відображення інтернет-ресурсів, доцільно при цьому чітко уявляти умови їх функціонування. Вони полягають в тому, що в наш час стрімко зростає виробництво глобального інформаційного ресурсу, розвиваються технології проникнення його в національний інформаційний простір кожної держави [37]. І, таким чином, дефіцит необхідної вітчизняної інформації дедалі більшою мірою заміщується інформацією зарубіжного виробництва [38]. До певної міри цей процес є закономірним і корисним. Однак, лише до певної

міри. Адже, вплив глобальних процесів на інформаційний простір будь-якої держави є позитивним лише доти, поки сприяє утворенню в ньому власної нової інформації, що не суперечить відповідній національній традиції.

Аналіз досвіду інформаційних обмінів останніх десятиріч дає підстави для висновку про те, що, навіть залишаючи поза рамками розгляду можливості спеціально організованих інформаційних агресій в інформаційний простір України, з метою вплинути з позиції власних інтересів на процес розвитку національних інформаційних ресурсів, навіть без свідомо програмованого негативного впливу глобальні інформаційні ресурси не можуть розглядатися як невичерпне дармове джерело задоволення всього обсягу інформаційних потреб окремої країни чи якоїсь соціальної групи громадян у ній [39].

Періодичні електронні видання, висвітлюючи у своїх публікаціях інформаційні здобутки, представлені в Інтернеті, певною мірою формують відповідний суспільний запит. І мають при цьому враховувати таке:

- по-перше, інформаційні ресурси глобального інформаційного простору відображають інтереси й ознаки середовища, у якому вони створювались. У зв'язку з цим, вони не можуть повністю збігатися з запитамі українського суспільства, що випливають із специфіки й логіки національного розвитку нашої держави;

- по-друге, стрімке зростання обсягів продукуюваної людством інформації за відсутності загальноновизнаної концепції розвитку цього процесу, узгодженого уявлення про методи й форми структурування наявних ресурсів, багатомовність в Інтернеті, створює дедалі більш складні пошукові проблеми при наповненні вітчизняних інформаційних баз;

- по-третє, зростаюче значення інформації в суспільному розвитку обумовлює підвищення її вартості. У зв'язку з цим, швидкими темпами розвивається загальноцивілізаційний інформаційний ринок. Як повідомлялося у виступах спеціалістів на Міжнародній науковій конференції «Інтернет/екстранет-ресурси в наукових бібліотеках», що відбулася в жовтні 2007 р. у НБУВ, за орієнтованими підрахунками, у постійному обороті цього ринку вже сьогодні перебуває понад 4 млрд дол. Найактуальніша, найкраще підготовлена до використання інформація зростає в ціні дуже динамічно. І в

той же час, за дуже невеликим виключенням власники інформаційних баз в Україні мають дуже обмежені або ж і зовсім не мають фінансових можливостей для придбання такої інформації;

– по-четверте, саме по собі використання навіть безкоштовних інформаційних ресурсів у вільному доступі в Інтернеті крім позитиву таїть у собі також і певні негативні тенденції. Вони пов'язані з об'єктивно створюваною конкуренцією з місцевими виробниками інформації й небезпекою витіснення її за межі задоволення національних інформаційних потреб. У зв'язку з цим, актуалізується необхідність вироблення цілісної стратегії використання ресурсів глобального інформаційного простору та розвитку власного інформаційного виробництва як в інтересах українського національного розвитку, так і для міжнародного співробітництва [40]. Без такої стратегії, впливових механізмів її реалізації, ринок інформації в Україні буде зазнавати таких же негативних впливів, як і будь-який інший національний ринок, не за інтересів і власної інформаційної бази, що ґрунтується на інтелектуальному, духовному доробку всіх попередніх поколінь даного народу [41].

Формуючи стратегію відображення глобальних інформаційних ресурсів у матеріалах періодичних електронних видань, вітчизняні бібліотеки постають перед проблемою, яка є характерною для всякого суспільства, що перебуває в ситуації фундаментальної суспільної перебудови. Воно відчуває необхідність удосконалення ефективності державних механізмів і при цьому потребує налагодження ефективного інформаційного супроводу діяльності управлінських структур, тобто узагальнення власного й зарубіжного досвіду, впровадження передових управлінських методик на основі комп'ютеризації даного виду діяльності, використання результатів інформатизації суспільства, впровадження здобутків сучасної науки та ін.

Сучасне суспільство потребує докорінної модернізації економічної сфери технологічного переозброєння, впровадження існуючих і творення нових власних інформаційних технологій, концентрації інтелектуальних ресурсів для вирішення найбільш насущних проблем його розвитку в стислі терміни.

Однак усе це не значить, що періодичні електронні видання мають «плавати» у всьому морі проблем сьогодення. Їх орієнтири можуть бути

найбільш суспільно корисними, коли вони будуть пов'язані з конкретними загальноукраїнськими, галузевими, регіональними планами й програмами розвитку.

Сприяючи залученню необхідних нашому суспільству зарубіжних інформаційних ресурсів, бібліотечні періодичні електронні видання мають можливість для реалізації ще однієї важливої суспільної функції: представлення національних інформаційних ресурсів у глобальному інформаційному просторі, сприяння процесу входження бібліотечних та інших інформаційних структур у сферу міжнародної торгівлі інформацією, а також активізації рекламної діяльності на міжнародних ринках інформації.

Цей напрям діяльності періодичних електронних видань має формувати у світі позитивне уявлення про державу Україну, про національну історію й культуру, демократичні перетворення, про здобутки й потенціальні можливості економіки, науки, перспективи технологічного переоснащення, інформатизацію, про можливості для розвитку співпраці, має сприяти розвитку всіх аспектів міжнародного інформаційного співробітництва.

Поряд із сприянням якісному вдосконаленню процесу комплектування бібліотек сучасними, насамперед електронними ресурсами, поширенню інформації про ці ресурси, про роботу зі збагачення бібліотечних фондів, періодичні електронні видання в бібліотеках мають виконувати ще одну важливу функцію. На рівні системи своїх виражальних можливостей, значно ширших від традиційної каталогізації, анотування та реферування, вони можуть вводити в суспільний обіг поглиблену інформацію, пов'язану з використанням знань, суспільного досвіду, акумульованого у фондах бібліотек.

Введення в суспільний обіг інформаційно-культурної в широкому значенні даного поняття спадщини минулих поколінь українського народу в наш час набуває особливої важливості, оскільки:

- сприяє реалізації невикористаних з тих чи інших причин здобутків вітчизняної наукової та науково-прикладної думки;
- є реальним фактором протистояння явищам глобалізаційної уніфікації;
- відіграє роль надійного, випробуваного досвідом попередніх поколінь орієнтира в сучасній інформаційній діяльності (особливо це є важливим у

сфері науки, культури, освіти та інших напрямках суспільної діяльності).

Представлення цієї інформаційно-цільової «основи», що відбиває закономірності пізнавальної діяльності нашого суспільства, у матеріалах періодичних електронних видань зможе стати суттєвим внеском в організацію ефективної інформаційної діяльності суспільства, сприятиме цілеспрямованій, ефективній роботі, що буде спрямована на відстоювання власних інтересів і самобутності. І в цьому вбачається важлива місія бібліотечних та інших установ з категорії традиційних інформаційних центрів сучасності.

Таким чином, з урахуванням тих перспективних завдань, що актуалізуються в даний час, можна стверджувати, що періодичні електронні видання поступово виходять на передній план в інформаційній сфері бібліотечної діяльності й у процесі свого розвитку стають важливою формою бібліотечної роботи для нового інформаційного суспільства. З їх допомогою вдосконалюється робота, пов'язана з інформуванням усієї системи користувачів, у тому числі й дистантних, про актуальні інформаційні ресурси, поліпшується система сучасного бібліотечного обслуговування.

3.3. Досвід організації виробництва періодичних електронних видань (на прикладі діяльності НБУВ)

Робота, пов'язана з організацією випуску періодичних електронних видань, є новим напрямом бібліотечної діяльності відповідно до потреб сучасних користувачів, насамперед тієї зростаючої їх частини, що користується переважно електронною інформацією.

Відповідно, вона потребує від бібліотечних працівників на сучасному етапі діяльності додаткової підготовки, а в майбутньому – відповідної спеціалізації за профілем бібліотечного працівника. Із впровадженням електронних інформаційних технологій у бібліотечну практику такі спеціалісти дедалі більшою мірою набуватимуть кваліфікації сучасних інформаційних працівників, спеціалістів з організації інформаційних ресурсів, навігаторів у цих ресурсах, організаторів ефективного використання суспільно значущої інформації всіма категоріями громадян –

тобто, успішне задоволення їхніх запитів.

Сьогодні найбільш відчутно спеціальна підготовка потрібна працівникам бібліотек, що залучені до роботи з електронними ресурсами, підготовки й випуску періодичних електронних видань. У процесі розвитку цього напрямку бібліотечної роботи, власне, вже визначаються деякі напрями такої спеціалізації.

Інформаційні працівники-технологи – крім освоєння сучасних електронних інформаційних технологій мають орієнтуватися в спеціальних програмах автоматизації бібліотечної роботи, освоїти технологічний процес видання періодичних електронних продуктів, їх оформлення, шляхи популяризації в інтернет-просторі, оперативного надання підготовлених продуктів у розпорядження користувачів, забезпечення зворотного зв'язку з ними та ін. Вони мають також знати структуру бібліотечних фондів, технології інформаційного виробництва в умовах бібліотеки, механізми сучасної бібліотечної діяльності.

Інформаційні працівники – організатори інформаційного виробництва – крім професійної підготовки у сфері сучасної бібліотечної діяльності мають також орієнтуватись в актуальних питаннях суспільного життя, мати уявлення про хід реалізації важливих програм і планів суспільного розвитку, у внутрішньополітичній та зовнішньополітичній діяльності, уміти оперативно розбиратися в змісті спеціальної проблематики, що може цікавити різні категорії замовників бібліотечних інформаційних продуктів, вивчати інформаційний попит і запити основних категорій користувачів, набувати професійних навиків підготовки інформаційних продуктів у різних жанрах, відпрацьованих уже в практиці бібліотечного інформування, оперативно реагувати на зміни в запитах на інформаційну продукцію та ін.

Інформаційні працівники – редактори крім загальної редакторської підготовки мають освоювати технології оперативного редагування текстів електронних інформаційних видань з використанням усіх наявних програмних напрацювань у даному напрямі, поглиблювати знання у сфері розширення можливостей застосування комп'ютерних програм як важливого допоміжного ресурсу, що дає можливість збереження часу в стислі строки

підготовки матеріалів, при збереженні за редактором функцій змістовного, літературного вдосконалення текстів.

Перспективними напрямками спеціалізації є також потрібний для розвитку періодичних електронних видань *репортерський, а також залучення спеціалістів з вивчення ресурсів глобального інформаційного простору, координаторів міжбібліотечних зв'язків з колегами щодо реалізації спільних проектів, спеціалістів по мультимедіа-оформленню інформаційних продуктів та ін.*

Досвід розвитку роботи з впровадження в практику бібліотечної діяльності періодичних електронних видань показує, що оптимальним шляхом організації цієї роботи є створення спеціальних бібліотечних підрозділів, у яких і концентруються кваліфіковані працівники відповідного профілю. На сьогодні в НБУВ таких підрозділів три: Фонд Президентів України, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади та Національна юридична бібліотека.

Фонд Президентів України [42] є структурним підрозділом НБУВ і діє на правах науково-дослідного інституту. Як спеціальна бібліотечно-архівна колекція є основним центром, що забезпечує збирання, зберігання та запровадження в науковий та культурний обіг документальних матеріалів, які відображають державну, суспільно-політичну діяльність, творчість та життя президентів України. Як науково-дослідний інститут фонд здійснює інформаційно-аналітичне та бібліотечно-бібліографічне обслуговування інституту президентства, вивчення досвіду функціонування цього інституту в інших державах, виконує чимало інших завдань передбачених своїм статутом. У контексті реалізації цих завдань фонд організував публікацію періодичних електронних видань, пов'язаних із вивченням досвіду вирішення складних правових ситуацій у контексті діяльності інституту президентства в різних країнах світу, а також пресове видання в Інтернеті про ефективність взаємодії владних структур України з президентською адміністрацією [43].

Паралельно фонд виконує функції спеціальної бібліотечно-архівної колекції, є основним центром акумуляції збереження та введення в науковий та культурний обіг документальних матеріалів про розвиток інституту президентства в Україні.

Як спеціальна структура НБУВ Національна юридична бібліотека є спеціалізованою бібліотекою загального користування. Вона орієнтована на забезпечення правовою інформацією працівників органів державної влади, спеціалістів-правників, науковців, студентів, представників дипломатичного корпусу та міжнародних неурядових організацій та поширення правових знань серед населення. Вона також здійснює роботу з надання довідково-консультаційної допомоги громадянам. Дана спеціалізована бібліотека орієнтована на використання фондів правової інформації, а також інформації суміжної з формуванням правової основи життя суспільства НБУВ, а також обов'язкових безкоштовних та платних примірників документів, документально-інформаційних ресурсів обмінних фондів бібліотек України, і бібліотек інших держав [44].

Відповідно до своїх функціональних призначень Національна юридична бібліотека в співробітництві з іншими спеціальними підрозділами організовує випуск періодичного електронного видання «Громадська думка про правотворення» – бюлетень оперативних матеріалів на базі аналізу правової електронної інформації.

Дане видання орієнтоване як на спеціалістів, так і на широке коло користувачів. Основною ідеєю «Громадської думки про правотворення» є моніторинг інформації та аналіз суспільної оцінки законотворчої діяльності, найгостріших питань суспільного розвитку, що потребують правового забезпечення, аналіз відгуків про регіональне правотворення, ефективність дії механізмів щодо впровадження нових законодавчих актів та інших правових документів у практику суспільного життя, якість функціонування нових правових актів у правовій системі України.

Редакційний колектив цього видання намагається зробити його максимально корисним для правників, що працюють і у сфері правотворчої діяльності, і у сфері правового регулювання суспільних процесів.

Оптимальною періодичністю цього видання дослідним шляхом було визначено щотижневий випуск. Доставка його замовникам ведеться всіма наявними способами: частині замовників воно передається в друкованому вигляді, інша частина замовників одержує його шляхом адресної дистантної доставки. Даний продукт виставляється також на сайті НБУВ.

У структурі даного періодичного електронного видання передбачено аналіз найбільш значущого, з точки зору редакції, факту суспільного життя під рубрикою «Актуальна подія». Наприкінці даної рубрики, а також і в інших рубриках представляються прогнози та сценарії імовірного розвитку подій у найближчий час.

Найвагоміші події у сфері законотворчої діяльності розміщені під рубрикою – «Аналітичний ракурс». У виданні дається аналіз змістовного наповнення правових інформаційних ресурсів, що можуть бути використані в законотворчій діяльності, а також інформація про суспільні проблеми, що потребують правового врегулювання. Своїх користувачів у даному виданні редакційна колегія знайомить з відгуками про нові законодавчі й інші правові акти, що надходять у суспільний обіг. Цей блок матеріалів висвітлюється в рубриках «Новини законотворчого процесу» та «Відгуки».

Спеціальну увагу видання приділяє найважливішим, резонансним проектам законів як, наприклад, «Проект законів “Про Державний бюджет України”, “Про вибори народних депутатів”, “Про ринок земель”» та ін.

Заслуговує на увагу користувачів, а особливо тих, хто веде правотворчу та економічну діяльність у правовому полі України рубрика «Прогнози».

Корисними для українських користувачів є також матеріали рубрики «Коментарі зарубіжних експертів». Видання включається в громадську дискусію з приводу функціонування правового поля України в рубриці «Діалоги», а також вводить у дану дискусію «Щоденник блогера».

Працівники бібліотеки беруть участь також у виданні ще одного періодичного електронного видання – «Безпека підприємництва» [45].

У співробітництві з «Центром комерційного права» бібліотека надає в розпорядження користувачів «Вісник Центру комерційного права» [46] і «Українське комерційне право» [47].

Крім періодичних електронних видань Національна юридична бібліотека доводить до відома своїх користувачів матеріали 85 журналів і збірників наукових праць із проблем держави і права та юридичних наук, надає юридичні консультації з питань, що найчастіше турбують громадян України, представляє 4,5 тис. текстів авторефератів дисертацій із правової проблематики, реферативну інформацію про публікації вітчизняних фахівців

з юридичної тематики, як навігатор представляє для своїх користувачів бази даних нормативних актів, інформацію сайтів юридичних академічних установ і вищих навчальних закладів, надає інші різноманітні послуги.

Таким чином, періодичні електронні видання бібліотеки функціонують в оточенні цілої системи інформаційних послуг, що доповнюють інформаційний ресурс видань, сприяють підвищенню ефективності обслуговування громадян правовою інформацією.

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ є першою спеціальною інформаційно-аналітичною структурою України. Нею, власне, було започатковано організацію інформаційно-аналітичного забезпечення управлінських структур незадовго після завершення формування вищих органів державної влади в Україні. Основою для створення в майбутньому періодичних електронних видань стала робота даного підрозділу з інформаційного забезпечення підрозділів Верховної Ради України, Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів та інших органів державної влади з актуальних питань суспільного розвитку, виконання тематичних замовлень вищих органів державної влади, наприклад, про аналіз матеріалів стосовно практики надання надзвичайних повноважень уряду в країнах Заходу; правонаступництво в органах влади; проблеми введення й використання державної символіки та атрибутики; проблеми організації й функціонування банківських систем у державі, а також про ставлення різних категорій населення до перших кроків у діяльності новообраних владних структур та ін. Треба зазначити, що моніторинг ставлення різних категорій громадян України до управлінської діяльності є і понині однією з основних тем у діяльності служби, оскільки вона є науковою, а отже – політично нейтральною структурою і цим забезпечує об'єктивність своїх оцінок.

Універсальний характер діяльності інформаційно-аналітичної структури в ЦНБ НАН України, а пізніше – НБУВ був зумовлений тим, що вона стала першою серед тих, що прийшли на допомогу державотворцям України. Пізніше, незважаючи на розвиток інформаційної інфраструктури, формування відомчих вузькопрофесійних інформаційних підрозділів, обсяги запитів на інформаційно-аналітичну продукцію, підготовлену СІАЗ,

не зменшувались. З розвитком державних структур, із формуванням громадянського суспільства в Україні зростали й потреби в забезпеченні інформацією.

У 1998 р. служба розпочала видання першого періодичного електронного продукту. Він був сформований у вигляді інформаційно-аналітичного журналу під назвою «Україна: події, факти, коментарі». Дане видання, за формою будучи електронним, тривалий час відповідно до запитів значної частини своїх користувачів видавалось як в електронному вигляді, так і у вигляді журнального видання в папері. Оптимальною періодичністю його представлення користувачам був дворазовий випуск щомісяця.

У процесі свого розвитку «Україна: події, факти, коментарі» пройшла ряд змістовних реконструкцій і на сьогодні набула усталеної форми з уже звичним для користувачів рубрикатором. Кожен з випусків розпочинається оглядом найголовніших, суспільно значущих подій. Основний блок матеріалів у виданні подається під рубрикою «Аналітика». У матеріалах цієї рубрики висвітлюється динаміка суспільного процесу, основна база ідей, прогнозів, оцінок в інформаційних ресурсах, що відображають суспільно значущі події, дають оцінку найважливішим фактам тощо. Найбільш оперативною рубрикою у виданні є «Актуальна прес-конференція». Видання анотує також найзмістовніші матеріали науково-прикладного значення під рубрикою «Наука – суспільству», аналізує інформаційний ресурс зарубіжного впливу на вітчизняний інформаційний простір під рубрикою «Зарубіжні відгуки про Україну». У рубриці «Влада: рішення і дії» редакція надає можливість виступу для роз'яснення тих чи інших управлінських рішень представникам органів державної влади.

Спеціалісти-правники з органів державної влади дають роз'яснення на письмові звернення з правової тематики в рубриці «Коментарі спеціалістів на звернення громадян».

Видання також інформує представників управлінських структур про нову літературу, нові інформаційні ресурси з питань державного будівництва в Україні в рубриці «До уваги держслужбовця» та про нові надходження з даної тематики до НБУВ.

Наступним, за часом від створення, періодичним електронним виданням є

трансформоване з реферативного збірника матеріалів ЗМІ видання під назвою «Шляхи розвитку української науки». Дане видання розроблялося згідно з замовленням Національної академії наук і орієнтоване на наукових працівників та представників органів державної влади, пов'язаних по роду своєї діяльності з науковою проблематикою. У структурі даного видання розглядаються проблеми ефективного використання наукового доробку в Україні («Наукові здобутки як фундамент програми урядових звершень»), здійснюється аналіз матеріалів стосовно включення вітчизняної науки в процес суспільних перетворень («Оцінки ефективності науки в Україні»).

Крім того, розглядаються перспективні напрями наукових досліджень, представляються користувачам наукові здобутки, пов'язані зі стратегією розвитку України, взаємовідносинами науки та влади, з аналізом суспільних викликів і потреб в орієнтації українських дослідників, постійно відслідковується зарубіжний досвід організації наукової діяльності.

Ефективним досвідом співробітництва СІАЗ з Українським союзом промисловців і підприємців стало інформаційно-аналітичне видання «Безпека підприємництва». Дане видання орієнтоване насамперед на більш як 500 абонентів, членів УСПП, а також на замовників у владних структурах. У ньому розглядаються актуальні проблеми системи корпоративної безпеки у бізнесі, розвиток правової основи вітчизняної приватної економічної діяльності, аналізуються методики діяльності приватних охоронних структур, проблеми безпеки підприємництва, постійно відслідковується боротьба з таким негативним явищем сучасної дійсності в Україні як рейдерство, розглядаються інформаційні ресурси, що стосуються міжнародної економічної діяльності, проблем інтелектуальної власності, інноваційних технологій в енергозбереженні та ін. До відома підприємців України представлено бібліографію нових видань з даної проблематики.

У зв'язку з розширенням запитів користувачів електронною інформацією, що виявляють інтерес до спеціальної проблематики навколо періодичних електронних видань, службою було створено ряд тематичних інформаційних, інформаційно-аналітичних бюлетенів, що представляють абонентам спеціалізовані ресурси електронної інформації. Серед таких бюлетенів найбільшої популярності набули «Резонанс» – бюлетень оперативної

електронної інформації про актуальні події політичного й економічного життя, «Політичні технологи та технології» – із відображенням зарубіжних впливів на українське політичне життя, «Проблеми зайнятості населення» – з висвітленням питань працевлаштування населення, ринку праці та діяльності Державної служби зайнятості, «Євро–2012 у відгуках ЗМІ» – тижневий огляд матеріалів ЗМІ стосовно підготовки та організації проведення Євро–2012 в Україні та ряд інших видань.

Під час аналізу запитів користувачів насамперед електронної інформації прослідковується тенденція до подальшої диференціації їхніх інтересів, що вимагатиме формування нових періодичних електронних видань для їх задоволення.

Досвід роботи НБУВ щодо організації використання періодичних електронних видань як важливої форми представлення ресурсів бібліотеки користувачам, інформування їх про надходження нових ресурсів до фондів з урахуванням сучасних суспільних потреб, а також інформування про еволюцію масивів інформаційних ресурсів у глобальному інформаційному просторі, що становлять інтерес для вітчизняних користувачів, дає можливість сформулювати основоположні методологічні принципи даного напрямку бібліотечної діяльності. Їх систематизація сприяє зменшенню підготовчого періоду в процесі створення нових видань, допомагає уникнути суттєвих прорахунків при їх пробних випусках, зосереджувати творчі зусилля на найважливіших елементах підготовчого періоду з тим, щоб досягати застосування оптимальних виражальних можливостей, використання максимальної ефективності даного виду ЗМІ в задоволенні запитів аудиторії, на яку ці ЗМІ орієнтовані.

Такі принципи є важливими з огляду на перспективу. Вона полягає в тому, що сьогодні вже можна прогнозувати процес розширення асортименту таких видань у недалекому майбутньому у зв'язку з процесом прискореної структуризації сучасного суспільства, що спостерігається в наш час, розширенням при цьому діапазону інформаційних інтересів його структурних складових. Особливо при формуванні нових утворень і розвитку соціальних зв'язків у сучасному суспільстві.

У системі принципів підготовки періодичних електронних видань

основну організуючу роль має *принцип адресності*. Це має особливе значення, оскільки відповідно до цього принципу має формуватися весь інформаційний ресурс видання. А цей ресурс має відповідати основним підходам до процесу формування й розвитку інформаційної основи сучасних соціальних структур суспільства [48, с. 200–224].

Пропоновані конкретному адресату видання мають якомога вичерпніше орієнтувати його в потрібній інформації. Їх редакційний колектив має досягати якомога точнішого врахування інтересів абонента, усунення надлишкової інформації у виданні, що може значно знижувати цінність даного інформаційного продукту.

Як показує досвід, принцип адресності має використовуватися насамперед у спеціальних виданнях, орієнтованих на якусь конкретну проблематику, конкретну групу замовників, що працюють над її реалізацією. Характерна особливість даного видання полягає у використанні професійної термінології, що економить час і стислості викладу, вилученню із системи опрацьованих матеріалів популяризаторської інформації, концентрації на спеціальних проблемах на систематизації основних ідей, гіпотез, пропозицій щодо їх реалізації.

Принцип адресності має застосовуватись і при орієнтації видання на широку аудиторію. При цьому потрібно враховувати хоч і значно ширший, ніж у попередньому варіанті, але також не безмежний спектр інтересів даної аудиторії, витримувати оперативність, забезпечення новизни інформації, використання сучасних форм її подачі, висвітлювати нові, важливі для ходу суспільних процесів аспекти резонансних подій і аналізу фактів. Формуючи власну позицію щодо їх висвітлення, колектив, який готує періодичні електронні видання, стимулює користувача до позиціонування в даній темі, незалежно від того, сприймає він точку зору авторського колективу, чи ні.

Принцип актуальності є життєво необхідним для будь-якого періодичного видання. Періодичні електронні видання мають орієнтувати абонентів у найновішій інформації згідно із заявленою проблематикою, звертати їх увагу саме на найновіші методики вирішення суспільно значущих проблем, найновіші ідеї, прогнози, гіпотези, на факти, що відображають важливі етапи розвитку нових суспільних процесів, явищ і т. ін.

Треба зазначити, що актуальність не обмежується представленням нової зарубіжної й вітчизняної інформації. Дуже важливим є ознайомлення користувачів також з вітчизняним досвідом, нагромадженим попередніми поколіннями українського народу з вирішення актуальних проблем, або ж використання досвіду асоціативних уже відомих підходів до проблемних питань у минулому. Дана складова актуальності має забезпечувати використання й розвиток національних традицій у сфері суспільного розвитку, що мають бути дороговказом для сучасників в умовах активізації глобалізаційних процесів у світі.

Дуже важливим для успіху видання є також і *принцип оптимальності джерельної бази* його формування й розвитку. Ця база має бути узгодженою із замовником, відповідати змісту його діяльності. Визначивши систему інформаційних баз для функціонування даного видання, редакційний колектив має постійно оновлювати, поповнювати їх, аналізувати суміжні залученим пласти інформації, що має сприяти розвитку зацікавленості стосовно видання у замовника.

Джерельна база періодичних електронних видань формується за допомогою аналізу вже наявних фондів у бібліотеці, вітчизняних ресурсів нової інформації, що можуть бути предметом комплектування, а також відповідних інформаційних масивів глобального інформаційного простору. При цьому наявні фонди власної бібліотеки, а також залучені інформаційні ресурси бібліотек, пов'язаних з даною бібліотекою кооперативними відносинами, мають обов'язково використовуватись при вирішенні актуальних проблем сучасності. Цим самим полегшується процес віднайдення оптимальних з точки зору національних інтересів рішень, зберігаються важливі елементи національних суспільних традицій, вибираються шляхи вирішення проблем. При цьому даний підхід сприяє введенню в активний суспільний обіг інформаційних ресурсів бібліотечних фондів і, що особливо важливо, тих з них, що зберігаються на паперових носіях.

Редакційні колективи періодичних електронних видань бібліотек відповідно до визначеної джерельної бази мають проводити постійний моніторинг вітчизняного інфотворення, пов'язаного з проблематикою

видання. Оскільки у вітчизняному інформаційному просторі на сьогодні відсутня чітка система співвідношення між інформаційним виробництвом і реальними суспільними потребами на інформацію, дана ситуація має враховуватись редакційними колективами. Вони мають аналізувати хід інформаційного виробництва (наукову інформацію про проведені дослідження, стан правової бази, узагальнення практичного досвіду, вирішення важливих суспільно значущих проблем та ін.), як того, що стосується даної проблематики і може бути тією чи іншою мірою замовним, так і результатів неконтрольованого інформаційного виробництва, відбирати весь необхідний ресурс інформації з усіх цих джерел, аналізувати й описувати його у виданні, а також сприяти комплектуванню ним фондів своєї бібліотеки.

Аналіз ресурсів глобального інформаційного простору на сьогодні полегшується наявністю системи відповідних комп'ютерних програм перекладачів. З їх допомогою можна скласти уявлення про зміст тих чи інших ресурсів, відібрати інформацію, необхідну вітчизняному користувачу, проаналізувати її та представити у власному виданні. При підвищеному інтересі до неї користувача, ця інформація може бути введена у фонди бібліотеки, у разі потреби перекладена за рахунок користувача чи бібліотек. Мова при цьому йде про відкриті інформаційні ресурси. Редакція періодичного електронного видання може також зібрати та проаналізувати інформацію про наявні платні ресурси й представити можливість вирішення питання про їх придбання відповідним інстанціям.

Представлення зарубіжної інформації вітчизняному користувачеві в матеріалах електронного ЗМІ має здійснюватись із обов'язковим застереженням про необхідність того чи іншого рівня адаптації для успішного використання в національних інтересах.

Дотримання принципу періодичності в періодичних електронних виданнях має забезпечувати, з одного боку, дотримання необхідної безперервності в забезпеченні користувача потрібною йому інформацією без пропусків суттєвих елементів суспільного процесу, важливих елементів наукового пошуку, важливих фактів економічного, політичного життя в ритмі, що забезпечував би постійне перебування в проблематиці абонента. З

іншого боку, він має надавати оптимальні трудовитрати для забезпечення даного процесу редакційного колективу, не обтяжуючи його надмірною деталізацією в описі подій та процесів.

Досвід показує, що під час використання періодичних електронних видань періодичність їх виходу у світ, якщо це не оговорюється спеціальними договірними документами, найбільш ефективною є в щотижневому режимі, або ж при виході два рази на місяць.

Принцип оптимальності використання виражальних засобів пов'язаний з необхідністю досягнення оптимального сприйняття користувачем матеріалів періодичного електронного видання. На сьогодні ці видання відпрацювали вже досить широкий спектр жанрів подачі матеріалу, специфічних саме для даного виду ЗМІ. Це і різні форми подачі інформаційного матеріалу, і аналітичні оглядові жанри різного призначення й аналітичні статті з аналізом змісту інформаційних ресурсів та матеріали, що стосуються ознайомлення користувачів з ходом процесу еволюції бібліотечних установ, наближення їх функціональних можливостей до потреб сучасного суспільства. Перспективною новинкою останнього часу є спроби редакційних колективів періодичних електронних видань НБУВ активізувати використання у своїх виданнях блогерської інформації, здійснювати аналіз інших інформаційних ресурсів у соціальних мережах, досліджувати зростаючі можливості цих мереж.

Велике значення для процесу постійного вдосконалення ефективності періодичних електронних видань, пов'язане з реалізацією вдосконалення співробітництва із замовником, забезпечення оптимальних форм доставки затребуваних видань, організація зворотного зв'язку з ним.

Сьогодні практикується три види представлення інформаційних продуктів зацікавленому замовникові: представлення відповідних видань на сайті НБУВ, організація дистантної розсилки, надання відповідних видань абоненту в друкованому вигляді.

Поліграфічна підготовка й доставка замовнику інформаційних продуктів у паперовому вигляді потребує додаткових фінансових та трудових витрат і використовується на сьогодні переважно при передбачених у договорах випадках, а також для традиційного комплектування у фондах бібліотек.

Використання паперових відповідників періодичних електронних видань стосується проблеми сприйняття в українському суспільстві традиційної друкованої й електронної інформації й перебуває поза межами розгляду даної проблеми.

Представлення періодичних електронних видань на сайті бібліотеки є по суті пасивною формою доставки бібліотечного продукту до його адресатів. Ефективність цього способу доставки залежить від дисциплінованості інформаційних працівників структур, з якими співпрацює бібліотека. При цьому, як показує досвід, необхідна спеціалістам інформація не завжди вчасно доводиться до них. Позитивним моментом даної форми розповсюдження інформаційних продуктів є те, що з ними можуть ознайомитись всі користувачі, які виходять на сайт бібліотеки та цікавляться даною проблематикою. Проте такий стан справ не завжди влаштовує тих користувачів, які спеціально замовляють виробництво тих чи інших інформаційних продуктів з огляду на суто власні потреби.

Дистантні форми забезпечення користувачів періодичними електронними виданнями, як показує досвід, позитивно зарекомендували себе в задоволенні запитів замовників працівниками СІАЗ.

Таких постійних замовників у служби на сьогодні налічується понад тисяча. Так, як вказано у звіті СІАЗ [49] за 2011 р., служба співпрацювала, надавала інформаційно-аналітичні послуги користувачам за 1329 електронними адресами. Серед них: центральні абоненти – 24, абоненти в регіонах – 981. Зокрема: Автономна Республіка Крим – 69; Вінницька област – 58; Волинська – 25; Дніпропетровська – 60; Донецька – 72; Житомирська – 63; Закарпатська – 53; Запорізька – 49; Івано-Франківська – 28; Київська – 32; Кіровоградська – 39; Луганська – 68; Львівська – 33; Миколаївська – 45; місто Київ – 15; Одеська – 29; Полтавська – 31; Рівненська – 21; Сумська – 28; Тернопільська – 15; Харківська – 18; Херсонська – 10; Хмельницька – 34; Черкаська – 31; Чернівецька – 21; Чернігівська – 34.

Серед основних замовників СІАЗ слід назвати: Адміністрацію Президента України, Кабінет Міністрів України, Раду національної безпеки і оборони України, Міністерство фінансів України, Міністерство соціальної політики України, Інститут оперативної діяльності та державної безпеки СБУ,

Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України, представників інших силових структур, посольства України в РФ, Македонії, КМДА, понад 400 районних органів влади, велику кількість міських владних структур, 325 абонентів по лінії УСПШ та ін.

Персональна дистантна доставка замовлених продуктів гарантує конфіденційність при їх використанні, обумовлений ритм доставки та сприяє формуванню різних форм зворотного зв'язку.

Удосконалення форм зворотного зв'язку з користувачем є дуже ефективним стимулом для вдосконалення видань. Найпростішою формою такого зворотного зв'язку є періодичне спілкування з абонентом, виявлення його нових запитів і побажань. Така сама мета і в аналізі кореспонденції абонентів до редакції видань, останнім часом, як правило, електронною поштою. Важливою формою вивчення еволюції запитів користувачів є різного роду опитування, результати соціологічних досліджень, як власні, так і ті, що проводяться іншими однотипними структурами.

Усталеною формою взаємовідносин з користувачами редакцій періодичних електронних видань є укладення угод про співдружність у роботі за визначеною проблематикою. Такі угоди формалізують у раціональному сенсі цього слова відносини між партнерами, сприяють їх постійному спілкуванню, розподіляють фінансові й трудові витрати на паритетних засадах. Досвід показує, що така форма співпраці є позитивною для забезпечення дієвості видань.

У зв'язку з формуванням вітчизняного інформаційного ринку редакційні колективи періодичних електронних видань практикують виробництво певних інформаційних продуктів на договірних засадах. Слід зауважити, що ринкові відносини в інформаційній сфері на сьогодні є найбільш ефективним механізмом у сфері інформаційних обмінів. Договірні відносини із замовником, крім поповнення бюджету видань, сприяють також удосконаленню їх якості, стимулюють дослідження відповідної кон'юнктури, сприяють розвитку маркетингової діяльності і т. ін.

Організація представлення періодичного електронного видання у

вітчизняному інформаційному просторі пов'язана з необхідністю становлення рекламної діяльності, маркетингової роботи, врахування специфіки ринкових відносин в інформаційній сфері, що формуються в Україні. Редакційний колектив видання має постійно турбуватися про рекламу своїх можливостей, можливостей бібліотечних фондів, на які він опирається, дати уявлення замовникові про свої навігаторські можливості, розробляти методики рекламної діяльності в інтересах своїх користувачів, партнерів.

У процесі розвитку періодичних електронних видань бібліотек, ці видання, як перспективні форми діяльності сучасних інформаційних центрів, мають удосконалювати свою роботу з метою формування ще одного суспільно важливого принципу формування громадської думки про найважливіші проблеми та події суспільного життя, пропонувати, на базі аналізу існуючого суспільного досвіду, відображеного в інформаційних ресурсах, нові шляхи вирішення суспільно значущих проблем і завдань сучасності.

Таким чином, система принципів, що закладаються в створення й функціонування періодичних електронних видань, апробована практичним досвідом. Вона дедалі чіткіше узгоджується із запитами різних категорій користувачів, що представляють ті чи інші соціальні структури суспільства. Варто підкреслити ту обставину, що в сучасних умовах ця структура розвивається швидкими темпами. Належність користувачів до тих чи інших елементів даної системи відчувається дедалі більшою мірою. Ця належність відбивається на їх інформаційних запитах. Цим самим формується зростаюча суспільна потреба у вдосконаленні процесу доступу до інформаційних ресурсів.

Аналіз уже наявного досвіду створення й функціонування періодичних електронних видань має сприяти підвищенню дієвості електронних інформаційних продуктів бібліотек, тим самим забезпечуючи зростаючу ефективність використання інформаційних ресурсів.

Ці періодичні видання мають значну перспективу свого розвитку саме у зв'язку з вдосконаленням структуризації суспільства, зростаючою необхідністю задоволення запитів дедалі більш різноманітних його

складових, необхідністю задоволення їх інформаційно-аналітичних потреб, пов'язаних з активізацією в умовах сучасного розвитку.

Список використаних джерел до розділу 3

1. Доступ до інформації та електронне урядування / авт.-упоряд.: М. С. Демкова, М. В. Фігель. – К. : Факт, 2004. – 336 с.
2. Техника и технология СМИ: печать, радио, телевидение, Интернет / под. ред. В. В. Тулупова. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2006. – С. 313.
3. *Калмыков А. А.* Интернет-журналистика / А. А. Калмыков, Л. А. Коханова. – М. : ЮНИТИ-Дана, 2005. – С. 16–17.
4. Интернет-СМИ: понятие, регистрация, правовое регулирование [Электронный ресурс] // ЮрдопомогА: всеукраинский юридический проект. – Режим доступа: <http://jurdomoga.com.ua/ru/articles/show/48/index.htm>. – Загл. с экрана.
5. *Крейг Р.* Интернет-журналистика: работа журналиста і редактора у нових ЗМІ / Р. Крейг ; пер. з англ. А. Ю. Іщенко. – К. : Києво-Могилянська академія, 2007. – С. 125.
6. Кореспондент: новини України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/>. – Назва з екрана.
7. Дзеркало тижня: газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ZNua.com. – Назва з екрана.
8. День : щоденна всеукраїнська газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.day.kiev.ua. – Назва з екрана.
9. Телеканал «Інтер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.inter.ua. – Назва з екрана.
10. «5-й канал»: перший український інформаційний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.5.ua. – Назва з екрана.
11. «1-й канал»: перший національний канал України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.1tv.com.ua. – Назва з екрана.
12. Онлайн «Радио+» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.radioplus.com.ua. – Назва з екрана.

13. *Воскобойнікова-Гузєва О. В.* Наукові видання в структурі фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1918–1999 рр.) як об'єкт історико-бібліотекознавчого дослідження : дис. . канд. іст. наук : 07.00.08 / О. В. Воскобойнікова-Гузєва ; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 1999. – 218 с.
14. Електронний каталог НБУВ [Електронний ресурс] // Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua. – Назва з екрана.
15. Електронні інформаційні ресурси НБУВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/e_res.html. – Назва з екрана.
16. Віртуальна бібліографічна довідка [Електронний ресурс] // Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: http://www.irbisnbuv.gov.ua/info_lib.htm. – Назва з екрана.
17. Нові надходження НБУВ [Електронний ресурс] // Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua. – Назва з екрана.
18. *Москаленко А.* Современная журналистика : учебник / А. З. Москаленко [и др.] ; ред. В. Ф. Иванов ; Киев. ун-т им. Т. Шевченко, Ин-т журналистики, Европ. академия Берлина. – К. : Центр свобод. прессы, 1999. – С. 687 с.
19. *Омае К.* Мышление стратега: Искусство бизнеса по-японски / К. Омае. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 215 с.
20. *Кобелев О.* Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як соціокомунікаційний феномен / О. Кобелев // Вісн. Кн. палати. – 2009. – № 10. – С. 22–25.
21. *Дегтяр А.* Інформаційно-аналітична діяльність як засіб підвищення якості державно-управлінських рішень / А. Дегтяр // Вісн. Укр. акад. державного управління при Президентіві України. – 2003. – № 1. – С. 409.
22. *Вишневська І.* Електронні інформаційно-аналітичні продукти бібліотек як засіб удосконалення обслуговування користувачів / І. Вишневська // Наук. пр. Нац. б-ки України імені В. І. Вернадського. – К., 2007. – Вип. 18. – С. 5–12.
23. *Гранчак Т. Ю.* Возможности Интернет-изданий в контексте

повышения эффективности использования информации / Т. Ю. Гранчак // Б-ки нац. академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. – К., 2006. – Вып. 4. – С. 174–182.

24. *Омае К.* Мышление стратега: Искусство бизнеса по-японски / К. Омае. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 215 с.

25. *Давидова І. О.* Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія / І. О. Давидова. – Х. : ХДАК, 2005. – 295 с.

26. *Кастельс М.* Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ Высшая школа экономики, 2000. – 607 с.

27. *Костенко Л. Й.* Бібліотека інформаційного суспільства / Л. Й. Костенко, М. Б. Сорока // Бібл. вісн. – 2002. – № 3. – С. 33–38.

28. *Горовий В.* Оновлення бібліотек як фактор підвищення ефективності інформаційних ресурсів / В. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України імені В. І. Вернадського. – К., 2008. – Вип. 21. – С. 5–15.

29. *Онищенко О. С.* Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий. – К. : НБУВ, 2011. – 247 с.

30. *Кресіна І. О.* Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: етнополітологічний аналіз / І. О. Кресіна. – К. : Вища шк., 1998. – 391 с.

31. *Сурмін Ю. П.* Аналітична діяльність : посіб. для аналітика неприбуткової організації / Ю. П. Сурмін. – К. : Центр інновацій і розвитку, 2002. – 96 с.

32. *Ільганаєва В. О.* Аналітика в структурі бібліотечної діяльності / В. О. Ільганаєва // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Х. : ХДАК. – 2007. – С. 109–117.

33. Информационно-библиотечное обеспечение науки. Проблемы интеграции информационных ресурсов : материалы конф. / РАН, Б-ка по естественным наукам. – М., 1995. – 124 с.

34. *Ільганаєва В. О.* Бібліотечна освіта в контексті еволюції системи соціальних комунікацій : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : спец. 07.00.08 / Ільганаєва Валентина Олександрівна ; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 1996. – 44 с.

35. *Кузнецова Т. Я.* Инновационные процессы в библиотечном деле и непрерывное профессиональное образование: пути и формы интеграции / Т. Я. Кузнецова // Б-ки и образование : сб. материалов 1-й междунар. конф. – Ярославль, 2005. – С. 68–74.

36. Там само.

37. Информационное обеспечение науки. Новые технологии : сб. науч. тр. / ред. Н. Е. Каленов. – М. : [б. и.], 1977. – 163 с.; *Пурник А. В.* Компьютерная библиотека – новый вид специализированной публичной библиотеки / А. В. Пурник // Науч. и техн. б-ки. – 1998. – № 2. – С. 20–24; Новітні інформаційні технології та бібліотека. – К. : Британська Рада в Україні, 2000. – 108 с. – (The British Council; Б-ки в інформ. сусп-ві).

38. *Литвиненко О. В.* Інформаційний простір як чинник забезпечення національних інтересів України : монографія / О. В. Литвиненко, І. Ф. Бінько, В. М. Потіха ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К. : Чорнобильінтерінформ, 1998. – 48 с.

39. Там само.

40. *Давидова І. О.* Інформаційний ринок: організація, маркетинг, управління: навч. посіб. / І. О. Давидова. – Х. : Харк. держ. акад. культури, 2001. – 136 с.

41. Стратегії розвитку України: теорія і практика / ред. О. С. Власюк. – К. : НІСД, 2002. – 864 с.

42. Положення про Фонд Президентів України [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/law/96_fund.html. – Назва з екрана.

43. Там само.

44. Положення про Національну юридичну бібліотеку [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua. – Назва з екрана.

45. Безпека підприємництва : інформ.-аналіт. бюл. [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/nyub/bp/index.html>. – Назва з екрана.

46. Вісник Центру комерційного права [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу:

<http://www.nbuv.gov.ua/nyub/vckp/index.html>. – Назва з екрана.

47. Українське комерційне право : наук.-практ. журн. [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/nyub/ukp/index.html>. – Назва з екрана.

48. *Горовий В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий. – К. : Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2005. – С. 200–224.

49. Науково-інформаційна діяльність НАН України в 2011 році // Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України в 2011 році : інформ.-аналіт. огляд / Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського ; авт.: А. А. Свобода, Н. І. Смаглова, Г. І. Солоіденко ; відп. ред.: А. А. Свобода, Г. І. Солоіденко. – К., 2012. – Вип. 17. – С. 63.

ПЕРСПЕКТИВИ БІБЛІОТЕЧНИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ У РОЗВИТКУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

4.1. Інтернет-періодика як функціональний інструмент інформатизації

Нинішні масштаби інформатизації суспільства були б неможливими без широкого застосування електронних інформаційних технологій. Ці технології різко піднесли ефективність усіх сфер сучасної суспільної діяльності. Дане твердження, безсумнівно, стосується і бібліотечної діяльності. Тенденції розвитку періодичних електронних видань нерозривно пов'язані з розвитком інформаційних технологій у сучасному бібліотечному середовищі. У свою чергу, еволюція бібліотечної системи відбувається під впливом відповідних суспільних запитів, пов'язаних з необхідністю вирішення актуальних проблем, що постають нині перед нашою країною.

Процеси, що відбуваються після того як суспільство почало виходити з найгострішого етапу економічної кризи останніх років, кризових явищ, що негативно позначилися на розвитку інформаційної сфери суспільства, характеризується поступовим відновленням ефективного виробництва й використання інформаційних ресурсів. Вирішення актуальних проблем суспільного розвитку потребує забезпечення розширеного доступу до інформаційних ресурсів дедалі більш значної частини суспільства. Адже, як показує міжнародний досвід (це красномовно демонструють економічні результати діяльності «нових азійських тигрів», Бразилії, високотехнологічних галузей у Китаї та Індії), якісна організація творчої праці з відповідно грамотно поставленими завданнями дає можливість для прискореного розвитку й виходу на передові рубежі економічного та іншого розвитку в досить стислі терміни.

Слід зазначити, що на сьогодні громадяни України досить серйозно

відстають у використанні інформаційних технологій від громадян провідних країн світу. Хоча розвиток комп'ютеризації в нашій державі все ж таки відбувається. Кількість користувачів Інтернету нині постійно зростає. Проте причин для стурбованості – немало, і вони напряму пов'язані з можливістю реалізації здобутків науково-технічного прогресу й сучасної організації суспільства. А отже, стурбованість в Україні проблемами розвитку інформатизації, відповідно, закономірна й зрозуміла.

Зрозумілою є також і спроба виправлення певного прорахунку – упущення в прийнятих нормативних документах врахування, у процесі інформатизації суспільства, наявної досить потужної мережі бібліотечних установ в Україні. За умов проведення відповідної модернізації така широко розгалужена ще за радянських часів мережа бібліотечних, а також інших культурно-освітніх установ, може дійсно стати ефективним інструментом інформатизації. Вона може сприяти забезпеченню широкого доступу значної кількості громадян, і, в першу чергу, у сільській місцевості, до сучасних інформаційних ресурсів, сприяти консолідації суспільства, його освітньому, загальнокультурному й творчому розвитку, долучити значну частину громадян до активного громадського життя, що в кінцевому результаті – сприятиме консолідації суспільства в цілому.

Однак при цьому є важливим також і реальне усвідомлення проблем, пов'язаних з активізацією бібліотек в інформаційній сфері. Треба підкреслити, що в середовищі активних користувачів сучасної інформації, як правило, на базі використання найефективніших на сьогодні електронних технологій, бібліотечні установи якраз і є чи не найважливішим елементом інформаційної основи суспільної діяльності. А отже, їх функціональне призначення – підтримка ефективною циркуляції інформації в найбільш затребуваних комунікаціях і реалізації цього функціонального призначення. Поступово має утверджуватись і вдосконалюватись перспективний напрям діяльності, пов'язаний з розвитком періодичних електронних видань.

На сьогодні внаслідок нерозвиненості сучасних інформаційних відносин між бібліотечним середовищем і користувачем виникають суттєві проблеми, пов'язані з двома невирішеними питаннями. По-перше, значна частина бібліотек через цілий ряд причин ще не включилась у систему сучасних

інформаційних обмінів, у реалізацію завдань, пов'язаних з комплектуванням сучасними інформаційними ресурсами, їх структуруванням і представленням користувачу. По-друге, сучасні користувачі інформації досить туманно уявляють можливості навіть тієї частини бібліотек, що готова до сучасного інформаційного обслуговування і, відповідно, недостатньо активно формулюють відповідний суспільний запит на інформаційне обслуговування.

Бібліотечні періодичні електронні видання якраз і є тією формою діяльності, що сприяє зближенню інтересів замовника з можливостями сучасного бібліотечного обслуговування. Ця обставина є важливим посилом для прогнозу щодо можливостей значної активізації даного напрямку бібліотечної роботи.

Можна прогнозувати її беззаперечну важливість при розкритті традиційних фондів бібліотек, що нині розміщуються на паперових носіях і, таким чином, не доступні для користувачів саме електронної інформації.

Оцифрування таких ресурсів є на сьогодні дуже складною проблемою, що потребує значної затрати не тільки коштів і часу, а й значних трудовитрат від бібліотечних працівників. Проте проблема оцифрування інформаційних ресурсів насправді є дуже важливою для суспільства. Адже при цьому буде забезпечено введення в суспільний обіг дуже вагомої для суспільного розвитку інформації, що була вироблена попередніми поколіннями, перевірена практикою й може стати орієнтиром у сучасному інформаційному виробництві. Очевидно, що суспільний ефект бібліотечної роботи з оцифрування фондів на паперових носіях буде значно вищим у разі використання періодичних електронних видань як механізму ознайомлення середовища користувачів з важливою інформацією, що вже в електронному вигляді може бути корисною в практичному використанні [1, с. 125–135].

Створення можливостей для бібліотек максимально ефективно працювати із зростаючими масивами інформації є ще одним важливим напрямом ефективного використання бібліотечних установ у наповненні сучасних інформаційних комунікацій. Національна мережа бібліотечних установ має уважно вивчати й комплектувати свої фонди здобутками вітчизняної науки, культури, мистецтва, важливими, значущими матеріалами ЗМІ та іншою інформацією, що повинна збагачувати інформаційну основу національного

розвитку. Бібліотечні установи мають вивчати зростаючі обсяги інформаційних ресурсів у глобальному інформаційному просторі, здійснювати відбір необхідних у національних інтересах ресурсів, комплектувати ними свої фонди та наповнювати ними соціальні інформаційні комунікації. І це теж ще один напрям використання можливостей періодичних електронних видань для ефективного ознайомлення вітчизняних користувачів із змістовною основою нових надходжень до бібліотечних фондів, із можливостями використання їх, тематично згрупованих при вирішенні конкретних проблем, що постають нині перед українським суспільством.

Таким чином, бібліотечні установи як сучасні інформаційні центри мають активізувати виготовлення власних інформаційно-аналітичних продуктів: реферативних, оглядових, аналітичних та ін. І, як показує досвід, ефективною формою їх використання поряд з виготовленням спеціальних продуктів на замовлення є розвиток періодичних електронних видань. Такі продукти сьогодні вже затребувані в системі корпоративних замовників, що пов'язано з прискоренням темпів економічного та інших сфер життя.

Серед нових форм роботи сучасної бібліотеки великою популярністю користуються електронні бібліотеки. Такі нові підрозділи в бібліотеках дають можливість керувати значними обсягами електронних ресурсів з допомогою комп'ютера, корисні для сучасних користувачів при наборі електронних ресурсів і супутніх технічних можливостей у процесі створення, пошуку й використання інформації, вони надають якісний безпосередній доступ користувачам до інформації тощо [2]. Однак такі підрозділи в бібліотечних установах, будучи пасивними (статичними) формами бібліотечної роботи, потребують ініціативи, певних затрат часу користувача, що не завжди прийнятно для останнього. У розвитку цієї форми роботи також перспективним може бути використання періодичних електронних видань. Вони можуть добре прислужитися як ефективний рекламний інструмент для огляду змістовного наповнення електронних бібліотек, використання для цього всього спектра жанрів, що сприяють оптимальному донесенню найістотніших елементів змістової основи книг електронної бібліотеки різним за можливостями сприйняття категоріям потенційних

читачів електронної бібліотеки. Розвиток цього напрямку діяльності може ефективно співвідноситися з тенденціями еволюції електронних бібліотек, передбачуваних сучасною наукою.

На сьогодні стосовно перспектив розвитку електронних бібліотек у середовищі теоретиків існує дві основні точки зору. Так, Я. Шрайберг зазначає, що електронні бібліотеки відрізняються від традиційних бібліотек не тільки і не стільки тим, що використовують електронний формат видань, а в першу чергу тим, що забезпечують доступ до віддаленого, розподіленого та різноманітного ресурсу за допомогою телекомунікаційних технологій. Водночас працівники Інституту розвитку інформаційного суспільства Т. Єршова та Ю. Хохлов зауважують, що для електронних бібліотек не менш важливим є вирішення проблеми представлення різноманітної інформації в зручному вигляді для кінцевого користувача [3]. Останнім часом практика демонструє, що в подальшому розвитку електронних бібліотек дедалі більше відчувається необхідність комплексного вирішення й тих, і інших проблем.

Необхідність виходу бібліотечних установ на вітчизняний інформаційний ринок є ще однією проблемою, вирішення якої має сприяти утвердженню таких установ як сучасних інформаційних центрів. До ринку інформації, крім інформаційних ресурсів, дослідники зараховують ринок засобів інформаційного виробництва, зберігання й керування інформацією, беручи до уваги відповідний ринок програмних засобів, ринок наявних носіїв інформації, засобів донесення до користувача потрібної йому інформації, ринок інформаційної реклами.

Інформаційний ринок сьогодні є дуже важливою умовою ефективної самоорганізації, розвитку українського підприємництва. І в його розвитку має значення освоєння учасниками всіх об'єктів, що представляють товарний ресурс. Водночас цей ринок порівняно з іншими має яскраво виражену специфіку. Це – ринок інформаційних продуктів, до виробництва яких дедалі більшою мірою залучаються також і бібліотечні установи. Виходячи з властивостей періодичних електронних видань, можна стверджувати, що вони також можуть бути важливим інструментом просування бібліотечних інформаційно-аналітичних продуктів на інформаційному ринку.

Треба зауважити також і те, що в українських виробників інформації, у

тому числі бібліотечних, з'являються конкуренти. На українських ринках збільшується присутність зарубіжних компаній. Відповідно з'являються ознаки стимулювання ринку ділової інформації та зарубіжні інформаційні структури. Періодичні електронні видання в контексті такої ситуації мають можливість відігравати подвійну роль: крім згаданого вище механізму ознайомлення зі змістом вітчизняних бібліотечних продуктів на цьому ринку, їх реклами, вони можуть сприяти позначенню можливих негативних впливів на вітчизняний інформаційний простір недоброякісних зарубіжних інформаційних продуктів.

Розвиваючи цей аспект теми, слід звернути особливу увагу на дуже важливу суспільно значущу проблему, пов'язану із забезпеченням інформаційного суверенітету. Ця проблема актуалізувалась як одна з найбільш помітних проблем сучасного інформаційного суспільства, що розвивається в умовах активної глобалізації. Воно набуває, із розвитком сучасних інформаційних обмінів, дедалі більшої актуальності, робить щораз більш насущними питаннями, які пов'язані з необхідністю конкретизації уявлень про сучасні методики організації безпеки суверенних інформаційних ресурсів.

Дослідження останніх років вказують на те, що наявні для суверенних інформаційних ресурсів загрози насамперед пов'язані:

- з можливістю порушення змістовної цілісності, недостатнього забезпечення необхідної вичерпності суверенних масивів інформації в структурі соціальних інформаційних баз для існування та розвитку держави, нації, усіх необхідних соціальних складових частин сучасного суспільства;
- з можливістю порушення організаційної структури дотримання й розвитку інформаційного суверенітету;
- з відсталістю в процесі розвитку інформаційних технологій, призначених для обслуговування суверенних масивів інформації, а також технологій забезпечення й розвитку інформаційного суверенітету;
- зі зниженням значення інформаційного ресурсу ЗМІ як джерела оновлення суверенних інформаційних ресурсів у зв'язку зі зниженням якості відображення державних, національних інтересів, можливим послабленням їхнього значення в об'єктивному, оперативному інформуванні суспільства

про найбільш значущі для нього події, у зв'язку зі зниженням якості інформаційної діяльності, ослабленням суспільної ролі в утвердженні духовно-ціннісних орієнтирів сучасної України;

– з відставанням правової бази забезпечення інформаційного суверенітету від об'єктивних умов його реалізації;

– з порушенням основ збереження балансу вітчизняних (державних, національних) інтересів у міжнародному інформаційному співробітництві [4, с. 141–155].

Варто зауважити, що в бібліотечних установах періодичні електронні видання, поряд з активізацією інших перспективних форм роботи, можуть стати ефективним інструментом донесення важливої інформації про наявний у бібліотечних фондах ресурс суверенної інформації, що може протистояти негативним впливам і здійснити серйозний внесок у зменшення таких загроз.

При цьому слід враховувати той факт, що українське суспільство сьогодні ще має у своєму розпорядженні широко розгалужену ще за радянські часи мережу бібліотечних, а також інших культурно-освітніх установ. За умов певної її модернізації, організації належного матеріально-технічного забезпечення, що дасть можливість використовувати електронні інформаційні технології, засновані на них інформаційно-аналітичні продукти й серед них перспективні у вирішенні цих проблем електронні пресові видання можуть стати ефективним інструментом забезпечення національного інформаційного суверенітету.

За ефективного використання цих сучасних форм бібліотечної роботи серед населення вони можуть сприяти забезпеченню широкого доступу значної кількості користувачів, насамперед у сільській місцевості, до національних інформаційних ресурсів, сприяти консолідації суспільства, його освітньому, загальнокультурному й творчому розвитку на національній інформаційній основі. Така робота має сприяти долученню найбільш соціально активної частини громадян до діяльності в напрямі вирішення важливих для розвитку України проблем громадського життя, що в кінцевому результаті сприятиме консолідації суспільства, стане основою для виховання патріотизму, національної самоідентифікації, самосвідомості й відповідного позиціонування в міжнародних відносинах. Слід підкреслити, що

робота в цьому напрямі є надзвичайно актуальною. Адже в Україні протягом майже двох десятиків років розбудови державності, формування нового суспільства не вдалося досягти переконливих результатів в утвердженні загальносуспільних ідеалів, чітко визначеної, зрозумілої широкому колу громадян стратегії розвитку, що могло бути основою формування інформаційного ресурсу забезпечення розвитку українського суспільства в умовах сьогодення.

Якщо при цьому звернути увагу на ще один бік справи – ефективність використання системи національних інформаційних комунікацій, то можна стверджувати, що в забезпеченні цієї системи інформацією про духовні традиції українського народу, його соціальний досвід, практику вирішення суспільних проблем, національні традиції в науці, культурі тощо насиченість її відповідними продуктами, інтенсивність циркуляції в системі цих продуктів на сьогодні є недостатньою.

Періодичні електронні видання можуть бути інструментом ефективного поповнення національних інформаційних ресурсів доробком напрацювань вітчизняної гуманітарної науки, матеріалами, що відображають нові сучасні пласти інформації, у якій узагальнюється досвід культурного будівництва в умовах розвитку сучасного українського суспільства; напрацюваннями вітчизняних «фабрик думки», аналітичних центрів, що відповідно до закономірностей становлення інформаційного суспільства швидко розвиваються в Україні як спеціальні структури освоєння продукції зростаючого інформаційного виробництва наукового і, найчастіше, науково-прикладного узагальнення важливих процесів сучасності.

Періодичні електронні видання за своєю специфікою мають можливість доводити до суспільної свідомості у своїх оглядах результати нової вітчизняної інформаторської роботи всіх інших, поряд з бібліотечними, джерел інформаторства в Україні, включаючи відповідні підрозділи управлінських структур, економічних, громадських організацій, а також системи ЗМІ.

Серйозною проблемою, що в перспективі набуває дедалі більшої гостроти, є дуже слабке наповнення українського інформаційного простору потрібною суспільству для розвитку, відповідним чином адаптованою інформацією глобального інформаційного простору. У вирішенні цієї

проблеми значною мірою нашому суспільству можуть прислужитися саме бібліотечні установи з їхніми можливостями організованого комплектування ресурсами глобального інформаційного простору. Періодичні електронні видання при цьому можуть бути якісним змістовним орієнтиром у новій інформації з-за кордону. Однак розрізненість центрів зберігання інформації, слабка міжбібліотечна координація призводить до паралелізму в процесі комплектування новими ресурсами, не дає можливості представлення національних інформаційних ресурсів у всій повноті й потужності як повноправного суб'єкта глобального інформаційного простору.

Слабке використання такого перспективного джерела інформації, як ресурси глобального інформаційного простору, в Україні робить її більш вразливішою порівняно з державами, що дедалі активніше користуються цим ресурсом, задовольняючи суспільні потреби в тих сферах діяльності, де власна інформація не відповідає сучасним завданням розвитку.

Звертає на себе увагу той факт, що на сьогодні слаборозвинені кооперативні зв'язки в державній бібліотечній системі, відсутня єдина інформаційна стратегія, координація у виготовленні електронних інформаційних продуктів навіть у тій частині бібліотечних установ, де ця робота вже проводиться. Наявний стан справ знижує сумарне значення цього напряму роботи та є однією з причин недостатньої ефективності використання національних інформаційних ресурсів у суспільному розвитку.

Значною мірою ефективність цієї роботи могла б бути збільшена, коли б відчувалася достатня підтримка держави і у формуванні запиту на наукові, науково-прикладні дослідження в напрямі збереження і у використанні суверенних масивів інформації, забезпеченні широкого суспільного інформування про них. При цьому важливою також могла б бути підтримка державою роботи щодо забезпечення довгострокового зберігання електронної інформації, розробки методик ефективного входження центрів концентрації суспільних інформаційних ресурсів у сучасну систему соціальних інформаційних комунікацій і підтримка державою роботи щодо пропаганди використання національних суверенних масивів інформації, щодо забезпечення розвитку дистантних форм інформаційного обслуговування – особливо електронними інформаційними ресурсами – всіх категорій

користувачів.

Періодичні електронні видання можуть також стати важливим інструментом розробки сучасних технологій захисту інформаційного суверенітету при поповненні відповідних суверенних масивів інформації новими надходженнями через канали всіх видів ЗМІ.

Виразальні засоби цих видань дають можливість:

- по-перше, інформувати систему користувачів про надходження в обіг нових, важливих для розвитку суспільства інформаційних ресурсів;
- по-друге, застерігати їх від деструктивної інформації, що з'являється або може з'явитися у вітчизняному інформаційному просторі;
- по-третє, інформувати про розвиток правової бази у сфері інформаційного обігу, роз'яснювати сутність тих чи інших правових актів;
- по-четверте, надавати інформацію про закономірності розвитку конструктивних інформаційних процесів у світі;
- по-п'яте, сприяти ефективному використанню суверенних інформаційних ресурсів у соціальних інформаційних комунікаціях сучасності [5, с. 20–37].

Враховуючи ту обставину, що під впливом процесів демократизації, розвитку інформаційних запитів членів суспільства палітра всіх видів ЗМІ постійно розширюється, це ускладнює роботу із захисту інформаційного суверенітету. Інструменти цього захисту мають бути також різноманітними, адекватними загрозам і забезпечувати необхідний результат свого впливу. Адже негативним фактором є також неефективне використання інструментів захисту інформаційного суверенітету при поповненні відповідних суверенних масивів інформації новими надходженнями через канали всіх видів ЗМІ: друкованих, електронних, а також тих у їхньому складі, що набувають у процесі свого розвитку самобутності й виокремлюються як інтернет-ЗМІ.

Безпосередньо зміст матеріалів сучасних видань відображає настільки широкий спектр позицій, точок зору, що певна їх частина є за межами позитивного впливу на суверенні фонди інформації. І це ускладнює роботу із захисту інформаційного суверенітету. Інструменти цього захисту мають бути також різноманітними, адекватними загрозам і забезпечувати

нейтралізацію цих загроз. При цьому слід мати на увазі ту обставину, що суспільне значення сучасних засобів масової інформації, у тому числі й електронних, вимірюється у двох ракурсах. По-перше, вони є механізмом оперативного інформування про значущі події суспільного життя, джерелом новин, іншої пізнавальної інформації, доводять до громадян коментарі фахівців з важливих питань, експертів із проблем, стають спостерігачами журналістських розслідувань тощо.

По-друге, інформація ЗМІ має істотне значення як літопис життя суспільства і в цій якості становить інтерес для дослідників – істориків, політологів, політтехнологів тощо. При цьому вона має архівуватися, зберігатися у фондах бібліотечних установ та інших інформаційних центрів. Таке зберігання практикується з часу виникнення періодичних газетно-журнальних видань. Однак акумуляція цього виду інформації на паперових носіях дуже ускладнює їхнє використання, створює серйозні проблеми для тривалого зберігання тощо. Сьогодні в НБУВ і деяких інших бібліотечних установах періодичні електронні видання здійснюють змістовний аналіз публікацій книжково-журнальної продукції, що комплектується у фонди бібліотеки, і доводять його до широкого загалу. Можна стверджувати, що бібліотечні періодичні електронні видання якраз і є інформаційно-аналітичними продуктами, що розкривають фонди, інформують про нові інформаційні ресурси, якими бібліотека комплектується. І в цьому їхня специфіка. Слід, однак, при цьому зазначити, що у зв'язку з трудомісткістю, затратністю процесів оцифрування основних фондів доступ до переважної більшості видань, за винятком тієї їх частини, що представляє в Інтернеті електронні версії, можливий лише в стінах бібліотеки.

З розвитком електронних ЗМІ їхня інформація стає важливим джерелом комплектування бібліотек. Однак така інформація в бібліотечних установах на сьогодні комплектується вибірково й несистематично, що не дає підстав стверджувати про наявність відповідних повноцінних інформаційних баз. Така ситуація пояснюється насамперед відсутністю сьогодні чіткого суспільного усвідомлення затребуваності таких баз, а також, відповідно, відсутністю техніко-технологічного забезпечення, підготовки потрібних для цієї роботи інформаційних представників тощо.

Водночас слід зазначити, що діюча на сьогодні у вітчизняному інформаційному просторі система електронних періодичних видань дедалі більшою мірою виявляє у своїй сукупності цілий ряд спільних стійких характерних особливостей, що поступово набувають якості видових ознак. Цими ознаками дедалі більше окреслюється (із поступовою втратою характерних рис традиційних ЗМІ) новий вид оперативного інформаційного ресурсу, значення якого зростає в процесі стрімкого розвитку суспільства на основі здобутків науково-технічного прогресу.

Ці нові ознаки пов'язані з розширенням упровадження в інформаційній сфері життя суспільства якісно нового виду інформаційних носіїв, використання нових, специфічних форм подачі матеріалу, синтезу цих форм у відображенні дійсності, можливістю тісної синхронізації нової інформації з розвитком подій суспільного життя, з оперативним інформуванням про виклики навколишньої дійсності, із забезпеченням при цьому найкращих з усіх відомих у сучасній інформаційній сфері можливостей доступу до інформаційних ресурсів і активної роботи з цими ресурсами користувача. Це сприяє зростаючій ефективності використання цих ресурсів.

Створення принципово нового виду носіїв для електронної інформації обумовлена розвитком науково-технічного прогресу, сучасними здобутками у сфері фізико-хімічного блоку наук, електроніки тощо, що пов'язано зі зростаючими суспільними потребами швидкого оперування великими інформаційними масивами для вирішення завдань зростаючої складності.

Створення нових електронних носіїв інформації і технічне вдосконалення соціальних систем дало можливість для організації циркуляції великих обсягів інформаційних ресурсів у цих мережах, забезпечення ними соціальної структури суспільства, що стрімко розвивається, швидкого введення в обіг, зберігання без використання великих площ інфосховищ. З розвитком відповідних технологій постійно зростає час якісного зберігання інформації на дисках та інших пристроях без перезапису до 60 й більше років.

Зберігання електронної інформації на сучасних носіях, крім того, дає змогу ефективної її структуризації, з використанням сучасного програмного забезпечення швидкого переформатування її під реалізацію різних завдань,

чим обумовлюється зростання ефективності її використання.

У процесі архівування на сучасних носіях періодичних електронних видань за умови дотримання системності створюються бази чи сховища електронної інформації, за допомогою аналізу яких легко проявляються закономірності розвитку важливих процесів суспільного життя. На основі цих закономірностей здійснюється прогнозування, виробляються рекомендації для антимонопольного розвитку. Для порівняння: відновлені процеси під час аналізу інформації на паперових носіях потребують значно більших затрат часу, технологічно менш зручні й ефективні.

Як уже зазначалося вище, в електронних періодичних виданнях використовуються, крім текстової, також й інші форми подачі матеріалу, пов'язані з використанням звукової, зорової інформації, можливістю посилок на додаткові інформаційні ресурси, що можуть бути негайно, у разі потреби, виведені на монітор комп'ютера та використанні інформаційним працівником. Відповідно новий виведений на екран інформаційний ресурс, як правило, оснащено системою своїх посилок тощо. Таким чином, користувач уже сьогодні, беручи за основу інформаційного пошуку електронні періодичні видання, що відображають актуальні проблеми суспільного життя, має можливість зануритися в глибину відповідних ресурсів електронної інформації та одержати вичерпні дані про наявність у конкретному інформаційному центрі інформації на інших, насамперед паперових носіях. Глибина цього занурення диктується поставленими завданнями. Безпосередньо можливість залучення до вирішення суспільно важливих проблем значних масивів базової інформації, що містяться у фондах бібліотек, сприяє введенню їх в обіг, підвищенню ефективності використання інформаційних ресурсів, що є в руслі основних завдань сучасної інформації.

Використання в електронних періодичних виданнях синтезованих виражальних засобів сприяє також підвищенню рівня засвоєння матеріалу, швидкості засвоєння, що також має істотне значення, особливо під час роботи зі значними обсягами інформації, при вирішенні завдань, пов'язаних з необхідністю спеціального орієнтування користувачів на ті чи інші суспільно значущі теми.

Застосування при формуванні оперативних випусків електронних періодичних видань елементів технологій телебачення, радіо, різноманітних прийомів використання текстового матеріалу (у тому числі, наприклад, режиму рухомої стрічки новин) скорочує час підготовки видання, сприяє його синхронізації з розвитком подій і, таким чином, актуалізує його для користувача. Саме ця властивість електронних періодичних видань – оперативність – стала у свій час важливим фактором їх стрімкого входження в систему суспільного інформування, сприяла їхній популяризації в середовищі комп'ютеризованої аудиторії.

Треба також зазначити, що система цих видань поступово перетворюється в найбільш оперативний суспільний індикатор відображення як соціальних процесів, так і викликів сучасності, пов'язаних із зростаючими проблемами техногенного характеру, проявленням погодних та інших природних аномалій, стихійними лихами тощо.

Бібліотечні електронні періодичні видання швидко трансформуються також і в найбільш ефективний суспільний інструмент орієнтації в суспільно значущих інформаційних ресурсах. Це стосується, по-перше, фондів сучасних бібліотек, значною мірою відображених на паперових носіях. Паралельно з перебігом оцифрування всієї цієї інформації існує потреба в її використанні вже сьогодні. Поряд із каталогами бібліотечні електронні періодичні видання дають поглиблену інформацію користувачеві на різних рівнях змістовного розкриття, про наявну книжково-журнальну продукцію, сприяючи введенню в суспільний обіг цього інформаційного ресурсу. Важливою особливістю електронних періодичних видань у бібліотеці є також те, що вони стають важливим джерелом інформування і про нову інформацію вітчизняного виробництва, що надходить у фонди, і про значущі для українського суспільства інформаційні ресурси в Інтернеті, зокрема про ту їх частину, якою комплектуються бібліотечні фонди.

Оскільки практика сучасної бібліотечної роботи демонструє зростаюче значення кооперації у використанні фондів, в організації інформаційного обслуговування всіх категорій користувачів, на що, до речі, спрямована й Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI», електронні періодичні

видання бібліотек мають найбільший потенціал, порівняно з іншими періодичними виданнями, для інтегративних процесів, для розвитку навігаторських функцій сучасних бібліотечних установ. Таким чином, у процесі розвитку інформатизації українського суспільства, розвитку в цьому процесі електронних періодичних видань ці видання набувають стійких специфічних особливостей, якими вирізняються в системі інформування сучасного суспільства. Вони знайшли свого користувача й розвиваються як у напрямі спеціалізації (наприклад, бібліотечні, політологічні, наукові тощо), так і у сфері загальносуспільного інформування, в інтересах усіх сучасних категорій користувачів.

Електронні періодичні видання мають значну перспективу також і як інструмент представлення вітчизняного бібліотечного інформаційного ресурсу в глобальному інформаційному просторі, що є важливою складовою частиною належного представлення України в міжнародній системі документальних комунікацій. Цей процес, на думку вітчизняних дослідників, потребує:

- «– розроблення інформаційно-пошукових систем, програмного забезпечення для довготермінового запам'ятовування порядку зберігання, пошуку та надання користувачам необхідної інформації;

- удосконалення засобів ефективного представлення в глобальному інформаційному просторі наукових установ – належного інформаційного наповнення, оперативного оновлення, забезпечення представлення інформаційних продуктів основними мовами міжнародного спілкування;

- створення національної бази даних про українську науку з потужною пошуковою системою як національного аналога та водночас доповнення до Web of Science;

- організації ефективної інформаційної безпеки, розвитку системи національних інформаційних ресурсів як складової загальноцивілізаційного інформаційного базису розвитку людства» [6, с. 140].

У вирішенні всіх цих завдань можуть прислужитися як спеціальні, рекламно-інформаційні електронні періодичні видання, орієнтовані на зарубіжного користувача українських інформаційних ресурсів, представлених для використання в глобальному інформаційному просторі,

так і ті, що вже використовуються в Україні. Порівняно з уже функціонуючими в Україні рекламно-інформаційні електронні періодичні видання, очевидно, матимуть певну специфіку, пов'язану з орієнтацією на зарубіжну аудиторію користувачів, на закономірності розвитку рекламної продукції в інформаційній сфері, зберігаючи водночас цінні властивості цього вітчизняного інформаційного продукту. При цьому ці видання мають зберегти власну характерну особливість глибокого представлення змістовних характеристик пропонованого інформаційного ресурсу на рівні шляхів розв'язання поставленої проблеми, висновків, прогнозів, даючи, таким чином, уявлення про вирішення заявлених тематикою завдань.

Водночас бази акумульованих текстів уже існуючих електронних періодичних видань зможуть дати зарубіжному користувачеві інформацію про перебіг суспільно важливих подій у нашому суспільстві, про основні напрями інформаційної діяльності та створити уявлення про напрацьовані інформаційні ресурси.

При вивченні попиту на інформаційно-аналітичні ресурси України за кордоном створюється можливість за допомогою адресного забезпечення користувачів підвищити ефективність використання інформаційних ресурсів. При цьому належні наповнення, оперативне оновлення ресурсів для зовнішнього використання може бути здійснено також у процесі використання електронних періодичних видань. В образному визначенні вони мають відігравати лоцманські функції в інформаційному ринковому середовищі.

Особливості розвитку, наявні результати вітчизняної науки досить повно представлені в науковій періодиці. Однак закони інформаційного, як і будь-якого іншого, ринку диктують необхідність швидкого реагування на кон'юнктуру, що не завжди під силу традиційним періодичним виданням. У боротьбі за замовника, високоякісного виконавця періодичні видання, засновані на електронних інформаційних технологіях, можуть проявляти більшу мобільність та ефективність. У міжнародних інформаційних обмінах, у тому числі з використанням уже створених міжнародних бібліотечних механізмів [7, с. 54–93], при розкритті певної частини національних ресурсів, у тому числі тих, що є за своїм значенням суверенними, актуалізуються питання

інформаційної безпеки. У їх вирішенні активною може бути роль електронних періодичних видань як важливого джерела орієнтації в наявних небезпеках, джерела оперативної інформації про розвиток правових, організаційних інструментів запобігання інформаційним небезпекам, про тенденції формування міжнародної законодавчої бази для створення правової основи діяльності на користь забезпечення в цій діяльності охорони авторських прав, прав на інтелектуальну власність [8].

Розглядаючи перспективи можливого використання електронних періодичних видань у сфері міжнародних обмінів, як бібліотечних, так і будь-яких інших, варто зауважити, що «нині Україна також має вирішувати всі проблеми, пов'язані з позиціонуванням у глобальному інформаційному просторі, за відсутності внутрішньої єдності й загально визнаних ідейних основ свого розвитку. І суб'єкти глобальної інформаційної діяльності, внутрішньо організовані, такі, що покладають в основу своєї діяльності чітко виражені ідейно-концептуальні засади свого розвитку, знову мають відчутні переваги в організаційно-практичному плані...

Для нашої країни мобілізація відповідних зусиль ускладнюється через відсутність системоутворюючої, визначеної в основних своїх параметрах і головне – загально визнаної – сучасної національної ідеології. За її відсутності некоординована ні в який спосіб з точки зору ідеологічної зовнішньоінформаційна діяльність характеризується різновекторністю інтересів окремих соціальних структур суспільства, є певною мірою суперечливою та вразливою для зовнішніх впливів» [9, с. 34].

Електронні періодичні видання за специфікою організації матеріалу, гнучкою орієнтацією на запити користувачів, значним потенціалом розвитку виражальних можливостей можуть стати важливим інструментом системоутворюючої сучасної національної ідеології. Така їхня роль може стати корисною у сфері організації стійких міжнародних інформаційних обмінів, вона може знадобитися також і у внутрішньоукраїнській інформаційній сфері як консолідуюче, стабілізуюче начало. Адже сьогодні набула актуальності необхідність розробки «системи забезпечення національного інформаційного суверенітету, передбачення механізмів гарантування прав на інтелектуальну власність в інформаційній сфері та

захисту національного інформаційного простору від шкідливих та ворожих впливів.

Треба також зазначити, що розробка даної концепції на сучасній ідейній основі сприятиме підвищенню ефективності присутності України на сучасних інформаційних ринках, розвитку інформаційного співробітництва – важливої складової прогресу в умовах становлення інформаційного суспільства» [10, с. 36].

Істотні аргументи на користь потреби комплектування фондів сучасних бібліотек – інформаційних центрів нинішнього суспільства – електронною інформацією та активного залучення до цього процесу бібліотечних періодичних електронних видань, як ефективного інструменту інформаційного супроводу цього процесу, пов'язані також з якісними характеристиками інформації, що продукується електронною періодикою.

Протягом останніх 10–15 років в Україні відбулося становлення періодичних електронних видань. Кращі з них знайшли свого користувача. У свою чергу, як зворотний процес, сформувався рівень затребуваності літературної реалізації, жанрової палітри, змістовного насичення видань. Набули чіткості основні напрями їхнього розвитку, інформаційної політики, формуються умови для присутності цих видань як важливих суб'єктів вітчизняного інформаційного ринку. Періодичні електронні видання максимально використовують кращі зразки традиційного газетно-журнального досвіду й практичних результатів інших видів електронних ЗМІ, таких як телебачення, радіо, а останнім часом – специфічних інформаційних ресурсів оперативних соціальних мереж [11]. При цьому вони поступово виробляють власні форми подачі матеріалу, збагачуючи спектр жанрів сучасної журналістики специфічним технологічним доробком. Характерною особливістю цього, що перебуває в стадії еволюції, виду журналістики є динамізм формотворчості, підпорядкований реалізації одному з важливих завдань сучасності – підвищенню ефективності використання інформації.

Специфіка інформаційного ресурсу, що створюється внаслідок комплектування бібліотечних фондів матеріалами періодичних електронних видань, полягає також у тому, що цей ресурс, зі збільшенням кількості

використовуваних у ньому видань, стає детальним літописом суспільно значущих подій сьогодення. Множина різноманітних видань забезпечує при цьому відображення різноманітних характерних деталей важливих суспільно значущих подій. Різниця позицій у відображенні цих подій дає можливість формування достовірного уявлення про їхній зміст і власної оцінки цього змісту.

Структура інформації періодичних електронних видань відрізняється від організації матеріалу електронних версій традиційних газетно-журнальних видань і природно структурується у відповідних базах даних. Ця інформація в кращих своїх зразках уже сьогодні є максимально зручною для користувача, особливо дистантного, оскільки виготовляється за вимогами, що встановлюються інтернет-технологіями. Бібліотечні періодичні електронні видання при цьому виконують свою специфічну роль донесення користувачу інформації про змістовні характеристики електронної преси, здійснюють тематичне групування видань в інтересах ефективного практичного використання цього ресурсу. Водночас оперативний аналіз публікацій електронних ЗМІ в редакціях пресових видань бібліотек сприятиме якісному поповненню цим видом інформації суверенних інформаційних фондів.

Оскільки в умовах розвитку глобалізації, активізації впливів глобального інформаційного простору об'єктивне й збалансоване відображення розвитку суспільства засобами ЗМІ перебуває в площині стратегічних інтересів української держави й нації і водночас сучасні українські ЗМІ у своїй сукупності не забезпечують необхідної збалансованості у відображенні суспільного життя, ця обставина покладає додаткові функції на бібліотечні періодичні електронні видання. Аналізуючи матеріали, що відповідно до запитів користувачів можуть стати об'єктом комплектування, редакційні колективи видань повинні намагатися відновлювати необхідну збалансованість.

При розгляді цього питання звертає на себе увагу також та обставина, що «розвиток приватних ЗМІ призводить до втрати позицій в інформаційному просторі державних, а також інших ЗМІ, що в організації своєї діяльності не спираються на кошти великих економічних структур. Реалізація цієї

тенденції призводить до реальних утисків демократичних засад забезпечення свободи діяльності ЗМІ, звужує можливості української держави в донесенні до громадян в повній мірі змісту та результатів своєї діяльності. Останнім часом спостерігається постійна втрата позицій в інформаційному просторі України регіональних, обласних і місцевих друкованих ЗМІ. Відсутність ефективної концепції розвитку їх діяльності, наявні матеріально-технічні, кадрові проблеми не дають можливості цим ЗМІ перейти на використання сучасних технологій і активно включатися в інформаційну діяльність, забезпечувати відображення особливостей регіонального розвитку в нашій країні» [12, с. 141–154].

Комплектування фондів бібліотек текстовими матеріалами електронної періодики в принципі є однозначним із методиками комплектування всією іншою електронною інформацією, друкованою продукцією (якщо лишити поза увагою технологічну проблему першого етапу включення в процес – необхідність оволодіння комп'ютерною грамотністю) і не вимагає вироблення якихось принципово нових технологічних рішень, не потребує істотної перепідготовки відповідних категорій бібліотечних фахівців. Однак з ускладненням завдань, що постають перед бібліотечними установами, їхні працівники, що спеціалізуються на роботі з електронним ресурсом, мають освоїти сучасне програмне обладнання щодо обробки цих ресурсів, нові методики їх ефективного використання в інтересах користувачів. Інформаційно-аналітичний напрям діяльності вимагає спеціалізації у сфері аналітики, політології, журналістських і соціально-психологічних навиків.

Розглядаючи потенційні можливості використання періодичних електронних видань у різних напрямках розвитку сучасної бібліотечної діяльності, по-перше, переконаємось у перспективності цього нового напрямку бібліотечної діяльності, по-друге, переконаємось ще раз у складності й трудомісткості проблем, що постають перед бібліотечними установами в реалізації їхнього важливого суспільно значущого завдання – забезпечення інформаційної насиченості системи національних інформаційних комунікацій і, таким чином, розвитку інформатизації українського суспільства.

Активізація інформаційної діяльності бібліотек повинна стимулювати

також і бібліотечну науку в напрямі вивчення досвіду використання передових бібліотечних методик, зокрема тих, що стосуються розвитку їхньої інформаційної діяльності, удосконалення дистантного обслуговування корпоративних користувачів (управлінські структури, наукові установи, громадські організації, бізнес тощо) й активного використання в цьому процесі періодичних електронних видань. Розвиток цього напрямку досліджень матиме велике значення для вдосконалення процесів інформатизації в українському суспільстві, мобілізації його творчого потенціалу перед викликами сучасності.

4.2. Бібліотечна періодика – для всіх: організаційно-технологічні перспективи розвитку

Доступ громадян українського суспільства до інтернет-ресурсів викликав у певної їх частини послаблення інтересу до ресурсів бібліотечних. Це стосується насамперед тієї частини користувачів, які вимушені задовольняти свої інформаційні потреби в обмежених часових рамках, не зважають з тих чи інших причин на якісні параметри сучасних інформаційних масивів тощо. Бібліотечні періодичні видання, особливо ті з них, що набувають характерних особливостей ЗМІ, у процесі свого розвитку можуть стати важливим інструментом повернення втраченої частини користувачів і залучення до користування ресурсами бібліотек як сучасних інформаційних центрів нових категорій користувачів, у тому числі корпоративних. Зважаючи на характерні особливості періодичних електронних видань, що дають можливість для осмисленого системного аналізу інформаційних масивів, з яких відбувається комплектування фондів, наявність інформаційних ресурсів, необхідних сучасному користувачеві у фондах бібліотеки, аналізу процесів оновлення національних суверенних ресурсів і їх суспільного використання, і, нарешті, виявлення потенційної затребуваності громадян України в інформаційному забезпеченні, можна стверджувати, що такі видання мають ефективно сприяти осмисленню всього інформаційного процесу в Україні.

При перетворенні методики використання таких видань із тимчасово використовуваних окремими бібліотечними установами в об'єднану систему їх використання в масштабах усієї бібліотечної системи вони можуть у сукупності давати повне уявлення як про сучасне вітчизняне інфотворення, переведення в сучасний формат вітчизняних інформаційних ресурсів, так і про ефективність відбору необхідних ресурсів із глобального інформаційного простору.

Організація цього процесу буде надзвичайно корисною з огляду на необхідність реалізації Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» [13]. Система періодичних електронних видань може стати корисною для реалізації цього проекту в кількох аспектах:

- для осмислення процесу формування фондів загальноукраїнської електронної бібліотеки;

- для ознайомлення всіх категорій користувачів зі змістом інформації, що буде зкомплектована у фондах, зі змістом не реферативним, а на рівні представлених у матеріалах ідей, прогнозів, гіпотез, пропозицій, що необхідно для оперативного використання інформаційної продукції;

- для скоординованого, такого, що відповідає інтересам національної інформаційної політики, представлення ресурсу «Бібліотека-XXI» у глобальному інформаційному просторі.

Розвиток вітчизняного інформаційного простору в умовах глобалізації залежить від ряду внутрішніх і зовнішніх факторів, пов'язаних, у свою чергу, з усіма іншими характерними особливостями життя суспільства. Ця обставина має бути врахована бібліотечними працівниками в процесі розвитку системи періодичних електронних видань. У своїй сукупності вони мають впливати на якість формування та ступінь усвідомлення всіма категоріями користувачів основних цілей та завдань суспільного розвитку. Характер цього впливу у виданнях бібліотечних установ відмінний від впливу інших ЗМІ, оскільки бібліотечні ЗМІ здійснюють свій вплив, спираючись на конкретну інформаційну базу, на фонди, у яких сконцентровано позитивний досвід і напрацювання багатьох поколінь українського народу. Бібліотечні періодичні електронні видання мають

зосереджуватися на основних питаннях суспільного розвитку, пов'язаних з перебігом демократизації українського суспільства, удосконаленням управлінської діяльності, висвітленням техніко-технологічного, освітнього розвитку, організації суспільних стимулів для ефективного використання наявних і створення нових суспільних ресурсів, сприяння процесу забезпечення організованого виходу системи бібліотечних установ України на рівень міжнародних інформаційних обмінів, включенням української бібліотечної системи в співпрацю на паритетних засадах з міжнародними бібліотечними об'єднаннями та іншими об'єднаннями, що концентрують інформаційні ресурси суспільства.

Періодичні електронні видання при організованому їх використанні можуть відчутно сприяти активізації процесів, пов'язаних з виробництвом вітчизняної інформації. У цьому виробництві найбільш ефективним, суспільно значущим сегментом є продукування наукової інформації, інформації, пов'язаної з вирішенням науково-прикладних завдань суспільства, того, що має забезпечувати його інноваційний розвиток. В останній час з'явилося чимало публікацій, пов'язаних із проблемою активізації бібліотечних установ, особливо наукових, у науковому процесі. У них справедливо зауважувалося про необхідність тісних партнерських зв'язків наукових установ з бібліотеками як сучасними інформаційними центрами з аналізу великих масивів інформації і підготовки її до ефективного використання в найзручнішій для користувача формі. Таким чином, попередня пошукова робота в дослідженнях може бути перекладена на інформаційних працівників бібліотеки, а наукові працівники зможуть концентруватися на власне науковій роботі. Періодичні електронні видання якраз і зможуть стати для науковців (у реальному досвіді вже стають) [14] орієнтиром у нових інформаційних ресурсах, що відповідають проблематиці досліджень.

Ці видання у своєму стилі, своїми жанрами в межах творчої співдружності з науковими структурами зможуть ефективно інформувати як вітчизняних користувачів, так і зарубіжних про нові здобутки українських учених. Такий напрям діяльності сприятиме вирішенню проблеми більш тісного наближення процесу продукування наукової інформації до потреб,

пов'язаних з розвитком нашого суспільства та необхідністю активного включення його в процес міжнародного співробітництва. Цей аспект діяльності сприятиме необхідному в наш час розвитку прогностичних підходів, пов'язаних із плануванням наукових досліджень, необхідністю постановки в цьому напрямі діяльності завдань на випередження тощо.

У зв'язку з актуалізацією в українському суспільстві проблем, пов'язаних із необхідністю наукового аналізу специфіки розвитку внутрішньосупільних процесів в Україні, пошуку власного, національного шляху розвитку суспільства, актуалізується роль бібліотечних установ, точніше їхніх фондів, як орієнтирів для утвердження національної самобутності на сучасному рівні, синтезу нових характерних особливостей сучасності з національною традицією, що дуже важливо в активізації глобальних впливів. Періодичні електронні видання в реалізації цього завдання можуть бути дуже ефективним засобом орієнтації в системі електронних ресурсів.

Бібліотечні електронні ЗМІ в процесі використання вже наявних їхніх можливостей і тих, що з'являться в процесі їхнього розвитку, у цілому можуть стати ефективним інструментом орієнтації в дедалі зростаючих обсягах інформації, в особливостях процесу їх обробки, враховуючи застосування комп'ютерних технологій, і формування пропозицій для їх використання.

Таким чином, інформаційна діяльність бібліотек сприяє підвищенню ефективності сучасного інформаційного базису, що є основою розвитку, за визначенням академіка О. Онищенка, є стратегічним ресурсом держави [15, с. 15–39; 16, с. 3–8].

Хоча розвиток цього базису й залежить від ряду факторів, у тому числі й суб'єктивних, одним з основоположних й об'єктивних є технічний, технологічний прогрес. Його здобутки розкривають нові можливості у використанні періодичних електронних видань. Причому можливості ці швидко зростають. Нещодавно, п'ять–сім років тому, комп'ютерні пристрої, що є основою розвитку нових інформаційних технологій, були спрямовані на спрощення доступу до інформації насамперед в інтересах установ, організацій, бізнес-структур тощо. Як зазначав Х. Веріан, персональний комп'ютер виявляється особливо затребуваним у тих формах організації, де

передбачається порівняно невеликий набір стандартизованих компонентів [17].

Комп'ютерні технології дали змогу піднятися в інформаційних процесах від конкретики до аналізу узагальнюючої інформації [18, с. 455–456; 19], що є предметом аналізу періодичних електронних видань.

В останнє десятиріччя спостерігається також бурхливий розвиток дедалі більш високопродуктивних індивідуальних засобів для користувачів, що допомагають їм включатися в сучасні інформаційні обміни, використовувати ресурси бібліотечних фондів, інших інформаційних центрів, у тому числі і в дистантному режимі [20]. Індивідуальні комп'ютерні системи дають можливість усім своїм користувачам не лише знайомитися з інформаційними ресурсами та використовувати їх відповідно до своїх потреб, а й долучатися до процесу творення нової інформації і, що показово, представляти її суспільству.

У зв'язку з досягнутими результатами інформатизації українського суспільства, участю дедалі більшої кількості користувачів також і в інфотворенні актуалізується проблема раціонального використання сучасного неконтрольованого процесу неорганізованого інфотворення для орієнтації його в напрямі суспільно значущої інформаційної діяльності [21, с. 52].

Сьогодні робляться спроби вивчення й узагальнення стихійного інфотворення в бібліотечних ЗМІ. Так, у виданнях НБУВ – інформаційно-аналітичних бюлетенях «Громадська думка про правотворення» [22] і «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» [23] аналізуються суспільно значущі тематичні підбірки блогерської інформації, розкриваються можливості використання соціальних мереж у формуванні громадянського суспільства, управлінської діяльності, бізнесу, проблем суспільної безпеки тощо.

Процес дедалі більшого поширення персональної комп'ютерної техніки, різноманітних індивідуальних засобів роботи з інформацією створює умови для об'єднання різноманітних соціально значущих інтересів, самоорганізації нових людських спільностей, що є рушійною силою подальшої структуризації суспільства. Бібліотечні періодичні електронні видання мають можливість,

аналізуючи відповідні запити на інформацію, сприяти узагальненню цього суспільного процесу, підтримувати його відповідним інформаційним забезпеченням, інформацією про зміст бібліотечних фондів, що можуть становити інтерес для діяльності нових суспільних об'єднань. Таким чином, ці видання сприяють тому, що «технологічна революція на інформаційно-комп'ютерній основі у соціально-економічному середовищі призводить до того, що... електронна культура забезпечує загальне залучення та причетність до соціальних просторово-тимчасових структур» [24, с. 277].

Дуже важливою для осмислення складних інформаційних процесів, пов'язаних із застосуванням потужної комп'ютерної техніки, може бути роль періодичних електронних видань у бібліотеках. Особлива важливість періодичних електронних видань обумовлюється тим, що їхня джерельна база – це власне масиви структурованої інформації в процесі їхньої еволюції під впливом суспільно корисної обробки. Треба зазначити, що масиви інформації глобального інформаційного простору не можна жодною мірою порівняти з масивами на інших існуючих носіях у найбільших бібліотеках світу. Суспільної практики оперування такими масивами в історії нашого суспільства не існувало. І хоча могутні комп'ютерні системи та їх об'єднання структурують цю інформацію, певною мірою забезпечують прийнятне її використання, глибинні уявлення про ці процеси ще попереду. Періодичні електронні видання бібліотек можуть відчутно сприяти усвідомленню цих процесів.

Важливим аспектом вирішення цієї проблеми є процес формування потужної комп'ютерної інфраструктури на основі GRID та інших перспективних технологій [25, с. 54–113]. Україна сьогодні бере участь у кількох міжнародних проектах цього напрямку науково-прикладної діяльності [26]. І в осмисленні її результатів з точки зору поповнення національних інформаційних ресурсів також можуть прислужитися періодичні електронні видання.

Зазначені вище основні тенденції розвитку інформаційних процесів потребують кваліфікованого осмислення, а значить, фахівців високої кваліфікації. Тому ефективність інформаційних процесів прямо пов'язується з ефективністю використання людського фактора як основного

в розвитку інформаційної системи суспільства. У наш час відбувається поступова, можливо не зовсім оперативна адаптація кожної людини до сучасних інформаційних реалій. І в цій адаптації бібліотечні установи як інформаційні центри нового постіндустріального суспільства мають відігравати істотну роль [27]. Ця роль матеріалізується і в представленні суспільству сучасних технологій використання бібліотечних ресурсів, орієнтації в глобальному інформаційному просторі, і в практичній допомозі в ефективному використанні суспільно значущих інформаційних ресурсів. Вона може збільшити свою дієвість розвитком усіх напрямів інформаційної діяльності й насамперед розвитком періодичних електронних видань. Варто зауважити також, що серед організаційних факторів, які впливають на розвиток циркуляції інформації в соціальних інформаційних комунікаціях, істотне місце відводиться факторам, пов'язаним з розвитком інформаційних ринків, якісно нового етапу у сфері інформаційних обмінів. Особливістю цього етапу є організація системи інформаційних обмінів з гарантованим використанням інформаційних ресурсів.

Дослідники прогнозують істотні зміни в структуруванні інформації відповідно до запитів ринку, удосконалення маркетингової діяльності [28, с. 240]. Можна прогнозувати, що розвиток цього процесу істотно позначиться на національному інформаційному просторі. У ньому важливу роль мають відігравати бібліотечні установи, як якісно нові порівняно з існуючими банками – банками інформації. І ринкові відносини в інформаційній сфері обов'язково будуть пов'язані з розвитком інформаційної, інформаційно-рекламної та маркетингової діяльності бібліотек.

Важливим аспектом розвитку сучасного інформаційного середовища є вдосконалення систем зв'язку – від космічного до кабельного. Технічний прогрес у цій сфері сприяє підвищенню ефективності використання соціальних інформаційних комунікацій аж до широкого залучення в побут усіх категорій користувачів щільникового зв'язку та інших технологій, що дедалі більшою мірою об'єднують сучасне суспільство в єдине інформаційне ціле, єдиний загальносуспільний інформаційний організм. Слід зауважити, що вдосконалення інформаційних обмінів у рамках цього організму є

діалектичним процесом. З одного боку, вони забезпечують потреби в новій, актуальній інформації, з іншого – сприяють загальній уніфікації. І для збереження національної самобутності, розвитку власного інформаційного виробництва на базі національних традицій, для позиціонування як повноправного партнера в міжнародних відносинах, в інформаційних обмінах важливою суспільно значущою проблемою є організація інформаційної безпеки, збереження й розвиток суверенних інформаційних ресурсів. У забезпеченні вирішення цієї проблеми бібліотечна система України – як структурована, значною мірою організована система збереження та використання наявних у розпорядженні вітчизняних користувачів інформаційних ресурсів, має істотне значення. Із впровадженням у бібліотечну сферу електронних інформаційних технологій саме ця сфера діяльності даних установ стає найбільш вразливою щодо різноманітних форм негативних впливів, що шкідливо діють на вітчизняні інформаційні ресурси, може піддаватися безпосереднім впливам кібертероризму.

Розвиток техніко-технологічної бази інформатизації, розширення доступу до виробництва й використання інформаційних ресурсів необмеженою кількістю користувачів створює зростаючі можливості не лише для впровадження електронного самоврядування та волевиявлення законослухняних громадян [29]. Доступ до інформації, можливість її продукування практично без обмежень надає також можливості для прояву антисоціальних дій, мотивованих злочинними чи просто безвідповідальними намірами. І тому ще досить слабкі в комп'ютерному оснащенні, у програмних антивірусних та інших продуктах бібліотечні установи часто стають жертвами шкідливих для їхніх фондів програмних розробок і неякісної інформації. Слід зазначити, що при цьому розвиток технологій негативного впливу на інформаційну інфраструктуру до сьогодні відбувається швидше, ніж відповідних засобів протидії. Це пояснюється не лише засекречуванням подібних розробок у найбільш просунутих у комп'ютеризації країнах, використанням їх насамперед в оборонних інтересах. У національному вимірі наявна пасивність значною мірою пояснюється насамперед недостатнім усвідомленням таких небезпек на рівні

прийняття загальносуспільних рішень, що, у свою чергу, пояснюється недостатньою комп'ютерною грамотністю, недостатнім усвідомленням ролі комп'ютеризації в сучасному суспільстві. Недостатню активність у протидії негативним впливам на власні інформаційні ресурси виявляють сьогодні також і бібліотечні установи. Зовсім поза увагою це питання залишається в їхніх інформаційно-аналітичних виданнях.

Водночас спостерігається урізноманітнення засобів кібервтрутнення в мережу електронних інформаційних комунікацій: зростає кількість комп'ютерних вірусів і черв'яків, урізноманітнюються, удосконалюються механізми впливу логічних бомб, троянських коней, нейтралізація яких стає дедалі складнішою. Поряд із цим спостерігається розвиток різних форм хакерської солідарності – аж до організації скоординованих протиправних акцій [30, с. 14–15]. Цей процес розвивається на фоні нескоординованості, неорганізованості бібліотечних структур у боротьбі з негативними впливами на їхні ресурси. При цьому перед вітчизняною бібліотечною системою тривалий час існують відомі проблеми, що вимагають уваги й реагування. Серед них:

- відставання в оснащенні сучасними програмними засобами обробки електронних інформаційних ресурсів, а також для нейтралізації наявних кіберзагроз (програм «антивірус» тощо), недостатнє забезпечення у зв'язку з цим ефективного функціонування бібліотечних установ як сучасних інформаційних центрів;

- повільне входження в міжнародні бібліотечні об'єднання, нерозвинута участь у спільних проектах, що дає змогу на практиці познайомитися з новітніми технологіями, стандартами в інформаційній сфері, міжнародною практикою інформаційного маркетингу тощо. Налагодження рівноправного, відповідно до національних інтересів України співробітництва має сприяти піднесенню технологічного рівня вітчизняної інформаційної діяльності до потреб сучасності, забезпечення ефективного функціонування національної інформаційної сфери;

- відсутність координації із зарубіжними бібліотечними установами та їхніми об'єднаннями в боротьбі проти злочинності в інформаційній сфері;

- відсутність ефективної методичної співпраці в середовищі вітчизняних

бібліотек щодо відпрацювання технологій збереження й поповнення вітчизняних інформаційних ресурсів, організації відповідної інформаційної, інформаційно-аналітичної діяльності.

До того ж досвід розвитку інформаційної діяльності сучасних бібліотек говорить про те, що техніко-технологічний, а також пов'язаний з ним економічний фактори впливу не є вичерпними, хоча й впливають на вітчизняні інформаційні ресурси. Ця обставина викликала стурбованість і була вперше помічена дослідниками США. Вони першими звернули увагу, що в рамках розвитку глобального інформаційного простору, налагодження ефективного функціонування мережевих комунікацій зазнають зростаючого впливу суверенні масиви інформації всіх держав, у тому числі сучасних держав-лідерів [31, с. 191–192]. У цьому випадку йдеться не так про техніко-технологічні аспекти впливу (хоча науково-технологічний прогрес за межами США може забезпечувати й такі виклики), як про впливи на рівні змістовному: проникнення в масиви суверенної інформації чужорідної для них інформації з не завжди очікуваними наслідками для соціального розвитку в майбутньому. Практика активної роботи в інформаційному просторі України підтверджує ці висновки. Паралельно з ними інформаційні працівники спеціальних структур по роботі з електронною інформацією НБУВ на власному практичному досвіді переконуються у важливості відслідковування таких зарубіжних впливів, використанні для цього періодичних електронних видань [32].

Важливим питанням організації безпеки інформаційних ресурсів є також зважений, вивірений підхід до використання тієї (більшої) її частини, що зберігається на паперових носіях і сьогодні піддається оцифруванню. Ідеться про значні обсяги високоякісної, створеної та апробованої багатьома поколіннями українського народу інформації. Якраз ця інформація належить у своїй більшості до національного надбання, відображає національну специфіку в ставленні до проблем навколишнього світу, є базою для самоідентифікації та основою розвитку національних традицій у науці, культурі, інших сферах суспільної діяльності. Не потребує зайвої аргументації переконаність у тому, що, активізуючи свою діяльність у міжнародних інформаційних обмінах, сучасне суспільство не повинно

розкривати всі наявні ресурси в інформаційних мережах. Адже навіть при найоптимістичніших сценаріях національна інформаційна інфраструктура не зможе повністю їх захистити від негативних впливів і несанкціонованого запозичення. Очевидно, основне навантаження на популяризацію цих ресурсів у глобальному інформаційному просторі має бути покладене на відповідні періодичні електронні видання, за виключенням особливих, договірно-презентаційних актів міжнародного співробітництва

Активізація інформаційної діяльності бібліотек виявляє також значну кількість проблем, пов'язаних з необхідністю правового врегулювання нових аспектів цієї діяльності. Електронні ЗМІ бібліотек мають взяти активну участь як в обговоренні цих проблем, так і в наданні ефективної допомоги законотворцям в оперативній підготовці цих документів. Ідеться і про вивчення відповідного зарубіжного досвіду, і про інформування про змістовну основу інформації наявних фондів, що можуть бути використані в правотворенні.

Очевидно, що періодичні електронні видання можуть бути корисними при організації в суспільстві масової виховної роботи в середовищі всіх категорій громадян, що активно входять до системи суспільних інформаційних зв'язків, набувають доступу до інформаційних ресурсів і намагаються вносити свій внесок в інформаційне співжиття. Можна прогнозувати, що суспільство в недалекому майбутньому прийде до рішення щодо необхідності створення певних структур, до функції яких входить розкриття можливостей насамперед у молодіжній аудиторії для самовдосконалення в інформаційній сфері, роз'яснювати правову основу такої діяльності, у тому числі неприйнятність такого явища, як хакерство.

Таким чином, еволюція сучасної бібліотечної діяльності в контексті розвитку суспільної інформатизації обіцяє вагомі перспективи для розвитку періодичних електронних видань. Перспективи розвитку бібліотечних електронних періодичних видань пов'язані з двома групами завдань, що відображають зростаючі суспільні запити на електронні інформаційні ресурси, якими комплектуються сучасні бібліотеки, якими збагачується їхній ресурс у процесі оцифрування основних фондів, необхідність оперативного інформування про ці ресурси всіх категорій користувачів, а також

об'єктивною потребою розвитку сучасних інформаційних відносин між вітчизняною бібліотечною системою та користувачем. Реалізація цих завдань пов'язана як з розвитком специфіки періодичних електронних видань, стабілізації їхніх видових характеристик, що дуже важливо для правильного орієнтування читацької аудиторії в контексті підвищення ефективності сучасної бібліотечної діяльності, забезпечення їх функціонального вдосконалення, так і з розробкою і впровадженням інноваційних організаційно-технологічних заходів розвитку цих інформаційно-аналітичних продуктів. Вони мають стати важливим інструментом розвитку вітчизняної інформатизації.

Список використаних джерел до розділу 4

1. *Онищенко О. С.* Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 2011. – 222 с.

2. *Чекмарьов А. О.* Національна система електронних бібліотек / А. О. Чекмарьов [та ін.] ; Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 1998. – 50 с.

3. *Ершова Т. В.* Межведомственная программа «Российские электронные библиотеки»: подходы и перспективы / Т. В. Ершова, Ю. Е. Хохлов // Информационное общество. – 1999. – № 3. – С. 21–27.

4. *Онищенко О. С.* Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 2011. – 160 с.

5. Там само. – С. 20–37.

6. Там само. – С. 140.

7. *Онищенко О. С.* Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України

імені В. І. Вернадського. – К., 2011. – 222 с.

8. *Почепцов Г. Г.* Информационные войны. Основы военно-коммуникативных исследований / Г. Г. Почепцов ; Ровенский ин-т славяноведения Киев. ин-та «Славянский ун-т» ; Ин-т междунар. отношений Киев. нац. ун-та им. Т. Шевченко. – Ровно : Волинські обереги, 1999. – 350 с.

9. *Онищенко О. С.* Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 2011. – 222 с.

10. Там само. – С. 36.

11. Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки : інформ.-аналіт. бюл. огляду інтернет-ресурсів. – К., 2011. – Вип. 1–23.

12. *Онищенко О. С.* Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 2011. – 160 с.

13. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серп. 2011 р. № 956 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/956-2011-%D0%BF>. – Назва з екрана.

14. *Соснін О. В.* Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України : монографія / О. В. Соснін. – К. : Ін-т держави і права ім. Корещького НАН України, 2003. – 572 с.; *Слободяник М. С.* Библиотека в условиях информатизации общества: концептуальная модель развития / М. С. Слободяник // Библиотечное дело-2001: Российские библиотеки в мировом информационном интеллектуальном пространстве : тез. докл. VI междунар. науч. конф. (Москва, апр. 2001 г.). – М., 2001. – Т. 1. – С. 39–40.

15. *Онищенко А. С.* Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского как многопрофильный научно-исследовательский центр / А. С. Онищенко, В. Г. Попроцкая // Б-ки нац. акад. наук: проблемы

функціонування, тенденції розвитку. – К., 2003. – Вып. 2. – С. 15–39.

16. *Онищенко О. С.* Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи / О. С. Онищенко // Бібл. вісн. – 2003. – № 5. – С. 3–8.

17. *Вериян Х. Р.* Экономическая теория информационных технологий / Х. Р. Вериян // Социально-экономические проблемы информационного общества. – Сумы, 2005. – С. 214–277.

18. *Бичко І. В.* Досвідно-практичні джерела пізнання. Логіко-дискурсивний та інтуїтивний рівні пізнавального процесу / І. В. Бичко, В. Г. Табачковський [та ін.] // Філософія. Курс лекцій. – К., 1993. – С. 455–456.

19. *Сергієнко І. В.* Інформатика та комп'ютерні технології / І. В. Сергієнко. – К. : Наук. думка, 2004. – 432 с.; *Юзвішин І. І.* Основы информатиологии : учеб. для высш. и средних учебных заведений, курсов повышения квалификации и самообразования / И. И. Юзвшин. – М. : Информатиология : Высш. шк., 2000. – 517 с.

20. *Хорошилов А. В.* Мировые информационные ресурсы / А. В. Хорошилов – К. ; СПб, 2004. – 176 с.

21. Напрями розвитку інформаційного суспільства // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К. : Інформаційне суспільство України, 2004. – С. 52.

22. Громадська думка про правотворення : бюл. оператив. матеріалів на базі аналізу прав. електрон. інформації [Електронний ресурс] // Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/nyub/gdpp/index.html>. – Назва з екрана.

23. Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки [Електронний ресурс] // Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/siaz.html>. – Назва з екрана.

24. *Юрженко Л. В.* Соціальна структура суспільства / Л. В. Юрженко. – К. : АПСВ, 2005. – С. 277.

25. *Онищенко О. С.* Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий [та ін.] ; НАН України, Нац.

б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 2011. – 222 с.

26. Там само.

27. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / М. С. Слободяник ; НАН України, ЦНБ імені В. І. Вернадського. – К., 1995. – 268 с.

28. Давидова І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія / І. О. Давидова. – Х. : ХДАК, 2005. – С. 239.

29. Глобальные трансформации и стратегии развития / науч. ред. О. Г. Белорус. – К. : Ориане, 2000. – 422 с.; Шейдина И. Л. США: «фабрики мысли» на службе стратегии / И. Л. Шейдина. – М. : Наука, 1973. – 191 с.

30. Интернет-преступность [Электронный ресурс] // Сегодня. – Режим доступа: http://archive.segodnya.ua/pdf/12_27/120207_seg_kie_14.pdf. – Загл. с экрана.

31. Johnson D. Democratic Values and the Internet / D. Jonson ; ed. by D. Langford [etc.] // Internet Ethics. – 2000. – P. 191–192; Bell D. The Coming of Post-industrial Society: A Venture in Social Forecastin / D. Bell. – New York : Basic Books, 1976.

32. Україна: події, факти, коментарі : бюл. електрон. інформації [Електронний ресурс] // Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/siaz.html>. – Назва з екрана.

ПІСЛЯМОВА

Розвиток інформаційного суспільства, до якого вже долучилася й сучасна Україна, стикається з істотними проблемами зростання. Ці проблеми пов'язані з необхідністю переосмислення традиційних уявлень про вимоги технологічної революції до її учасників, про незнані раніше швидкості впровадження нового знання в суспільну практику, про нові інформаційні технології, нові носії інформації, про зростаючий, що не знає кордонів, вплив глобального інформаційного простору на всі нації та держави, про нові можливості й ризики, що приходять до нас із глобалізацією.

Нові виклики, що постали сьогодні перед суспільством, мають у своїй структурі, таким чином, інформаційну складову. І протистояти їм може лише суспільство зі зростаючим творчим потенціалом. Зростання цього потенціалу якраз і пов'язане з наданням доступу до інформаційних ресурсів якомога ширшому колу користувачів. Аналіз показує, що в умовах нашої країни забезпечення такого доступу найоптимальніше може бути застосоване в процесі використання наявної в суспільстві з часів союзної держави численної мережі традиційних бібліотечних установ. При цьому виникає проблема їх сучасного матеріально-технічного забезпечення, що, однак, у перспективі є значно економнішим від тих фінансових вкладень і небезпек, з якими доведеться зіткнутися українському суспільству в найближчі десятиліття у випадку відставання в інформаційній сфері діяльності.

Бібліотека, як сучасний інформаційний центр, має базуватися на сучасній технологічній основі при вдосконаленні діяльності бібліотечних установ як загальносуспільних інформаційних центрів, у яких мають працювати кваліфіковані інформаційні працівники, посередники між виробниками й користувачами інформацією, між наявним у суспільстві інформаційним ресурсом і соціальними структурами, що на ньому базуються. При цьому бібліотечні установи відповідатимуть вимогам сьогодення, успішно виконуватимуть роль основних елементів інфраструктури з керування

інфоресурсами суспільства.

Найбільш технологічно оснащені провідні бібліотечні установи вже сьогодні надають істотну допомогу владним структурам, науковим установам, бізнесу, громадським організаціям, громадянам в інформаційному забезпеченні, розробляють нові форми введення в суспільний обіг традиційних бібліотечних фондів, електронних ресурсів у цих фондах і налагоджують інформування про суспільно значущу інформацію в глобальному інформаційному просторі.

Практика використання електронних інформаційних ресурсів сьогодні пов'язана з розвитком оперативних електронних ЗМІ, електронних видань, що дають побіжний загальний обрис інформаційних процесів, знайомлять з ними активного користувача, дають дороговказ для широкого вивчення нової інформації. Ця технологія знайшла свій розвиток і в бібліотечній справі.

На сьогодні в інформаційному просторі України визначаються три рівні функціонування електронних періодичних видань.

Перший рівень пов'язаний з оперативним оглядом системи інформаційних ресурсів відповідно до інформаційних запитів, що виникають у суспільстві. Інформаційні продукти, створені відповідно до реалізації цього завдання, широко використовувалися наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років як допоміжні при формуванні ЗМІ суверенної України.

Другий рівень освоєння інформаційних ресурсів в інтересах суспільства пов'язаний з розвитком різноманітних інформаційно-аналітичних жанрів, орієнтованих на виконання різноманітних завдань щодо аналізу інформації в інтересах користувача. Інформаційно-аналітичні продукти цього рівня освоєння інформаційних ресурсів пов'язані зі становленням періодичних електронних видань як самостійного виду ЗМІ.

Третій рівень пов'язаний з розширенням впливу інформаційних технологій періодичних електронних видань на всю сферу інформаційного забезпечення українського суспільства в процесі інформатизації. Характерною особливістю їх стає поглиблена спеціалізація. Спектр цих електронних періодичних видань бурхливо розширюється відповідно до зростаючих запитів інформатизованого суспільства, глибина їх занурення в інформаційні ресурси зростає, що сприяє підвищенню ефективності їх

використання.

Періодичні електронні видання в сучасних умовах є самостійним сегментом системи електронних ЗМІ, що функціонують в інтернет-просторі, відображаються на веб-сайтах і порталах у вигляді інформаційних продуктів усталеної тематичної спрямованості, своєрідного оформлення, відображають актуальні проблеми суспільного життя, використовують для забезпечення повноти відображення змісту гіперпосилання та мультимедіаресурси. Створення такого ресурсу, що ґрунтується на використанні та аналізі науково достовірної, різноманітної інформації, акумульованої в періодичних електронних виданнях, відображає об'єктивний розвиток інформаційних потреб сучасного суспільства. Наповнення цього ресурсу виокремлює його за змістом від інших масивів електронної інформації в інтернет-просторі. Специфіка відповідних видань, орієнтованих на користувача, сприяє соціокомунікаційному впливу на різні структури суспільства й формуванню громадської думки про шляхи вирішення проблем, що відображають актуальні суспільні потреби.

Розширення читацької аудиторії періодичних електронних видань, їх урізноманітнення обумовило необхідність удосконалення специфіки форматування інформаційних, а пізніше й аналітичних продуктів, удосконалення жанрової палітри інформаційних продуктів, ув'язування пропонованих продуктів з базовим бібліотечним ресурсом, доступ до якого дає можливість зацікавленим цією проблемою користувачам одержати додаткову інформацію.

На цьому етапі свого розвитку періодичні електронні видання вже продемонстрували якості, що відповідають вимогам нового, інформаційного етапу розвитку суспільства:

- багатші, порівняно з традиційними ЗМІ, можливості забезпечення доступу до інформації;
- врахування в інформаційному забезпеченні інтересів різних категорій користувачів суспільства, структура якого швидко розвивається;
- використання уточнюючих характеристик інтерактивного спілкування, виміру популярності пропонованої користувачам інформації;
- забезпечення нових виражальних можливостей в інформаційному

обслуговуванні;

– представлення абоненту можливості для переформатування, самостійного доповнення пропонованої інформації та створення на її базі нового інформаційного ресурсу.

Як показує наявний практичний досвід НБУВ та інших провідних бібліотечних установ України, періодичні електронні видання в структурі інформаційно-аналітичної діяльності цих установ сприяють задоволенню об'єктивних потреб користувача, пов'язаних з необхідністю використання значних обсягів інформації, розміщеної у фондах бібліотек як сучасних суспільних центрів інформації.

Сприяючи залученню необхідних українському суспільству зарубіжних інформаційних ресурсів, періодичні електронні видання бібліотек можуть бути інструментом реалізації важливої суспільної функції – представлення національних інформаційних ресурсів у глобальному інформаційному просторі, сприяння процесу входження бібліотечних та інших інформаційних структур у сферу міжнародної торгівлі інформацією, а також активізації рекламної діяльності на міжнародних ринках інформації.

Періодичні електронні видання в бібліотеках мають виконувати ще одну важливу функцію: вони повинні сприяти введенню в суспільний обіг поглибленої інформації, пов'язаної з використанням знань традиційного суспільного досвіду, акумульованого у фондах бібліотек.

Аналіз доводить, що в процесі використання періодичних електронних видань важливу роль відіграє дотримання основоположних принципів формування й використання цих видань. У системі підготовки періодичних електронних видань основну організуючу роль має принцип адресності.

Принцип актуальності є життєво необхідним для будь-якого періодичного видання. Такі видання мають орієнтувати абонентів у найновішій інформації згідно із заявленою проблематикою, звертати їхню увагу саме на найновіші методики вирішення суспільно значущих проблем, найновіші ідеї, прогнози, гіпотези, на факти, що відображають важливі етапи розвитку нових суспільних процесів, явищ тощо.

Важливим для успіху видання є також і принцип оптимальності

джерельної бази його формування й розвитку. Ця база має бути узгодженою із замовником, відповідати змісту його діяльності.

Дотримання принципу періодичності в таких виданнях має забезпечувати, з одного боку, дотримання необхідної безперервності в наданні користувачеві потрібної йому інформації без пропусків істотних елементів суспільного процесу, важливих елементів наукового пошуку, важливих фактів економічного, політичного життя в ритмі, що забезпечував би постійне перебування в проблематиці абонента. З другого боку, воно має забезпечувати оптимальні трудовитрати редакційного колективу, не обтяжуючи його надмірною деталізацією в описі подій та процесів.

Принцип оптимальності використання виражальних засобів пов'язаний із необхідністю досягнення оптимального сприйняття користувачем матеріалів періодичних електронних видань. На сьогодні ці видання відпрацювали вже досить широкий спектр жанрів подачі матеріалу, специфічних саме для цього виду ЗМІ. Відповідно до цього принципу істотне значення для процесу постійного вдосконалення ефективності періодичних електронних видань має вдосконалення співробітництва із замовником, забезпечення оптимальних форм доставки затребуваних видань, організація зворотного зв'язку з ним. Продуктивною формою взаємовідносин користувачів з редакціями періодичних електронних видань при цьому є укладення угод про співдружність у роботі з визначеної проблематики.

Таким чином, система принципів, що закладаються у створення і функціонування періодичних електронних видань, апробована практичним досвідом, сприятиме підвищенню дієвості електронних інформаційних продуктів бібліотек, буде важливим фактором їх активізації в умовах розвитку сучасного інформаційного суспільства.

Слід зазначити, що ринкові відносини в інформаційній сфері на сьогодні є найбільш ефективним механізмом у сфері інформаційних обмінів. Договірні відносини із замовником, крім поповнення бюджету видань, сприяють також удосконаленню їхньої якості, стимулюють дослідження відповідної кон'юнктури, сприяють розвитку маркетингової діяльності тощо.

Представлення періодичного електронного видання у вітчизняному інформаційному просторі пов'язане з необхідністю становлення рекламної

діяльності, маркетингової роботи, урахування специфіки ринкових відносин в інформаційній сфері, що формуються в Україні.

Під час розвитку періодичних електронних видань бібліотек ці видання – як перспективні форми діяльності сучасних інформаційних центрів – мають удосконалювати свою роботу з метою формування ще одного суспільно важливого принципу – формування громадської думки про найважливіші проблеми й події суспільного життя, пропонувати на базі аналізу існуючого суспільного досвіду, відображеного в інформаційних ресурсах, нові шляхи вирішення суспільно значущих проблем і завдань сучасності.

Еволюція бібліотечної системи відбувається під впливом відповідних суспільних запитів, пов'язаних з необхідністю вирішення актуальних проблем, що постають нині перед нашою країною. Виконанню цього завдання має бути підпорядкована також і робота з удосконалення діяльності бібліотечних установ у галузі підготовки періодичних електронних видань у перспективі.

Організація цього процесу буде корисною для процесу реалізації Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційно-бібліотечної системи «Бібліотека-XXI». Система періодичних електронних видань може бути використана для реалізації цього проекту в кількох аспектах:

- для осмислення процесу формування електронних ресурсів загальноукраїнської електронної бібліотеки;

- для створення діючої системи інформування всіх категорій користувачів про зміст ресурсів, що формуються у фондах бібліотек, про зміст не реферативний, а аналітичний (на рівні представлених у матеріалах ідей, прогнозів, гіпотез, пропозицій), що необхідно для оперативного використання інформаційних ресурсів фондів бібліотек;

- для скоординованого представлення ресурсу «Бібліотека-XXI» у глобальному інформаційному просторі, що сприятиме реалізації головної мети цього проекту – виведенню українського суспільства на якісно новий рівень розвитку на основі зростаючої ефективності використання вітчизняного інформаційного потенціалу.

Розвиток бібліотечної діяльності в умовах інформатизації може стати

істотним важелем упровадження інформатизованого способу життя громадян сучасної України. Активні форми інформаційного обслуговування: дистантні, організація партнерських зв'язків із суспільними структурами, що потребують у своїй діяльності постійного актуального супроводу, включення в загальносуспільну систему відбору, обробки суспільно значущих ресурсів, підготовки їх до використання з максимальною ефективністю – усі ці напрями діяльності є неможливими без подальшого розвитку бібліотечних електронних видань, бібліотечних електронних ЗМІ, що мають бути орієнтовані на всі соціальні структури українського суспільства, на широку аудиторію вітчизняних користувачів.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

НБУВ	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
НАН України	Національна академія наук України
К-суспільство	суспільство, засноване на знаннях
СІАЗ	Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади
ЕлТек	електронна текстова
ЕК	електронний каталог
БД	база даних
ІТ	інформаційні технології
БТ	бібліотечна технологія
ІО	інформаційне обслуговування
ЗМІ	засоби масової інформації
НЮБ	Національна юридична бібліотека
УСПП	Український союз промисловців і підприємців

Наукове видання

ГОРОВА Світлана Валеріївна

**ІНТЕРНЕТ-ЗМІ
ЯК ОБ'ЄКТ БІБЛІОТЕЧНОЇ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Монографія

Редактори: *Т. Дубас, О. Федоренко, Ю. Шлапак*
Технічний редактор *Т. Дубас*
Комп'ютерна верстка *Г. Булахова*

Підп. до друку 08.10.2013. Формат 60x84/¹⁶.
Ум. друк. арк. 12,09. Обл-вид. арк. 10,6.
Наклад 300 пр. Зам. № 29.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.